

Krúdy Gyula
Szindbád, a hajós

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra örökbecsű értékeinek ápolása, terjesztése érdekében az Országos Széchenyi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió. Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 109 2

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

Krúdy Gyula

Szindbád, a hajós

Elbeszélések

TARTALOM

SZINDBÁD, A HAJÓS ELSŐ UTAZÁSA	5
ŐSZI VERSENYEK	15
1	16
2	20
3	24
4	27
5	36
A HÍRLAPÍRÓ ÉS A HALÁL	40
UTOLSÓ SZIVAR AZ ARABS SZÜRKÉNÉL	60

SZINDBÁD, A HAJÓS ELSŐ UTAZÁSA

Szindbád, az ezeregyéjszakabeli hajós történetünk előtt körülbelül huszonöt esztendővel kisdíák volt a határszéli algimnáziumban, a Kárpát alatt, valamint a legjobb valcertáncos a városka tánciskolájában. A mohos zszindelytetők alatt, ahol az algimnázium meghúzódott, Szindbád semmiféle nevezetes emléket nem hagyott maga után, a névaláíráson kívül a torony falán; ellenben a tánciskolában, táncos lányok és fiúk között, Szindbád emléke sokáig kedves emlékezetben maradt, amint a következőkből majd minden kiderül.

Szindbád – akinek ez az álneve még abból az időből eredt, midőn az algimnázium növendékei az ezeregyéjszaka tündérmeséit olvassgatták, és maguknak hőstket választottak a rege alakjaiból – megnövekedett, széles vállú, deresedő férfiú lett, midőn egyszer eszébe jutott, hogy elmegy megkeresni ifjúkori emlékeit.

Vonatra ült, éjjel-nappal utazott vasúti kocsiban, végül szánon, melyet három ló vont, mert hiszen nem messzire volt ide az orosz határ. A csengők csörögtek a lovak szerszámján, amint az öles hóval borított országúton, a széles fennsíkon Szindbáddal nyargaltak.

Tam-tam-tam, mondták a csengők, és sehonnan nem felelt visszhang a szavukra. Oldalt, az országút mentén a Poprád folyó húzódott mély partok között, mint egy másik országút, amelyen lábnyomaikat hagyják a nyulak és rókák és egyéb vándorlók.

A hóval borított, befagyott folyón csak itt-ott akadt falvak közelében valamely kékes színű lék, amelyben kivillant a folyó acélos vize, amint fagyosan, frissen suhant tovább a jegek alá.

A néma, néptelen, mozdulatlan tájon utazó Szindbádnak mégis jólesett az a gondolat, hogy mellette, a mély partok között versenyt utaznak a szánjával a folyó és a hideg habok, a pisztránghalak a falvak alatt a jég alól kipillantanak a folyóba vágott lékeken, és ismerősen látják viszont fenn az országúton a háromlovas szánt, amely órákon, mérföldeken át követte a folyó futását.

Nyáron az elsuhanó fák és háztetők vigasztalják az utazót, ha a fennsíkon vágat lóháton vagy kocsin. Télen meg kell elégedni a láthatatlan halakkal, amelyek a folyó jégboltozata alatt véle együtt utaznak, és néha-néha léket találván, kipillantanak. Egyik-másik öreg pisztráng tán emlékezett is Szindbádra abból az időből, midőn még nem volt deres a haja, és széles a válla – ha ugyan vannak olyan öreg halak a Poprádban.

A fennsík szélén, mint valami álombeli ország falai, emelkednek szinte merőlegesen a Kárpát sötétkék és vakító fehérségű hegyei. Itt-ott, a hegyhátak nyergében olyan ragyogó fehérségűnek látszik a Kárpát hava, mintha nem is hó volna az, hanem valami természeti csoda. Az olvasztott acélnak van ilyen színe néha éj-

szaka, mély, sötét hegyek között a vashámban. A hegyek kéksége pedig megközelíti a tenger kékségét, amidőn Trieszt felé jövet, késő őszi délután megpillantjuk a vasúti kocsi ablakából az Adriai-öblöt. Balról, a folyó túlsó partjáról egy darabig sötét, szinte gyászfekete fenyveserdő kíséri a csengős szánt. A fenyves teteje fehér a leesett hótól, de bévül, az erdő belsejében látni feketéllő tájakat, ahová a fák sűrűsége miatt még a hó sem esik be.

Így utazott Szindbád, a hajós, egy télen a kárpáti fennsíkon, mindig fölfelé, észak felé, mintha egyenesen a Kárpát kellős közepébe akarna felvágatni csengős lovaival.

A meredek hegyek mind fehérebbek lettek, mint az öregember szakálla és haja, amint megközelítjük.

Itt-ott a folyó túlsó partján behavazott kis falvak, kicsinynek tetsző templomtornyok maradoztak el, egy léknél a folyó hátán három vörös szoknyás asszony ruhát sulykolt, majd egy magányos kuvasz ment végig vándorlegény módjára a folyó jegén.

A szeles, jéghideg levegőben Szindbád pokrócok és bundák között arra az időre gondolt, midőn kisdíák korában erre legelőször utazott, és a főerdész tüzes lovait maga hajtotta, és az útra jól beborozott a késmárki vendégfogadóban. Mintha most is látná maga előtt a bakon a főerdész piros fülét és arcát, valamint zúzmarás bajszának a hegyét. Hirtelen a pörkölt dió szaga, valamint a friss kalács illata ütötte meg az orrát... Persze, persze, akkor, huszonöt esztendő előtt karácsony volt, amikor ezen a tájon utazott, és a szüleihez igyekezett az ünnepi napokra.

A főerdész úrnak olyan piros volt a bekecse, mint a forrázott rák színe, akkoriban ez volt a legszebb bekecs a Kárpátok alatt... És íme, a pohos toronynak dereka, amint a völgyből amott kibontakozik, éppen olyan piros színű, mint a régi bekecs volt. Piros a torony hasa, mint egy jezsuita generálisnak a köntöse, akinek képét ugyan hol is látta valaha, valamikor?... Ah, megvan. A kis városkában, az algimnáziumhoz tartozó, régi kolostorban, a hosszú, félhomályos folyosón, ahol annyi tömérdek régi papnak az arcképe (derékig, olajban) függ egymás mellett. A fekete köntösű szerzetesek között szinte kivirít a jezsuita generális piros kabátja. Vagy talán valami régi pápa képe volt az? Incéé vagy Benedeké?... A lovak várost szimatolván, a kocsis az utazás végcélját tudván, gyorsan viszik a szánt a piros derekú torony felé, amíg Szindbád régen látott képeken gondolkodik. Huszonöt esztendő! Mintha tegnap lett volna... A folyosó könyökénél – a régi barátkolostorban, ott a közelgő torony mögött –, ahol egy másik hosszú folyosó következik szentek képeivel, van egy kép, bizonyosan tudja, egy fekete, kopott kép, a vak pap képe; szomorú, félrehajtott keskeny fejére, tekintet nélküli, üres szemére, ím, most világosan emlékszik, és eszébe jut a legenda is, hogy a vak pap a jó diákokat minden vaksága mellett is látja a falról, ahol talán már háromszáz esztendeje függ csendes mozdulatlanságban.

Szindbád lehunyta a szemét, amint a piros derekú torony felé erősen közeledik, hogy emlékei között, amelyek a völgyben elterülő városka látására seregestül rohanták meg, valamelyes rendet csináljon. De könnyebb lett volna ekkor a ma-

lomgát zuhogójánál lerohanó Poprád acélos vizéből kiválogatni a vízcseppeket származásuk helye szerint, mint Szindbádnak osztályozni, rendezni az emlékeket, amelyek huszonöt esztendő után egyszerre meglátogatták. Csak azt érezte, hogy itt volt boldog, itt, ebben a csendes, félig középkorias városkában, ahol van egy utca, amelynek elején és végén bolthajtásba hajlanak a házak. A bolthajtás felett ablakok vannak, és egy ilyen ablak mögött lakott valamikor ő... Egy cserép virágot helyezett Anna kisasszony az ablakra, valamint ott heverték az iskolakönyvek is.

Midőn ismét felpillantott, a vörös derekú tornyot már annyira utolérték (mert eleinte úgy látszott, hogy az távolodik előlük az országút kanyarulatai miatt), hogy Szindbád megláthatta a torony havas sisakján sétálgató fekete varjakat és csókákat. A kereszten, balról, egy vénfekete varjú ült, mint hajdanában.

Szindbád, aki az unalom és idegesség elől, a ragyogó estéjű Budapestről e nagy téli időben elutazott, ilyenformán érkezett meg egy napon a határszéli városkába, ahol vastag hóréteg alatt régi emeletes házikók húzódnak meg szorosán egymás mellett, mintha fáznának a hidegben. A völgybe lefelé ereszkedve, látta a kéményeket és tűzfalakat, mint megannyi orgonasíp. A piactéren a kereskedők hóházikójában álldogál, és a pohos toronyban delet kezdenek harangozni. De a harangok hangjára már nem emlékezett... A Poprád, amely idáig hűségesen elkísérte, mint egy csavargó kutya, elandalgott a távoli rekettyés berkek felé, mintha azt hinné, hogy még mindig medvebőr süvegű katonák állanak a városka kapujánál, akik a passzust kérik az utazótól.

Szindbádnak szerencséje volt a fogadóssal, akinél megszállott a Krakói kalaphoz címzett fogadóban. A fogadós régi ember volt a régi fogadóban: „bizonyára olyan emberekre is emlékezik, akikre már én sem emlékezem”, gondolta magában Szindbád, amint a keskeny csigalépcsőn fölfelé botorkált a szobájába, amelyet számára kijelölt a gazda. Két színűltig megrakott ágy állott a csúcsíves toronyszobában, és az ágyakból olyan dohos szag ömlött ki, mintha Rákóczi Ferenc lett volna az utolsó vendég, aki bujdosásában a Krakói kalapnál megszállott. A két ablak között egy medvebőr bundás, aranyláncos, széles óspanyolos bajuszú férfiú arcképe, aki strucctollas kalapja alól figyelmes tekintettel fogadta a belépőket.

Szindbád megállott a kép előtt, meghintázta a derekát, és felkiáltott:

– Ezt a képet én ismerem... Ugyan kinek is a képe?

A fehér hajú, piros képű és bőrkötényes fogadós a vidrasüveget megmozdította rózsaszínű homloka felett.

– A város jóltevője, gróf Lubomirski úr van ezen a képen.

Persze, persze, Szindbád most már emlékezett, hogy huszonöt esztendő előtt gyakran találkozott a széles bajuszú és buzogányt tartó férfiúval képeken és kőbe vésetten, amint a városkára háromszáz esztendő elmúltával is vigyáz a templomban, a városházán és a postaépületben, ahol még megvan a lovak istállója, amelyeket a szán elé fogtak, hogy tovább röpiék a gránic felé az utazót.

És most már arra is emlékezett Szindbád, hogy az ő ifjúkorában a polgármesternek, a postamesternek, a kapitánynak és mindazoknak az uraknak, akik valamit számítottak a kis határszéli városkában, egytől egyig óspanyol bajuszuk, Lubomirski-arcuk volt. Talán az anyák nézegették sokat a kőben és olajban megörökített jeles grófort, vagy még előbből, nemzedékekkel előbből datálódik ez a nagy hasonlatosság, amint például a kurucok Lőcsén való időzésekor csupa kis kuruc kapitányt szültek az anyák?

Szindbád magában csak annyit konstatált, hogy az öreg fogadós fehér hajával, élénk, figyelő, kerek szemével és lecsüngő bajszával olyanforma, amilyen a háromszáz év előtti Lubomirski lehetett öregember korában – pedig, mint kiderült, az öreg fogadós születésére nézve nem is volt idevalósi, faluról költözött be a Krakkói kalapba.

– Tisztelt Szindbád úr – mondta az öreg fogadós, miután a hatalmas termetű, zöld cserépkályha előtt foglalatoskodó, ráncos szoknyás tót cselédleányra egy jóságos pillantást vetett –, a Krakkói kalapnál megtalál mindent, amit szeme-szája akar. A múlt évben jártak erre utazók, turisták voltak és alföldi tanítók, a Krakkói kalappal nagyon meg voltak elégedve.

Szindbád az ablaknál állott, és szórakozottan, elgondolkozva nézegette az előtte elterülő piacteret. Igen, erre járt az algimnáziumba, rövid szárú csizmácskái itt kopogtak a kivájt köveken, és a toronyban, ahol harangozott, bizonyára megtalálná a nevét valamelyik korhadt gerendán vagy a mennyezeten: Szindbád, a hajós... Szinte kedve lett volna a toronyba felmenni.

A tót cselédleány a kályhával elvégezvén dolgát, alázatos csókot nyomott a vendég kezére, és havas, sáros csizmájával kikopogott a szobából. Szindbád kedvetlenül, kezét, amelyet előbb a leány megcsókolt, kabátjához dörzsölve, nézett utána, a Krakkói kalap érdemes gazdája az utazótáskát tologatta a falhoz, mintha nem talált volna számára elég helyet a nagy szobában.

– Urasága nem tanító? – kérdezte hirtelen.

– Nem – felelte Szindbád, és önkéntelenül végignézett a cipőjén.

– Csak azért kérdem – folytatta az öreg fogadós, és az utazótáska fölött megcsóválta a fejét, mintha a táska volna az oka, hogy eddig nem talált helyére –, csak azért kérdem, mert tavaly a tanítók megígérték... igen, megígérték... No, végre itt jó helyen lesz! Hogy a barátaitak hozzám küldik.

Szindbád nem felelt. Az ablakból egy túlsó soron levő házat nézett, amelyet ez előtt nagyon jól ismert, amelyet a legszebbnek és a legnagyobbnak tartott a városkában, és most úgy látta, hogy kis, szinte gyermekjátékszer nagyságú az a ház, pedig tulajdonképpen semmi sem változott rajta. Abban a házban három gyönyörű leány lakott. A városkapitány leányai. És Szindbád ott lakott, egy évig és két hónapig mint kosztos diák. Anna, a legnagyobb, telt, nevetős és szürke szemű, már nem volt fiatal leány. Este az ablak alatt sétálgatott a fiatal paptanárokkal, és teli kacagását a sötétben, csiklandozó, pajkos kiáltását íme még most is hallja. Esténként kipirulva, heveskedve és porlekedve jött haza az ablak alatti

sétából. Gyorsan levetkőzött, és nem törődött vele, hogy a szomszéd szobából Szindbád lesi őt vetkőzés közben... Ah, a fehér, kerek térdekre íme most is emlékezik. Igen, igen, abban az időben csak a térdekre és a térdek körüli részekre volt kíváncsi Szindbád a vetköző nőnél, pedig Annának a válla is kerek is fehér volt. Janka, a második, sovány és konyhaszagú teremtés volt, mély hangon beszélt, és Szindbádról még csak annyi véleménye sem volt, hogy szóba álljon vele. A legkisebb, Mária, tanulópajtása volt Szindbádnak. Igen, abban a házban, a lakatlan emeleten, ahol az üres szobákban zsákokban rozsozt és kukoricát tartottak, abban a sötét emeleti szobában tanulgattak esténként fagygyúgyertya fénye mellett. (A gyertyát Janka öntötte.) Mária füzetes rémregényeket olvasott, és ijedten egymásra néztek, amidőn a szél végigdudált a sötét emeleten. Ugyancsak onnan, az emeleti szobából hallgatták néha Anna csiklandós kacagását odalent az utca sötétjében és a fiatal tanárok dörmögő hangját. Néha megvillant odalent, a bolt-hajtással kezdődő és végződő utcácskában egy fehér szoknyafodor, és Mária, Szindbád mellett kikönyökölve az ablak párkányára, halkán, forrón és hosszasan sóhajtott. Pedig csak tizenhat esztendő, beteges, sápadt, kék szemű teremtés volt. És egy év múlva meg is halt. Szindbád akkor már nem a városkapitánynál volt kosztos diák, hanem a jegyzőnél, és természetesen eljött látogatni a halottat. A halott Mária fehér ruhában és fehér cipőben feküdt a koporsóban, és ekkor éppen senki sem volt a halott mellett odafent, a lakatlan emeleten, ahol tavaly zsákokban tartották a lovaknak való abrakot. („Vajon hová tették a zaboszsákot?” – kérdezte magában Szindbád.) Tehát senki sem volt az emeleten akkor, midőn Szindbád, az egy esztendővel öregebbé válott diák a halott Máriát meglátogatta. És a fehér ruhás, fehér arcú leánykát meglátván, furcsa gerjedelmek ébredtek fel az ifjában. Úgy érezte, hogy ez a leány szerelme volt, soha be nem vallott szerelme, és most illene először és utoljára megcsókolni, mielőtt a föld alá tennék. Felállott egy székre, és ajkával közeledett a magános halott ajkához. Az első pillanatban csak a lehuny szemektől félt, amelyek talán hirtelen kerekre nyílnak, második pillanatban kellemetlen, csípős szag ütötte meg az orrát. Ezért maradt el a csók... De később, miután senkinek sem hallatszott kopogó lépte a lakatlan emeleten, a halott leányka lábához került, és a fehér báli cipő felett kissé megemelintette a fodros szoknyácskát a fehér harisnyás, mereven egymás mellé helyezett bokák fölött. Közben lélegzetét visszafojtva figyelte a halott leány lezárt szemét, hallgatózott a grádics felé, kamasz képelete a homlokába, a halántékába kergette a vért... Lehajtott fővel, szégyenkezve bandukolt ki a kapun.

Szindbád mozdulatlanul állott a Krakói kalaphoz címzett régi fogadó ablakánál, és elmerengett azokon az emlékeken, amelyeket a régi kis hegyi városka látása ébresztett fel benne. Igen, itt volt boldog ifjú, itt volt gyermek... A kerekes kúton, a piac közepén bizonyosan ott van valahol a neve felírva: Itt járt Szindbád, a hajós.

Csendesen állott a szobában, amíg az öreg Lubomirski (a vidrakucsmás fogadós) bizonyos jóakarattal, útba igazító hangon megszólalt a háta mögött:

– Ha nem tudná, Szindbád úr: nálunk, a Kalapnál minden délben sört szoktunk csapolni. A városból mindenki eljön a sörre.

Szindbád tehát leballagott a csigalépcsőn a homályos kis étterembe, ahol egy darabig a régi halotton, a kis Márián gondolkozott, aztán csakhamar ismeretséget kötött az asztaltársaival (mert egyetlen hosszú asztal volt a fogadóban), az algimnázium igazgatójával és egy Ferenc nevű pappal meg az orvossal. Ebben az időben csupán ennyi intelligencia volt a Krakkói kalapban együtt.

Az orvosról csakhamar kiderült, hogy hajdani iskolatársa volt az algimnáziumban; Fritznek hívták. Szindbád többre nem tudott emlékezni, bár az orvos mindenféle kalandokat, nagyszerű jeleneteket emlegetett a múltból.

A papok közül csak az igazgató beszélt. Sovány, csinos emberke volt, élénk, villogó, életvidám szemmel és bizonyos előljárás fensőbbiséggel.

– Mi ebben a kolostorban büntetésből vagyunk, uram. A rend ide, a határszélre azokat a rendtagokat helyezi, akiket valami okból meg akar büntetni. Én színész akartam lenni felszentelt szerzetes létemre. Már fel is léptem Rimaszombaton, már énekeltem is fehér nadrágban, lakkcsizmában és koszperddel a derekamon a színpadon. Nincsen olyan operett, amelyet ne ismernék, a hangomat pedig, azt hiszem, így is, beszéd közben megítélheti, uram. Tehát ezért vagyok itt, az isten háta mögött, ahol soha az életben többé színházat nem láthatok... Ferenc barátom az itallal van megakadva, harmadik társunkról, az öregről ne is beszéljünk – mondta a direktor, és különös mozdulatot tett a kezével a homloka körül.

Az igazgató nem lehetett több harmincöt évesnél, Ferenc, a hallgatag, a pohárba mélyedő Ferenc talán még annyi sem volt, a körorvos, a múlt rejtélyes kalandjait ismerő Fritz Szindbáddal volt egykorú, tehát sörözés közben felvetette a kérdést:

– És a nőekkel hogy vagyunk itt, uraim?

– Én házasember vagyok, négy gyermekem van – felelt Fritz.

Az igazgató csöndesen mosolygott, Ferenc a poharába nézett borostás, szomorúság, elhidegült arcával.

– A nőekkel – kezdte a direktor, és hangja színpadiasan csengett – úgy vagyunk, Szindbád úr, hogy sehogy se vagyunk. Az ördög vinné el, nekünk itt semmi szórakozásunk sincs. (Ezért nem lehet Ferencet többé megmenteni az italtól, sem az „öreget”...) Nincs kaszinó, nincs színházunk, nincs semmi, semmi szórakozásunk... Esténként vagy odahaza ülünk, vagy a tánciskolába megyünk a szigetre...

– A tánciskolába! – kiáltott fel Fritz, a vörös hajú doktor, és furcsán mosolygott.

A direktor elkomolyodott, de csak azért, hogy titokzatos, színpadias nevetését annál jobban előtűntethesse.

– Nos, igen, a tánciskola itt a helybeliek egyetlen szórakozása. Télen eljön a táncmester Késmárkról...

A vörös doktor élénken közbeszólt:

– Talán hallottad a híres lovag Bertyánszky nevét? No, és az öreg Bertyánszkyt biztosan ismered. Az akkor volt itt táncmester, amikor te hátulgombolós nadrágban jártál, és mindennap jól elvertünk a sétatéren. Emlékszel, hányszor földhöz vágtaalak? Egyszer a toronyból, a lépcsőn is legurítottunk.

Szindbád ezekre a dolgokra ugyan nem emlékezett, de a tánciskola érdekelte.

– És mi van abban a tánciskolában? – kérdezte.

– Tulajdonképpen semmi sincs – felelt alattomosan mosolyogva az algimnáziumi igazgató. – A leányok, asszonyok táncolnak, mi meg nézzük a dolgot. Valahogyan eltelik az idő... És ez a legfontosabb.

Fritz vidám bizalmaskodással csapott Szindbád vállára:

– Te, gyere el estére a tánciskolába. Az életedben még úgy sohasem mulattál, pedig eleget mulattunk együtt valamikor. Emlékszel, amikor krumplit loptunk a földeken?

Az igazgató csendesen köhintett:

– Azt hiszem, hogy Szindbád úr már jobban is szórakozott életében, mint a mi tánciskolánkban lehet szórakozni. Mi, nagyvárosi emberek, tudjuk, hogy micsoda válogatott élvezetek vannak a nagyvárosban. A pompás színházi előadások, hangversenyek, a bálók... (Egyrészt baj volt az is az én esetemben, hogy Rimaszombatban nyilvános bálban táncoltam egy bizonyos kétes hírű hölgygel, hogy el ne felejtsem.) A mi kis tánciskolánk nyomába se léphet a legkisebb pesti mulatóságnak. De uram, gondoljuk meg, hogy a Kárpátok között vagyunk, közel a határszélhez, a legkisebbnek is örülnünk kell... A tánciskola – hamisan hunyorított ekkor a direktor – nálunk az, ami Rimaszombatban az Eldorádó-kert volt. Beszéltem már neked az Eldorádó-kertről, Fritz?

A körorvos szélesen nevetett:

– Valóban, a mi tánciskolánk Eldorádó.

Ferenc ekkor hirtelen felhajtotta a sörét, és hangtalanul nevetett.

– A tánciskola! – mondá csöndesen, mintegy a pohárnak.

Szindbád lehajtotta a fejét, és arra a régi tánciskolára gondolt, ahol ő a legjobb valcertáncos volt.

Szindbád megjelenése a tánciskolában méltóságteljes és tiszteletre méltó volt.

Nagy, félhomályos szalában volt a tánciskola, két-három petróleumlámpás pislogott búskomoran a falakon, és a terem közepén magas, kétszárnyú létra állott, amelyet még a tűzoltók báljáról felejtettek itt. A terpeszkedő létra ugyan tökéletesen megzavarta a táncok menetét, és csak az ügyesebb párok tudtak kellő fordulattal elsuhanni a létra lábai között, mégse jutott eszébe senkinek, hogy a létrát a terem közepéről félrevonja. Meglehet, gondolta Szindbád, hogy a világ kezdete óta azon a helyen állott a létra, senki sem akart újjítót lenni a városkában.

Nos, mint említém, Szindbád megjelenése méltóságteljes és tiszteletre méltó volt. Az algimnáziumi igazgató színpadias lépésekkel és bizonyos ünnepélyességgel vezette őt karjánál fogva, míg Ferenc a hátuk mögött sunyi mosollyal kullogott. Az algimnáziumi igazgató, kemény, fekete kalapját kezében vízszintes vonalba felémelve, olyanformán lépkedett Szindbád mellett, mintha a tánciskola nevezetességeit készülné magyarázni.

A kishegedű, amely eddig egyhangú zenével cincogott, bizonyos időre elhallgatott, amíg egy kis termetű és kövérkés, hármastokájú és szürke katonatiszt-nadrágos fiúcska tiszteletteljesen meghajolt az igazgató és Szindbád előtt. A kakadufrizura vízszintes vonalba került, és a Pejacsevics-nadrág egyik szára hátrafelé csusszant... Aztán felemelkedett a szürkülő, pompádés fej, és a hármastoka méltóságosan elhelyezkedett a keménygalléron.

– Ez volt lovag Bertyánszky! – súgta az algimnáziumi igazgató.

Szindbádnak a félhomályhoz kezdett hozzászokni a szeme, és így észrevette a táncosokat és táncos leányokat, akik félszegen és ügyetlenül lejtettek a szétvetett lábú tűzoltólétra körül, mint egy bizonyos központ körül. A kisdíákok most is olyan rosszul szabott nadrágokat hordanak, mint az ő idejében, és a cipők, a nagy, havas cipők szerfölött előnyomulnak tánc közben. Némely fiúból nem is látszott egyéb, mint egy pár széles talpú bakancs... És a leányok haja egy ágba fonva röpköd a fordulónál.

A fal mellett, ahol padok és székek állottak, bundába, télikabátba öltözött nők és férfiak csoportja látszott. Úgy feketéllettek a falak mentén, mint a varjak estenden az őszi erdő ritkuló fáin.

– A szülők! – mondta ünnepélyesen a direktor, és a kalapjával félkört írt le a levegőbe.

A hangulat tagadhatatlanul feszes és ünnepélyes volt az idegen vendégek jelenlétében. A kisdíákok egyre-másra bukdácsoltak az ellenséges létra körül, míg a falak mellett a szülők morogva dugták össze fejüket. A fekete kendőket és fekete süvegeket.

A lovag hiába kopogott erélyesen hegedűje hátán, a tánc sehogy sem akart rendez medrébe igazodni. Amíg végre az ajtón havas vállal és havas sapkában besietett Fritz, a vörös hajú doktor, és észrevette a fagyos hangulatot, teli hangon felkiáltott:

– Eh, mit! Csak egy régi pajtásom!

Aztán, hogy jó példával járjon elől, télikabátban, sapkában, havasan és fagyosan, a terem közepére rúgtatott, és egy félszeg diákocska kezében elkapva a táncosnőt, lármásan, tüzesen, csizmájával erősen kopogva, járni kezdte az éppen soron levő lengyel polkát. Olyan viharosan keringett körül a teremben, hogy mindig attól kellett félni, hogy táncosnőjével együtt felborul. Amíg egyszer végre csakugyan megcsúszott (mint később mondta: szándékosan), és estében a táncosnő térdébe, bokájába kapaszkodott. Valaki valahol csiklandósan, hosszan, vígan felnevetett a félhomályban, mintha egérke szaladt volna végig a combján...

A különös, izgató és titkos kacagás Szindbád füléhez ért, és a hajós meglepetten, csodálkozva emelte föl a fejét. Ezt a kacagást ő már hallotta valahol, valaha... Igen, így kacagott Anna, a szép, teli keblű és kövérkés Anna, ott, abban a szűk, csöndes utcácskában amikor estenden a fiatal tanárokkal sétálgatott. A félhomályos utcácskában ugyancsak így csendült fel az a régen hallott női viháncolás, és

Szindbád képzeletében megjelent a két gömbölyű és fehér női térd, amelyet hajdanában a fehér függöny mögül látott.

És néhány pillanat múlva, amikor Fritz doktor talpraugorva, táncosnőjét az algimnáziumi igazgató és a vendég Szindbád felé kormányozta, Szindbád, a hajós alig csodálkozott azon, hogy a Fritz táncosnőjében a teli keblű és világosbarna hajú Annát fölismerte. Igen, ő volt az, Anna: a régi szép, kacér és nevetgélő Anna – vagy legalábbis a leánya.

Fritz, midőn izzadó üstökét törölgetve, későbbben megállott Szindbád mellett, mindenben megerősítette a hajós föltevését. Igen, az a bizonyos régi Anna, a városkapitány leánya férjhez ment, amott ül a sarokban, abban a fekete viklerben, és a leányát, a táncosnőt, ugyancsak Annának hívják.

Szindbád azon vette észre magát, hogy a szíve a szokottnál rendetlenebbül dobog, és tekintete állandóan azt a kövérkés, nevető leányt keresi:

– Derék leány. Olyan kemény lábikrája van, mint a kő – mormogta a vörös hajú Fritz.

– És az anyja? – kérdezte Szindbád.

A vörös hajú doktor szórakozottan felelt:

– Az a vén skatulya csak azért van itt, hogy a multságunkat rontsa... Habár a múltkor ő maga is felmászott a létrára! Tudod, az öregasszonyok versenyében!...

Az igazgató, aki némileg féltékeny szemmel nézte Fritz és Szindbád beszélgetését, csakhamar életjelt adott magáról. Kezével hevesen tapsolni kezdett, és a fejével integetett a kis táncmesternek:

– Kezdjük már. Az idő későre jár! – kiáltotta.

A kis hegedű elhallgatott, és bizonyos izgalom futott végig a termen. Az algimnázium igazgatója most gyorsan karon fogta Szindbádot, mielőtt Fritz megelőzhetné, és a fülébe súgta:

– Jöjjön, Szindbád úr, a legjobb helyre vezetem, ahonnan mindent láthat.

És Szindbádot a létra mellé vitte, és titokzatosan a magasba mutatott.

A multság nyomban kezdetét vette, amikor az igazgató másodszor tapsolt. Fritz valamely indulót kezdett fütyülni, és a leányok tánclépésben kergetőztek a szobában. Amikor a termet körülfutották, egyenként a szárnyas, két lábon álló létrához szaladtak, és gyorsan felkapaszkodtak a létra tetejére, hogy a másik oldalon ismét leszálljanak.

– Nézze – dörmögte az algimnáziumi igazgató –, egyiken sincs ám nadrág...

A leánykák ügyetlenül, sikongatva, nevetve másztak föl és le a létrán. Ferenc gyakran nyitva felejtette a száját, amint a magasba meredt, az igazgató pedig állandóan döfködte a könyökével Szindbád oldalát. A fehér szoknyácskák, térdcskék, combocskák sejtelmesen villogtak a létra magasságában... Szindbád csak akkor, egyetlenegyszer nézett erősen a magasba, midőn Annára, a teli keblű, nevetgélő Annára került a létramászás sora. Akkor elpirulva a magasba nézett, és a gömbölyű térdek, amelyeket látott, erősen hullámozásba hozták a vérért.

A leánykák után néhány fekete ruhás asszonyság is nekiindult a létrának, de az igazgató akkor már karon fogta Szindbádot.

– Ők is produkálni akarják magukat az idegen úr előtt – mondta. – Főzze le őket. Hagyjuk itt őket!

Szindbád térdig érő hóban ballagott a direktorral a szigetről a város felé. Szürkés, szélfényű este volt. A Poprád aluszékonyan suttogott a híd alatt, a léknél, és a pohos torony komolyan állott a havas háztetők fölött.

Szindbád egyszerre megállott, és hosszasan, édesdeden felkacagott.

ŐSZI VERSENYEK

1

Elmúltak az őszi versenyek, és Ben, az elcsapott zsoké, ettől kezdve egy fehér fejkötős, töpörödött öreg asszonykára kezdett gondolni, aki egész életében rágni-való dohányt csomagolt Sidney és Monkey urak üzletében egy londoni magazin verejtékes, gázlángos mélységében. És Ben, az elcsapott zsoké, kötőféket dugott a zsebébe, amelyre majd felhurkolja magát akár a Stefánia úti víztoronynál, a kövér Müller Karcsi vendéglőjének közelében egy elhagyott kerítésre (és utolsó percig hallja a pohos, madárfejú Grinzinger bácsi zenekarának játékát a vendég-lőből, ahol reggelenként mámoros gavallérok, úrhatnám fiákeresek és éjjeli lányok táncolnak), akár egyszerűen kísétál egy alkonyattal Ben a városligeti versenypálya közelébe, a másodosztályú hely végére, ahol elvégződik a korlát, és letaposott, ingyenes nézőközönségtől letördelt gallyú fák között (ahol a versenypályáról kitiltottak szoktak a fűben heverészni, és a palánkon át fogadásait lebonyolítani, és ahol az elcsapott zsokét, Bent a hazard házmesterek, facér pincérek, tönkrement játékosok ájtatosan hallgatnák), ólmos novemberi ég alatt majd csak talál egy helyet, ahová a kötőféket megerősítheti... az emberhangtalan, elhagyott versenypályán a fehér póznák között felejtettek egy messzire feketéllő számot, az 5-öt, amely száma volt Capt. Redgrey lovának, Rizibizinek, amelynek hátán egykor Ben a Nagy nyári handicapet megnyeré...

Ben, az elcsapott zsoké, körülbelül második esztendeje tengett-lengett foglalkozás nélkül Budapesten. Két esztendő: az hat verseny-meeting; tavasszal a mindenüket felvett zsokéék és trénerék számára futnak a lovak, nyáron a publikumnak, ősszel végül azoknak, akik egész esztendőben jegyeztettek, megfigyeltek, számon tartották a lovak futását, mint csillagászok a csillagok járását, akik ajándékkal lepték meg a zsoké szeretőit, kijavították az idomárok fogsorát, cipőt varrtak az abrakmesternek, és futottak azoknak a paripák, akik a hosszú, munkátlan telet egy angliai vidéki városban a rokonaiknál óhajtották eltölteni vagy egy bécsi Práter körüli kávéház biliárdasztala mellett... Bennek már a hatodik meetingen nem futottak a lovak, nem csodálható, hogy Ben éjjel-nappal magánál hordta a kötőféket.

Ben néha egyetlen krajcár nélkül lépett ki abból a hotel garniból, ahol olykor hajnalig kellett beszélgetni a vörös bajuszú portással, amíg megürült az emeleten egy szoba, amelyet az este érkezett szerelmespár egész éjszakára előre kifizetett. Samu, a portás ekkorára már eleget hallott Bentől a régi szép időről, az egykori gavallérokról, versenyparipákról, istállótulajdonosokról, fogadásokról és svindlikről. Bent tehát felvezette az imént megürült szobába, és ingyen szállással ellátta. A zsoké dideregve vetette magát az alig kihült ágyba, és igyekezett a legszebb dolgokról álmodni. Egyszer-másszor meggondolták magukat a szerelmesek, visszatértek a hajnali utcáról, mintha a szobában felejtettek volna valamit. Bennek ilyenkor jó darab ideig kellett az ajtó előtt várakoznia, amíg a szerelmesek megtalálták azt, amit kerestek. Ámbár ez ritkán fordult elő, a hotel garni éjjeli ven-

dégei többnyire örültek, ha kívül voltak a kapun, a nők unottan, érzelemtelenül igazították meg kalapjukat a szálloda előcsarnokának tükreben, a férfiak köpölését kerestek, sietve mentek szét a párok, de Ben a hideg éjszakákon elalvás előtt nem mulasztott el felfohászkodni, bár hagynák nyugodtan aludni reggelig, ebéd előttig, délig, és nem jutna eszébe egyetlen pocakos, aranyszemüveges, pofaszakállas, lúdtalpú, izzadt tenyerű úriembernek sem a városban délelőtt kalandra menni a hotel garniba. Ám ezek a nagyon tisztességes, nagyon szolid, szigorú tekintetű férfiak nem mondtak le Ben kedvéért délelőtti szórakozásukról, és Ben már tíz órakor az utcán találta magát, mert egy budai professzor úr szabad délelőttjén Pestre tévedt, és engedett egy Nagymező utcai kisasszony kacsintásának.

Ben egy krajcár nélkül kódorgott Pesten, és délelőttjeit rendszeren a Stefánia úton és környékén töltötte, ahol szép időben a város dologtalanjai találkozhatnak. Tavasszal és kora ősszel, amikor a mellékutak padjain veres karikás szemű, éjszakázó, szégyenlős hontalanok tanyáznak, a napsugárban mosdatlan kezüket nézegetik azok az emberek, akik egész életükön át valamely különös okból csavarognak a Népligetből a Gellérthezig keresztül-kasul a városon, szemügyre veszik a Kerepesi úti kirakatokat, hosszan álldogálnak a sérvkötős bolti ablak előtt, nézegetik a fogatokat a Stefánia úton és a zöldellő vagy ősztlő pirosuló fákat az Iparcsarnok környékén. Ben szemérmesen húzódott meg azon a mellékúton, amely a Ligetből az Erzsébet királyné útjára nyílik. Itt volt egy rendes padja, ahol a délelőttöket gondolkozással töltötte. Mikor a fasorból idáig hangzott a déli harangszó, elindult, mintha valahol várnák. Elnyúhetetlen esőkabátjában, barna keménykalapjában és fűzős cipőjében, amely holmikra még abban az időben tett szert, amikor igyekezett úgy öltözködni, mint a lovasegyleti tagok: Ben nem tartozott a legrongyosabb csavargók közé. Igaz, hogy a bokáig érő esőkabát alatt fogyatékos ruházat rejtőzött. Így például: többől hiányzott kabátjának egyik ujja, és nadrágját hátulról nem nagyon lehetett volna mutogatni a Derby napján. Ám szürke esőköpenyegében bizonyos gavalléros külseje volt Bennek, mint azoknak az embereknek, akikről azt szokás mondani, hogy jobb időket láttak.

Egy napon Ben a „harminckrajcáros helyen”, ahogyan magában a ligeti padját nevezte: egy szórakozott szerelmespárt talált. Ben nem sokat ügyelt az üldögélőkre, a Ligetben megszokott látvány ez tavaszkor és ősszel, új padot keresett magának, és megint csak gondolkodott. Arra figyelt fel, hogy a „ő padján” üldögélő férfiú az orrát fújja, és a szemét törülgeti, mintha visszatartatlan könnyek öntötték volna el arcát. Ezalatt a nő szigorúan és konokul elfordította a fejét.

Ben, akár akarta, akár nem: észrevehette, hogy a nő azon pesti úrnők közé tartozik, akik éjszemükkel, kondorfekete hajukkal, sápadt arcukkal keleties színt adnak Budapestnek. A nyakán és ajka felett kis pelyhek voltak, amely kékes árnyak még jobban emelték bőrének világos színét. Ezeket a szív alakú, érzéki, szinte mindig szerelmi vágygal lebegő arcokat mindenütt lehet látni Pesten, ahol vígság és előkelőség van. Ezek a kerek nyakak és állak, ezek a fürkésző, nyugtalan, setét szemek, a hízásra hajlamos derekak, érzéki bokák, szabadon hagyott keblek töltik meg az elegáns éttermeket, cukrászdákat, utcákat, ezek a nők ülnek kifino-

mítva, beillatosítva a színházak piros páholyaiban és selyemboltokban, ezek a nagy gonddal felöltözött asszonyok mutogatják Pest gazdagságát, léhaságát, érzékiségét. Az idegen, ha látja őket, azt hiheti, hogy ezek a nők a maguk csinos-ságával töltik egész életüket; naphosszat tükrük előtt vagy fürdőjükben ülnek, fodrászné, szabóné, körömvágóné, masszírozóné látogatja meg őket, mielőtt az utcára tennék lábukat, zenélnek, énekelnek, kacagnak, nyaláncságot esznek, mint a háremekben, és önfeledt érzékiséggel vetik magukat a kínálkozó szerelem karjaiba. Megremeg a fülcimpájuk a suttogott szavaktól, reszket az orruk az illatoktól, kis szájukkal oly mohón csókolnak, mint a vámpírok.

Ben az első pillantásra szerelmes lett az idegen asszonyba. A sors néha tetézi ily új szerencsétlenséggel a szerencsétlenek sorsát. Az elcsapott zsoké, amint pillantása az asszony ópiumfüstű tekintetével találkozott, úgy érezte magát, mint a háromezer méteres államdíjban, mikor a finisben galoppot változtatott alatta Matschaker, eltörte a lábát, és Ben kirepült a nyeregből. Meglapult a padon, mint-ha képtelen volna bármely mozdulatot tenni addig, amíg az asszony delejes pillantása rajta nyugszik. Az asszony elmosolyodott, mintha valamely különös örömet érzett volna az ágrólszakadt Ben hirtelen meghódolásán. Aztán csendesen, mintegy kötelességérzetből elfordította a fejét a megigézett Benről, és néhány közömbös szót intézett a még mindig sírdogáló férfiúhoz. Aztán újra csak szemügyre vette Bent, mintha arról akart volna meggyőződni, hogy kívánsága szerint cselekszik-e, midőn néha szóba áll a sírdogáló férfiúval?

A síró férfiú lassankint letörölte könnyeit, és végtelen szomorúsággal meredt maga elé a sárga levelekre. Valószínűleg gyakori jelenet ez a Városligetben, amikor az őszi versenyek elmúltak, s az ég sötét felhőkkel telik meg, mert egyetlen fa vagy bokor sem csodálkozott a bánatos férfin. A férfi, ahogy Ben fél szemmel ügyelte, valóban azok közé a férfiak közé tartozott, akiről húszlépcsnyiről meglátszik, hogy a nők megcsalják őket. Igen jószágos szemű, mélabús arcú, negyvenesztendős, de nem elhízott férfi volt. Sőt hosszúra hagyott, szürke haja, amely kidudorodott kalapja alól, elég sovány, barázdás nyakat takart. Hátgerince kissé hajlott volt, mintha sokat könyökölne magányos asztalára. A kalapja, ez a zerge-tollas, kerek, bécsi kalap, amelyet Kaiserhutnak neveztek Ferenc József uralkodása idejében, jámbor csalás volt a szomorkás fön. Kerek, elbizakodott, ripők mosolyú arc illett volna ez életvidám kalap alá – az egészséges, érzéki asszony nyilván ezt a hetyke kalapot szerette meg első látásra a férfin, amíg a további lépéseket megtette. A kalap azonban csalt a görnyedt hát felett, a szürke felöltő már olyan melankolikus volt, mint a hónap végén a budai számtisztek kabátja. A pepita nadrág széle ugyan fel volt gyűrve, de ülés közben alóla holmi lábravaló mutatkozott. Törött ólomkatonák, petyhüdt szagú vászonbabák, gyermekjátéksze-
rek felett kellett volna ülnie e jóra való férfiúnak, nem pedig e szenvedélyes arcú asszony mellett, aki talán néha azt is megkívánja a szerelmeskedés hevében, hogy úgy bánjanak vele, mint a matrózkocsmák leányzóival.

Az asszony összeszorította ajkát, stájerszürke, férfiasan szabott kabátja zsebébe mélyesztette a két kezét, és kinyújtotta lábát, hogy az elcsapott zsoké jól szemügyre vehesse lábait. Az antilop cipők úgy feszültek meg az egyenes lábakon,

mint a kesztyűk. Igen finom, de szolid cipők voltak, amelyeket abban az időben Pesten csak egy-két belvárosi suszter tudott készíteni. Még a párizsi sarok sem hasonlított a táncosnők cipőinek sarkához, öt gomb tartotta a rövid szárát, amely fölött abból a vastag, harántos selyemből való sötétkék harisnya domborodott a kövéredő lábon, amely selyemharisnya mindig a legdrágább portéka volt. A róka-barna szoknya alatt olyan hófehér alsószoknya csipkái finomkodtak, amilyen szoknyát a józsefvárosi polgárasszonyok legfeljebb egyszer vesznek fel életükben: az esküvőjük napján. Az elcsapott zseké olyan tüzetesen vizsgálta a kacérkodó asszonyt, mintha sohasem látott volna még selyemharisnyát. Pedig amíg állásban volt, zsekétársaival eleget megfordult ő is a pesti zengerájok különszobáiban, ahol bemutatkozás után nyomban az asztal tetejére szökken a „kisaszszony”.

Ben úgy érezte, hogy megtalálta végre azt az alakot, akivel bánatossá teheti ezentúl magát a garniszálloda langyos, petyhüdt ágyaiban; többre nem merészelt gondolni.

Néhány parancsoló szót mondott most társának az asszony, mire az megtörtén felemelkedett helyéről, boldogtalanul, bocsánatkérőleg állott egy darabig, mint egy sorsüldözött költő, aki műzsájától kénytelen megválni, majd oly szertartásosan köszönt, mint egy hivatalnok főnökének. Szépen leemelve kalapját, megforgatta a feje felett, és rogyant, szégyenkező léptekkel távozott a város felé, mint ha attól félne, hogy egy csúnya folt van a hátán, amelynek láttán mindenki nagyot nevet.

Az asszony összehúzott szemöldökkel nézett darabig a földre, aztán könnyedén felemelkedett, és Ben legnagyobb elképedésére a ritkuló bokrok közé ment, gyorsan körülnézett, majd szűk szoknyáját Ben szeme láttára térden felül húzta, mint ha igazítanivaló volna ruháján... de nem. Ben, az elcsapott zseké, olyan zavarba jött, mint akár a kilencszáz méteres villámdíjban, amikor egész vagyonát feltette egy kancára, és verseny közben, legnagyobb meglepetésére, a kanca sárlani kezdett. Nem is nyerhette volna meg versenytét, ha barátja, Cleminson ki nem segíti, nekilovagolván a veszélyessé váló második lónak.

2

Az asszony, kilépvén a bokrok közül, titoktartó pillantást vetett Benre, aztán elindult egy mellékúton.

Ben hosszú habozás után messziről követte, és mindenféle dolgokat forgatott a fejében. Véleménye szerint a görnyedthátúnak azért kellett távoznia, hogy az asszony „megigazíthassa ruháját”. Bennek mint idegennek nem szólhatott az asszony, hogy hagyja magára a sürgős tennivalójával, azért lehetett Ben önkéntelen szemtanúja a diszkrét jelenetnek. Ben, a Majestic-kertben (egy jól sikerült jockey-coup után), midőn vödörkben öntötték a francia pezsgőt, hajnal felé már látott hasonló cselekedetet egy szemtelen arcú táncosnő előadásában, ámde az öreg Huxtable, a dáridó doyenje, akinek abban az időben született az első unokája, nyomban kiparancsolta a leányt a szobából. Bennek egyébként eszébe sem jutott máskor, hogy a nők éppen olyan természeti törvényeknek engedelmeskednek, mint a férfiak. Hajlandó volt álomnak hinni az egész jelenetet, amint messziről az elegáns dáma után lépkedett. Az asszonynak olyan magatartása volt, mint azoknak a Wiener-Chic-beli dámáknak, akiken a legújabb divatú ruhák láthatók éjszakánként a Monaco kávéházban, midőn Ben unalmában az összes képes újságokat átlapozza. Isten tudja, hol tanulta ezt a járást, lepkeszárnyú mozdulatokat és merengő, álmodozó fejtartást! Egy fordulónál Ben jól láthatta, hogy az asszony a földre szegzi a szemeit, mintha semmi sem érdekelné a világon bánatánál. Az aransárga falevelek szállдостak harkálytollú kis kalapja körül, ruházatának színe oly vörösesbarnán olvadt az őszi fák közé, mintha az imént jött volna meg a rókavadászatról, kondor hajjal övezett, rövid homlokán melankólia látzott... tán egy szívtelen, hatalmas, előkelő úrért, aki messzi városokban patkánytestű táncosnőket ölelget e percben. Az elcsapott zsoké mind távolabbra maradt el az úrnő mögött, mindinkább tudatára ébredt annak a nagy távolságnak, amely az ő társadalmi helyzetét az előkelő hölgyétől elválasztja. Ő bizonyosan gazdag, a kék hasú bankjegyeket (amelyekre mindig epedve gondolt Ben) megparfümözi, mielőtt táskájába tenné, gondtalan, jól táplált, életerős férfiak állnak körülötte, szolgálatra készen. Ben pedig olyan kicsi, fonnyadt, kiéhezett volt, mint egy állatkertből megszökött majom.

A nő a Ligetnek abba a részébe irányította lépteit, ahol a tó van és az elhagyott híd, Vajdahunyad vára alatt. A hídon megállott, és elgondolkozva nézett a vízbe, amelynek felszíne tele volt hervadt levelekkel. A víg csónakosok, akik nyáridőben ellepik a tavat, és boldogságot mímelnék a parti ácsorgók előtt: elvándoroltak. Semerről nem hangzott énekszó, a fák száradó levelei háborítatlanul lepték el a vizet, az ősz öreganyóka módján gunnyasztott az elhagyott partokon. A várban, a lovagtornyok alatt, ódonságot utánzó boltívek között, keskeny udvarokon csend volt. Hunyadi János középkori várának másolata a pesti Városligetben éppen olyan szomorú hely volt e percben, mint akár a valódi vajdahunyadi vár az erdélyi hegyek között. A csőrükben gyűrűt tartó kőhollókhoz nem csatlakoztak az eleven

társak. Egyetlen alak volt látható messzi és közel: a Névtelen Jegyző barátcsuklyával eltakart feje a vár udvarán. Anonymus bronzfigurája csendesen szendergett.

Az előkelő hölgy mozdulatlanul állott a várkastély hídján. Ha Ben költői hajlandóságú lélek lett volna, e középkorias környezetben a vár úrnőjének képzelhette volna az asszonyt, aki az imént jött meg a sólyomvadászatról, és a sáncárokban azért nézdegél, mert egykor egy ifjú lovag itt nyakát szegte érte. De Ben csak egy elcsapott zsoké volt, aki azért csavargott a Ligetben, hogy elfelejtse az ebédet.

A kastély úrnőjének nem soká kellett várakoznia, Anonymus szobra mellől valóban előlépett a katonatiszt, aki itt már huzamosabb ideje ólalkodott, és türelmetlenül sietett az asszonyság felé. A hídra érkezve sapkájához emelte jobb kezét, és feszes tartással megállott, mint feljebbvalója előtt. Vöröskés bajusza, kék, kerek szeme és gömbölyű arca volt a katonának, mint többnyire azoknak a csinos főhadnagyoknak, akik a pesti kávéházak sarokablakaiból órák hosszat elnézegetik a jövőmenőket. A császári és királyi hadsereg kék waffenrokkját viselte, és egy fehér-fekete kereszt volt a mellén, amit katonatiszti körökben pápai kitüntetésnek neveztek, és a kikeresztelkedett vallású tisztnek kedvence volt. Ha nem Ferdinánd a neve, akkor bizonyosan Engelbert. Sötétbarna parolija volt, amelynek láttára a gyalogsági ezredek jól ismerő hölgyek megállapították volna, hogy a Wasa Gusztáv-ezredbe tartozik. Jobb kezéről levonta kesztyűjét, hogy alaposan megfoghassa a hölgy kezét, aztán hosszú nyelű sarkantyúit tetszelegve összependítette.

Ám a hölgnél nem aratott sikert.

Az úrnő továbbra is a híd karfájára hajolt, de most már nem a vizet nézte, hanem a távolban álló Bent, aki egyéb híján egy hosszú, sárga fűszálat tartott szájában. Bocsánatkérőleg, szinte üzenetet küldve nézte Bent a feketeszemű, hogy az elcsapott zsoké azt sem tudta, melyik lábára álljon.

A katonatiszt először felhajtotta waffenrokkja szárnyát, nadrágjából elővonta a rövid láncon függő óráját, és oly figyelmesen nézegette az óramutatót, mintha pár perc választaná el valamely nagy eseménytől. Ben általában régen megfigyelte, hogy némely emberek, mikor nem tudnak beszélni és gondolkodni, fontoskodva elővonják zsebórájukat. Nagyon jó dolog, ha a zsebóranak fedele van, amelyet felpattintani lehet; sőt célszerű, ha az óra néhány perccel késik vagy siet, amit egy jelenlevő másik zsebóráról lehet megállapítani.

Az úriasszony a keblében viselt, mogyoró nagyságú aranyórácskát szórakozottan mutatta meg a tisztnek. A tiszt nyomban saját órája igazításához fogott, miközben elégedetlenül csóválta a fejét, és talán azt mondta, hogy éppen tegnap igazította meg óráját a műegyetemi óra szerint.

Az óraigazítás is elmúlt, de a hölgy még mindig mozdulatlanul állott a hídon, hol a vizet, hol Bent nézte, és igen komor volt az arca. Sűrű szemöldökei csaknem összeértek, szájszögletei meggörbültek, harag ült homlokára, és oly mélyen dugta jobb kezét kabátja zsebébe, mintha soha többé nem akarná azt a katonának adni.

A tiszt cigarettát sodort, ezüsttárcából, hosszú szálú, sárga dohányból, műgondal, fontoskodva, amint ezt őfelsége délceg főhadnagyai tudták a háború előtt, midőn valóban nem volt még más teendőjük, mint cigarettát sodorni, szerelmes leveleket írni, dalokat megtanulni... Ő, milyen boldog ember volt egy délceg főhadnagy, amikor az összes fodrászati szerek felhasználása után illatozva és ragyogva a borbély boltjából az utcára lépett! Ő, mily irigyelt férfiak voltak a főhadnagykok Ferenc József uralkodása idejében, amikor a József- és Ferencvárosban érettük rajongott minden fiatal hölgy, ajándékba kapott gyűrűt, karperecet viseltek kezükön, amelyek úgy csillogtak-villogtak, mint az emlékezeti szerelmek. Regények és színdarabok hősei voltak, párbajokat vívtak, és valóban megtörtént, hogy az elszédült polgárasszonyka besurrant a kaszárnya környékén egy józsefvárosi ízléssel berendezett, fehér függönyös, purzicsán dohányszagú hónapos szobába, ahol a főhadnagy éppen a délutáni álmát aludta. Ők voltak a legjobb valcertáncosok, ők dúdolgatták a legújabb szonokat, üres erszénnyel is a legnagyobb gavallérok voltak, és jól fésült fejük mindig tetszetős látványosság volt a körúti kávéház sarokablakánál. Hófehér foguk villogott, tudatlan szájuk fecsegett, meghaltak a becsületért, de amíg éltek, fuldokoltak a piszkos adósságokban. Herczeg és Pekár regényeiben és elbeszéléseiben olyan kultuszt űzött a főhadnagykokból, hogy nem is számított valóban szerelmi lovagnak az, akinek a két csillag hiányzott a gallérről. Hosszúnapkor, amikor a böjtölő zsidó nők legszebb ruháikban hullámanak Pest utcáin, és egy őszi napra hasonlatossá teszik a várost a varsói és lemergi szombatokhoz: a főhadnagykok tüzesen vetették magukat Hebron rózsái után, és az éjszötét szemű nők pillantása szívesen megakadt a búzavirágkék kabátokon, amíg másnap ismét elkezdődött észrevétlen életük a Király utcai bérkaszárnyákban, a Dob utca sötét boltocskáiban.

A főhadnagy csupán az első szippantásokat fújta oly gondtalanul a cigarettából, mintha elseje volna, és estére Somossy Károly orfeumába volna jegye. Amint a cigaretta kisebb lett, és a katona körmére égett, a főhadnagy idegesen tekingetett jobbra és balra. A hölgy mozdulatlanul nézte a hervadt vizet a híd karfájáról.

Végre a főhadnagy bátorságot vett magának, megérintette a hölgy vállát, mire az villámgyorsan és idegesen fordult meg. Villámló szemével tetőtől talpig végignézte a katonát, zsebéből lepecsételt borítékot vont elő, és megvető kézmozdulattal a főhadnagy felé nyújtotta. A katona hevesen kapott a boríték után, gyorsan felszakította, és megolvasta a borítékban levő kék bankókat. Hálás, önfeledt mosollyal nyúlt az úrnő keze után, de az már hátat fordított, és hangosan mondta:

– Kérem, hagyjon magamra.

A katona szalutált, aztán könnyed léptekkel indult el a Liget felé az őszi úton. Oly szabályosan, szinte ünnepélyesen emelgette lábait, mintha őfelsége előtt haladna parádén a Vérmezőn, a banda szól, a nagydob pufogása, a cintányér csörgése betölti a teret, és a tiszt egyenruhák oly mocsoktalanul ragyognak, mint az érintetlen kardbojtok és becsületek.

Az úrnő megvárta, amíg a főhadnagy alakja eltűnt a sárga fák alatt. Akkor elővette zsebkendőjét, és keservesen, hosszasan zokogott a híd karfájára borulva... oly

szenvédélyesen rázkódott, olykor hangosan fel-jajdult, mintha láthatatlan korbáccsal vertek volna végig a testén.

Könnybe borult szemét panaszosan emelte Benre, mintha azt várta volna, hogy az elcsapott zsoké segítségére siet kétségbeesésében. De Ben oly megrendülten állott egy fa alatt, mint az 1899. esztendő tízezer forintos akadályversenye után, midőn legjobb barátját, az ausztrál származású Mc. Cartert hordágyon hozták be a vizesárokból; úgy csípte a fájdalom, mint ősszel a légy, de szólni nem tudott.

3

Az úrnő keresztülvágott a Ligeten. Olyan hosszú lépésekkel mérte az avart, mint azok az ügynök kisasszonyok, akik újabb időben Budapest irodáit, kereskedőit látogatják akatáskával a hónuk alatt, és előfizetéseket gyűjtenek Szent Antal röpirataira vagy a bujdosó király lapjára. A piros és sárga fák, elhalványodott zöld bokrok, levegős rétek, a hervadó Liget barátságosan fogadta ölébe az asszony alakját. Hervadt már ez a nő is, bármily ropogósan rakosgatta egymás után lábait. Az úszó pókfonal belekapaszkodott kalapjába és kondor hajába és úgy helyezkedett el, mint ős hajszál. Mintha azt jelentené a láthatatlan helyről küldött őszi szál, hogy az örömök múladozóban vannak a földről; még ragyog a nap a dáma gyalogsétáján, még porzik az út a fürge cipősarkok alatt, még emelt a fő, a száj édesded szomjúságokkal teli, az őszi darázs mohó étvágya csiklandozza az ínyt, és az orrcimpák megremegnek a sarjú lassan terjengő illatától, amelyet ingujjas városi szolgák kaszálnak a réteken; a kereknek megmaradott kebel még várja azokat a csókokat, amelyek felüdtik, az alig hervadó, telt karok forróbb ölelést ígérnek a szüzek favékony karjainál, és a deréknak alakja még hasonlatos a buja cserebogár potrohához, amely tavaszkor a barackfa üde virágai között lakmározik – de már halk, őszi szél fújdogálja körül a hölgy ruházatát, lengeti rókavörös szoknyáját, pergeti kis lába körül a falevelet, meglóbálja kalapjánál a tollat, fanyar vonalat húz ajka mellé, amelyet nem tudnak többé eltüntetni a kendőző szerek. És amíg a Ligeten átjutott az úrnő, lépése mind fáradtabb lett, mintha messzi utat járt volna... Lehet, hogy ifjúkorában egy költő verséből kelt útra szitakötőszárnyakon, de midőn a Ligetnek abba a részére ért, amelyet a Szent Szívről nevezett zárda határol: lehullott hímpora, megfogyott szárnya, elhullottak szívéből a gyengéd hangzatok, kihullottak hajából a diadalmas rezgő hajtúk, lábai elfáradtak a feszes érzéki táncban... Szinte szégyenkezve állott ott, amíg az aluszékony, borongó zárda felől egy kövér pap jött arra, és messziről üdvözölte a várakozó nőt. – Azon kövér papok közül való volt a jövevény, akik életükben arcukon viselik a másvilági derűt és nyugodalmasságot. Ez a paradicsomi mosoly a középkori barátok találmánya, akik mindig jól érezték magukat megerősített kolostoraikban: egyik kezükben a mennyország kulcsát mutatták a haldokló fejedelmeknek, másikkal a zsákukat rázták. Az agyagosok a legpohosabb kancsókat nekik öntötték, a bűnbe esett szép leányok tőlük vártak feloldozást, ólomkarikás ablakaikon nem fért be a leliismeret-furdalás ördöge, mert a szenteltvízzel mindent eloszlattak.

A pap a zárdából jött, bizonyosan sok jó tanácsot hagyott maga után a növendék lányok fejében, és most megállott a Liget szélén, s egy darabig szemügyre vette az asszonyt, mint egy csinos takarójú öszvért. Gúnyos mosoly szaladt át kövér arcán... Azok tudnak leginkább gúnyolódni, akik magukat kevésbé figyelik, mint másokat. Elmélyedt lelkek nem tudnak csúfolódni.

(Ben ekkor már az asszony közelében volt. A paptól nem félt.)

– Hát hogyan állunk lelkünkben, asszonyom? Még mindig ellenkezik Krisztus vallásának követése családi érdekével? – kérdezte a pap, és táskás kezét kinyújtotta az asszony felé, de olyanformán, hogy midőn kezéhez ért volna, alig észrevehetőleg megérintette az asszony keblét. – Pedig nemes és jó szív dobog e helyen, az anyaszentegyház bizonyára éppen olyan buzgó hívet lelne itt, mint eddig Izrael.

(Ben hallotta a szavakat, látta a pap érzéki, sóvárgó szemét, észrevette, hogyan simítja az asszony kesztyűs kis kezét suhogó reverendájához. Ben eddig csak annyit tudott a papokról és apácákról, hogy lóverseny napján mindig kész veszedelem találkozni velük. Cleminsont egy öreg pap átkozta meg, amikor fejhosszal elveszítette a Legert.)

Az asszony a földre sütötte a szemét. Nyilván erőt gyűjtött magában, hogy megfelelő választ tudjon adni a kedélyes papnak, akinek bizonyára többet megengedett a kelleténél egyszer és másszor.

– Az öreg Weisz, az ön nagyapja, asszonyom, nagyon soká elélhet; az ön lelke addig sem nélkülözheti az anyaszentegyház vigaszát. Az önök vallása sötét és kegyetlen, nem ismeri a megbocsátást, csak a bosszút... Pedig, ugye, sok megbocsátanivalója van minden embernek, így önnek is?... Ön emlékeztet külsejével az első keresztény mártírokra. Olyan arca van, mint a démonnak, aki a szenteket a pusztában kísértette. Ettől a démontól kell megszabadulnia, hogy mártír lehessen. Nincs magasztosabb érzés a szenvedésnél, ha az igaz hitért szenvedünk – folytatta a pap, és éhes szemmel méregette az asszony alakját.

Az asszony hirtelen felvetette a szemét. Dacos láng lövellt a szeméből:

– Azért jöttem ide, hogy ne várokozzon rám hiába, mert a zárdából tán észrevennék ácsorgását. Ne várjon rám holnap sem, én nem leszek hitehagyott... Hosszú idő után pénteken este templomban voltam, és ott megesküdtem...

– Már nem szeret – rebegte megrendülve a pap.

Az asszony sötéten nézett maga elé.

A pap reverendája zsebébe nyúlt, zsebkendőt vett elő, és kifújta az orrát. Ezalatt visszanyerte nyugalmát, mire harmadszor is belefűjt kendőjébe: már gúnyosan, megvetőleg mosolygott az arca. Talán valamely idézet jutott eszébe Szent Ágostonból, vagy talán arra gondolt, hogy mint igen kövér ember, még megtalálhatja a pesti nők közt szerencséjét. Ebben az időben Pesten nemcsak a színpadon volt kultusza a kövér embereknek, hanem a magánéletben is. A sokáig lenézett kövér emberek diadalmasan jártak-keltek, elcsábították a fiatal leányokat, örökös jókedvükkel kedvencei voltak a társaságnak, mint megannyi jóságos apák szerepeltek ők a bakfisok álmaiban. A kövér pap tehát fenyegetőleg végignézte az asszonyt, mintha azt mondta volna pillantásával: „Még lesz reám szükséged, te elbizakodott, fekete orrlyukú, cukrásztésztaarcú, szemtelen zsidó nő! Még keresnéd majd a jó lelkiatyát, aki kicsapongásaid után ismét velőt ad csontjaidba, gerendákat elcsüggedt lelkedbe, bátorságot nyúlszívedbe, tiszta vizet a meggyulladt szemednek, vigasztaló szavakat a füledbe, friss vágyat petyhüdt véredbe... Még

lesz idő, amikor ott bőgsz, ahol senki sem lát. Még jön a nap, hogy olyan elhagyottan érzed magad, mint a halott a koporsóban, még zokogva kéred a te istenedet, hogy vegye el tőled a keserű poharat, de a te istened nem nyújtja feléd a segítő kezét. Még üldögélsz sűrű fátyol alatt péntek estéken az asszonyok karzatán, de könnyes szemed hiába forgatod segítség után. Még hallom panaszos szavad az álmatlan éj csendjében...”

Ezt vagy mást mondott a pap lesújtó pillantásával, Ben nem tudhatta, miután most volt alkalma először megfigyelhetni az úrnőt a pap társaságában. Ben mindenestre helyeselte magában a pap távozását, miután a hölgy szomorú, szinte elkomorult arca lassan felengedett. Bizonyos mélabúval nézett egy darabig Ben szeme közé, majd határozottan hozzálépett, és megfogta a Ben kezét:

– Eddig minden új szerelmemért drágán meg kellett fizetni. Sokat kellett szenvedni, ha valamit el akartam érní. De egyetlen szerelmem se volt oly drága, mint te. Hány kedvesemen adtam túl a kedvedért, köztük a legtitkosabban: lelkiatyámon. Vajon megérdemled ezt a nagy áldozatot, te emberke? – rebegette az úrnő.

Ben megdermedve állott helyén, mint azon bizonyos őszi kancadij lefutása után, amikor a lovaregylet igazgatósága kitiltotta a versenytérről.

4

– Az én nevem Rizili – kezdte az asszony azon a padon, amelyre Ben társaságában letelepedett. – Sokat szenvedtem életemben, mert mindig igazán, tiszta szívből szerettem.

– A katonát is? – kérdezte Ben bizonyos ijedelemmel.

– A költőt is... Azt a bús képű, halványodó, ezüstös képű férfiút, akivel először láttál; ő volt a nefelejcskoszorúcska az arcképem körül. Tőle tanultam meg a szép szavakat, csodálatos mondatokat, elbeszélte álmokat... Férjeim tőzsérek, kereskedők, vállalkozók, akik az üzleti szavakon kívül egyebet sohasem mondanak ebéd és vacsora felett. Férjeim barátai ugyancsak az üzleti világból kerültek, és meglehetősen nehéz helyzetben voltam, midőn férjeim barátait bizonyos üzleti előnyök elérése végett le kellett vennem a lábukról. Szállítottunk fát, építettünk kaszárnyát, kereskedtünk gépekkel, vállaltunk vasútépítést. Mindehhez szükség volt jó barátokra, akiket nekem kellett megszerezni a cégnek. Így bizony előfordult, hogy magaviseletemben olykor vakmerőbbnek kellett lenni egy utcai táncosnőnél. Jöttek bécsi, berlini kereskedők házunkhoz, akiknek lábát az ebédlőasztal alatt tapogattam lábammal, hogy kedvező véleménnyel legyenek férjeimről. Ezek a gazdag, öreg kereskedők meglehetősen romlott erkölcsű férfiak. Európa minden városában megtalálják a gyönyört, a mulatóhelyek az ő kedvükért vannak építve, a legszebb énekesnők ülnek az ölükbe, kövér erszényük megszerzi számukra a kéjes szerelem minden változatosságát az angol csatornától Konstantinápolyig. Nem lehettem tehát nagyon ügyetlen, ha cégünknek mindig újabb és újabb barátokat tudtam szerezni. Igen jól ment a dolgunk, mikor észrevettem, hogy első férjem megöregedett; elváltam tőle, férjhez mentem egy fiatalabb férfiúhoz, de ő is csak tőzsér volt, és mellette sem találtam meg azt, amit minden nő keres, a boldogságot. A fajtalan hajlamú öreg kereskedők most már új férjemet támogatták, az üzlet virult, pénzünk bőven volt, de olyan egyedül éreztem magam, hogy néha szóba kellett állnom még a fiákerossal is, aki kocsiján állandóan vitt. Azoknak a feldíszített asszonyságoknak üres, örömtelen életét éltem, amely asszonyságokat páholyokban oly igen nagyon irigyelnek a kis masamódlányok a karzaton. Egy krémszínű, fodros, igen finom selyemruha volt rajtam, amikor a költőt bemutatták a színházban, a költő kissé részeg volt, és hazamenet nagyokat neveltünk szegényen a hintóban. Az uram igen megvetően nyilatkozott róla, de semmi kifogása sem volt, midőn vasárnap ebédre meghívtam a részeges férfiút. A költő igen meg volt hatva, midőn előzőleg telefonon felhívtam egy rossz hírű éjjeli kávéházban, és megkérdeztem, melyik a kedvenc étele. Ekkoriban még nem gondoltam többre, mint arra, hogy néhány költőt, festőt, bolondot járatok a házamhoz, mint az előkelő zsidó házak akkoriban ezt divatba vették Pesten. De a költő sokkal vakmerőbb volt, mint hittem volna. Nyomban szerelmi ajánlatokkal illetett. Amint kiderült később, már más előkelő házaknál is szerepelt vendégségben, és jelenleg éppen a vörös Róth báróné miatt züllött abban az éjjeli kávéház-

ban, ahonnan én kihalásztam. Erről a vörös nőről sokat pletykáltak Pesten, mindenkiel gyanúsították. Engem ért a szerencse, hogy végre személyesen megismerkedjem egy lovagjával, aki kétségen kívül Róthné szeretője volt. Nyilván a hiúság sem hagyott békében, mind többet járatam házunkhoz a költőt, jólesett, hogy beszélnek rólunk, míg végre öt hónap után, egy júniusi délután a kedvese lettem a Kamara-erdőben. Azóta olyan hívem, mint az árnyékom.

– De szerette is – szolt Ben, hogy némi mentséget találjon az úrnő szavaira.

– Nagyon... Nagyon szerettem – felelte elgondolkozva Rizili. – Mindig vártam az órát, amikor ebéd után egyedül maradtunk (férjem nem tudta levetni régi közönséges szokását, kávéházba járt feketekávé inni), és a költő elmondta, hogy mit gondolt rólam tegnap óta – mert egy időben mindennap láttuk egymást.

– A költővel mentem nászútra, igaz, hogy nem messzire, csak Budapest környékére, mégis boldogabb voltam, mint férjeimmel Olaszországban. Csak Alagra jártunk, abba a kényelmetlen szállodába, amelybe a zsekék szoktak járni, midőn a versenyeket tartják, de az ablak piros vadszőlővel volt befuttatva, kertre néztünk, és hosszú, boldog délutánokat töltöttünk egymás karjaiban. Azt hiszem, ez volt életem legboldogabb korszaka... És ha az esti vonatot elkéstük, kocsit fogadtunk, amely mindenféle dűlőutakon, poros akácok alatt, tücsökdalos mezőkön, napraforgó árnyékában vitt Pestre. Őszidőben korán feljött a holdvilág, a külvárosok már aludtak, a gyárak bezárt kapuin az éjjeliőrök nézegettek ki. Szúrós szőrzetű kutya szaladt ugatva a kerék mellett, a Ferdinánd-híd alatt tán egy megcsalt nő várta kendőjébe burkolózva a gyorsvonatot, hogy elébe vesse magát, céltalan külsejű férfiak ballagtak a félhomályban, akik aznap tán még nem ettek, de mi szívesen laktunk volna itt akármelyik házikóban, ahol mosott ruha volt köteleken az udvarra akasztva, és az ablak oly kicsiny volt, hogy nem fért be rajta a bánat nagy fekete kutyája. Ámde haza kellett mennem, mert férjeim szerették a rendet, mindig pontosan nyolc óraker vacsoráztunk. Még más nászutakat is tettem a költővel, aki, bár részeges ember volt, olykor vörös volt a szeme az éjszakaiástól, a lehetetlen is érzett a dorbézolás, de néha hetekig csak a szerelemnek élt. Volt búvóhelyünk a Császárfürdőben, a 100-as számú szobában, majd kedvünk kerekedett a Hűvösvölgyből a Sváb-hegyre gyalogolni, és az elhagyott réteken szeretkezve leheveredtünk. Kimentünk a körvasút töltéséhez, ahol gyanús külsejű csavargók aludtak a bokrokban, vendégek voltunk a Kutya-villában, ahol halászlét főztek. Fájdalom ereszkedett a szívünkre a közelgő elválás miatt, midőn a budai tornyok felett remegni kezdett az első esti csillag, boldogan gondoltunk egymásra, midőn a reggeli harangszót hallottuk. Látni fogjuk egymást a Deák téri halcsarnoknál vagy Madame Júliette kalaposboltja előtt a Váci utcában. Vasárnap együtt ebédelünk. Hétfőn Kőbányára megyünk, ahol a sertéskupeczek szállodájába besurranunk. Kedden Vácott, a Kúria fogadóban találkozunk. Szerdán társadalmi életet élek, meglátogatom a rokonaimat. De csütörtökön együtt megyünk a színházba. Pénteken az uram barátait látom vendégül, de ő pontban éjfélkor elsétál a villa előtt, és én az erkélyről látom őt. Szombaton a Király utcai Gozdu udvarban találkozunk délben az átjáróház egyik sötét lépcsőházában, ő letérdepel, és megköti a harisnyakötőmet. Láttam őt báli éjszakából jövet a hintó zúzmarás

ablakán át, találkoztam vele pénteken délután a Dohány utca sarkán, midőn templomból jöttem, ő várt a Margitszigeten egy padon, midőn beköszöntött az ősz, ő ült a csukott egyfogatúban, amely a Kis János utca sarkán állott, ő jött utánam a néptelen Mátyás-templomba, ő szorította meg a kezem a Redout gardrobján koncertről jövet, ő sétált óraszámra a fasorban, midőn anyósomnál vizitben voltam, ő adott szerenádot a szomszéd ház előtt, amely szerenádnak címe, mint az operettben, Der Goldschmied von Toledo, ő állott a templom előtti sokadalomban unokatestvérem esküvőjén, ő várt a Stefánia úton, ő volt a hűség is megbízhatóság. S olyan szép szavakat tanultam tőle, hogy a barátnőim gyana-kodva nézegettek rám. Nem álmodtam minden éjszaka öszvértestű férfiakkal, vad tekintetű majmokkal, nagy szakállú, ismeretlen férfiakkal (akiket eleven alakban valamelyik ősanyám látott, aki királyné volt Asszíriában) és egyéb furcsaságokkal, amiről a legjobb barátnők is szégyellnek hangosan beszélni. Ő, az én álmaim virágoskertekre, enyhe lugasokra, álmodozó folyópartokra, lombok közé rejtett, régi házakra, ábrándos gyalogösvényekre nyíltak. Reggel kinyújtottam a kezem az álmoskönyv után, de hiába kerestem álmaim magyarázatát. Az álmokat csak ő, a költő tudta megfejteni, aki ez álmokat a lelkembe sugallta. Ő volt az a csodá-latos mester, aki előtt nem maradhatott titokban egyetlen gondolatom sem. Rájöt-tem, hogy költői lény vagyok, alig van bennem valami, ami a földhöz köt. Néha komolyan imádkoztam azért, hogy szegény legyek, és Frigyes (ez a költő neve) dolgozzon értem. Mily jólesett volna, ha Frigyes egy pár cipőt vesz!

– És posta-restante leveleztünk. Az én nevem volt Császár Fruzsina.

Ben kerekre nyitott szemmel hallgatta Rizili elbeszélését. Ben csak egy szűk látókörű, kis műveltségű, ezenkívül állásából elcsapott zsoké volt, nem tudhatta magyarázatát adni az úrnő bőbeszédű közlékenységének. De van egy lény, aki rajtunk kívül áll, és szívünkbe lát, az a lény jól tudja, hogy az úrnő nem is Bennek mondta el szíve titkát, csak egy emberforma valakinek, akivel az élet pusztá szi-getén, a hajótörés után találkozott. Ben egy senki volt, Ben egy madárijesztő volt, Ben egy árnyék volt az úton, nem is torony árnyéka, csak egy földhöz tapadt bo-koré, vagy ha éjszaka volna, a mennyezeten keringő éjjeli lepkének árnyéka Ben... de az úrnő beszélt hozzá, mert beszélni kellett, mint a haldokló utazónak, aki idegenben jámbor parasztnak barmait bámész tekintettel nézdelő, egyszerű embereknek mondja el a legnagyobb titkokat. Ha író lett volna az úrnő, bizonyo-san egy regény született volna az ő szerelmeiről, de csak középműveltségű pesti úrhölgy volt, akit a szerelem tett költővé, a szerelem tett őszintévé. Ben nagy kortyokat nyelt, mert tegnap óta egy falat sem fordult meg szájában. Gőzölgő, paprikától, paradicsomtól piros káposztás tálak, rőfnyi kolbászok, habzó sörös-korsók lebegtek szemei előtt, mikor az úrnő így folytatta:

– Amit elmondtam: az volt a boldog múlt. Frigyes aztán megcsalt, mégpedig egy cseléddel, aki darab ideig szolgálatomban állott. A hátam megett összeszúrte a levelet ezzel az egészségtelen, azt hiszem, mellbeteg szobalánnyal, akiben úgy megbíztam, hogy leveleimet is az őládájában tartogattam, attól félvén, hogy fér-jem egyszer átkutatja a szekrényemet. Minek részletezzem ezt a szomorú tapasztalatot? Nagyon szenvedtem, és egy álmatlan éjszaka elmondtam férjemnek,

hogya mit észleltem Frigyes és a szobalány között. Férjem nyersen kijelentette, hogy Frigyeset is, a szobalányt is el kell távolítani házunktól, nem engedhetjük meg, hogy a mi fedelünk alatt ily erkölcstelenség véghezmenjen. Menjenek más-hová paráználkodni! – jelentette ki férjem. És én erre eloltottam a lámpát, mert megnyugodtam. Leküzdtem Frigyes iránti őrvjngő szerelmemet, időm nagy részét családi körben töltöttem, sokszor meglátogattam Hanna nénit, Jakab bácsit, Ilonkát és Franciskát, vigyáztam, hogy sohase legyenek egyedül, esténkint szemrehányásokat tettem férjemnek, hogy elhanyagol, követeltem, hogy többet legyen a társaságomban, járjunk gyakrabban színházba, hívjunk házunkba társaságot, mulassunk, éljünk, esetleg utazzunk Velencébe... Férjem végtelen boldog volt, hogy így viselkedtem. Nyomban intézkedett, hogy állandó kocsim legyen, amely a városba visz (így akartam elkerülni a Frigyes úrral való véletlen találkozást), vigasztalt, hogy ne szomorkodjam az elvetemedett Frigyes úr miatt, látta ő már régen, hogy a költő egy aljas ösztönű férfi, aki a cselédszobák fülledt levegőjében érzi jól magát, nem pedig a szalonban. Oly jó és megértő volt férjem szerelmi bánatomban, hogy néha azt hittem, hogy férjem mindent tudott rólam és Frigyes-ről egész idő alatt, csak bölcsen hallgatott. S ezért végtelenül jólesett, hogy férjem úgy bánt velem, mint egy szegény beteggel.

Az élet közönyös, szürke napjaiban nem is tudjuk, hogy a férfiak milyen nemesek és önfeláldozók tudnak lenni. Csak akkor, midőn földre tepert a fájdalom, vesszük észre, hogy a tőzsérálc alatt egy középkori lovag áll előttünk, aki úgy emel fel a földről, mint egy orra esett gyermeket.

Napról napra jobban becsültem férjemet, úgy simultam hozzá, mint repkény a fához. Százszor megesküdtem magamban, hogy sohase megyek holdvilágos éjszaka az erkélyre, hogy mindenféle szeretőkről álmodozzak.

Időm nagy részét azzal töltöttem, amivel a kolostorba vonult hercegasszonyok: fehérműt varrtam a szegényeknek.

Ám Frigyes nem nyugodott. Költeményeket írt hozzám azokban az újságokban, amelyek házunkhoz jártak. Felkereste anyámat, akinek lakásán néha találkoztunk, mikor nem futotta az időnk, hogy szokott búvóhelyeinket meglátogassuk. Órák hosszáig panaszkodott anyámnak, és azt hiszem, az öregasszony egyszer hitt is Frigyes szerelmi vallomásának.

Majd egy szürke szakállú hittérítő alkalmatlankodott házunknál férjem távollétében. A methodista papok szónoklataival traktált a látogató. Rábeszél az üdv valóságára. Fenyegetőzött, hogy csodát tesz a kedvemért. Felmászik a háztetőre, és New Yorkba repül az égiek segedelmével. Később kiderült, hogy a hittérítő Frigyes szolgálatában állott. Egyébként is tizenöt esztendeig ült Nagykállón a bolondokházában.

Egy napon eső verte a villa ablakát, a kert felől hervadtan ásított az ősz, a faliorának a ketyegése tűrhetetlenül hangzott, a hulló vadgesztenye úgy kopogott, mint ha a halál tett volna egy-egy lépést a ház felé: üresnek éreztem életemet, visszakívántam Frigyeset, aki az ilyen szomorú délutánokat rendszeren azzal töltötte, hogy kalandos, változatos élettörténetét mesélte. (A férfiak nagyon szeretik elmondo-

gadni az élettörténetüket annak, akit szeretnek, és aki figyelmes arccal hallgatja őket.) Ó, bár újra hallhatnám, hogyan ivott vörös bort Frigyes a gráci Elefántban, amíg a dél felől jövő vonattal Ottó főherceg barátnőjét várta... Ó, ha újra hallhatnám, hogyan szökött meg egy éjszaka a Vértő Szív zárdájából Ilona kontesz, amíg Frigyes a szomszéd utcában zárt kocsival várta... Ó, ha ismét elmondaná, a vörös milliomos Róth báróné mint irányította szívének a pisztoly csövét, amikor Frigyes éppen megérkezett!

Éreztem, hogy már nem sokáig élhetek Frigyes nélkül, de dacos büszkeségem még ágaskodott, és szert tettem a katonára.

A katona olyan szimplex, szinte ostoba fráter volt, hogy nem is éreztem lelkiismeret-furdalást, amikor véle Frigyeset megcsaltam. A katona legfeljebb az érzékeimet ejtette rabul, egy-két óráig, de a lelkem, a gondolatom Frigyesnél volt, és mindig reá gondoltam, amikor a katonával voltam. A Frigyes zsebkendőjét vittem a kezembe, azt a kis kalapot tettem a fejemre, amelyben Frigyesnek legjobban tetszettem, a leánykori ingemet öltöttem magamra, amelyben Frigyes imádott, de sohase mentem a katonával ugyanazon helyekre, ahol Frigyesseel meg szoktam fordulni. Mintegy vezeklésből és bünbánatból egy barátnőm lakásán találkoztunk, mert tudtam, hogy barátnőm rövidesen elárul. Egy földszintes lakás volt ez a Váci utcában, amelynek egyik külön bejáratú szobája tanúja volt a katona ostobaságának. Új neszeszert vásároltam fésűim és apró toalettcikkek számára, amelyet a Váci utcában elhelyeztem, mert a régít, amely Frigyes korában volt velem: nem akartam megszentelteleníteni. Még csak annyit bocsátok előre, hogy a ház átjáróház volt. Barátnőm nem volt mentes anyagi gondoktól... Azt hiszem, hogy mások is megfordultak a házban.

Egy este barátnőm felkeresett, izgatottan és suttogva tudósított, hogy éppen most érkezett meg a katona egy szőke nővel, és bezárkózott abba a szobába, ahol én szoktam megajándékozni szerelmemmel. Szenvedélyességem nem adott időt a gondolkodásra. Talpra ugrottam, öltözködni kezdtem, mialatt barátnőm eltűnt. Már régen gyanakodtam erre a szőke nőre, a kártya megmutatta, álmodtam vele, a katona kabátján szőke hajszálat találtam, ismertem őt, hisz férje cégünk üzletbarátja volt, és sokszor megfigyeltem, hogy a színházban hogyan mereszi csúf, zöld szemét a főhadnagyra. Egyszer kierőszakolta, hogy meghívjam magamhoz délutánra, midőn néhány barátnőmmel táncleckét vettünk a táncmestertől a legújabb amerikai táncokból. A szőke nő az első lecke után kifogástalanul lejtett, amíg a karnagy a zongorát verte.

Zimankós, fagyos este volt, amikor kocsiba ugrottam, és a Váci utcai ház elé hajtattam. A jól ismert ablakok redőnyén világosság szüremlett ki, amely világosság nyomban megszűnt, amint a kocsi a ház előtt megállott. De a szőke nő még énekelt egy darabig a függönyök mögött. Megismertem a dalt, ugyanaz az ária volt a Fegyverkovács című operából, amelyet ugyanazon a bizonyos táncleckén előadott a szőke... „Nem adnám oda egy hercegért.”

Kiugrottam a kocsiból, és a kezemen viselt retiküllel háromszor a földszinti ablakba vágtam.

– Gyere ki, te szajha – kiáltottam magamon kívül. Az ablak kinyílt, és odabent felcsavarták a villamos lámpát. Bajuszát pedergetve hajolt ki a katona az ablakon.

– Asszonyom, kegyed megfelelkezik magáról – szólt suttogó hangon. – Gondoljon férjére és hírnevére. Úriasszonyhoz nem méltó a magaviselete.

– Azt a szőke nőt adja a kezembe, a többivel nem törődöm – feleltem. Elhatároztam, hogy megölöm a szőke nőt, aztán állítsanak bíróság elé. Nem bántam én akkor az egész életemet. Dőljön romba minden. Legyen vége a tisztességnek. Teli torokból harsogtam, hogy igenis megcsaltam a férjem, mégpedig ezzel az érdemtelen, sehonnai fráterrel... S az akasztófa alatt majd bocsánatot kérek szegény uramtól... Olyan fájdalmat, megaláztatást éreztem, mint akár a férfiak, akik rajtacsípi a feleségüket.

Hallott ön valaha Hnatyukról, a szentesi parasztról, aki hűtlen feleségét elevenen nyakig a földbe ásta, és a földet jól lebunkózta? Azt szerettem volna tenni, amit Hnatyuk, a katonával és a szőke nővel is. Sajnos a sors másképpen intézkedett.

A háznak két kapuja volt, lesben állottam tehát az udvaron. S egyszer csak látom, hogy nyílik ám egy udvari ablak, valószínűleg a konyha ablaka, és az udvar sötéttségében egy másodpercig nem láttam a történeteket. Ámde odafent a havas felhők hirtelen szétnyíltak, és a hold bevilágított az udvar közepére. Láttam a házmestert térdig érő subában és bő lábravalóban állongani az udvar sarkában. Láttam az emelet cifra vasrácsára könyöklő asszonyszemélyeket, akik az én kiáltozásomra papucsban, slafrokban futottak elő, és azon a sértő, viháncoló hangon beszéltek meg az eseményt, amely hang a kárörvendő szegényember hangja.

Ugyanakkor láttam az udvari ablakon át leereszkedni Ibolykát, ugyanazt a szőke asszonyt, akit gyanítottam. Ibolyka kis termetű volt, ámde fürge, izmos. Úgy ugrott az udvar kövezetére, mint a gumilabda. A következő pillanatban a katona is mellette termett. Én természetesen rögtön elálltam a kaput. Most már nem emlékszem, hogy milyen volt a hangom, amelyen kiáltottam, de rettenetes lehetett, mert minden nevetgélés, viháncolás elhallgatott az udvaron.

– Rendőr! – üvöltött a házmester.

Ibolyka és a katona kivágtattak a kapun, anélkül hogy utolérhettem volna őket. A katona csak a legközelebbi sarokig futott, és azután visszajött. Erőszakosan karon fogott, a kocsimhoz vezetett, aztán hazáig kísért. Útközben sokszor kért bocsánatot, sokszor megszidott, kezemet csókolta, emlékeztetett szerelmünkre, de én nem tudtam magamról, félig ájultan feküdtem a kocsi sarkában, és azért imádkoztam, bár meghalnék nyomban, hogy szörnyű megaláztatásomra ne virradna többé reggel. Mi lesz velem ezentúl? Merek-e az emberek szeme közé nézni? Akad-e még egy boldog óráim e szörnyű este után? Mindenesetre tudósítottam Ibolyka férjét, egy jámbor kereskedőt tapasztalataimról, mégpedig telefon útján. Aztán ágyba feküdtem, és férjem hűséges ápolása alatt két nap múlva annyira magamhoz tértem, hogy felkelhettem. Betegségem alatt sokszor jutott eszembe a költő, aki megcsalt ugyan, de csalását eltitkolta. Sohase jutott eszébe gorombászkodni velem, míg emlékezetem szerint azon a szörnyű estén a katona többször arcul ütött a kocsiban. Olyan gyenge, megtört voltam betegségemben, hogy a

leglágább szavak jutottak csak eszembe, amely szavakat anya mondhat gyermekének. Néha férjemhez intéztem ezeket a gyöngédségükben ringatózó szavakat, máskor csak a párnámnak mondtam el őket. Elmondtam egy Ismeretlen szerelmemnek, akit minden nő óhajt, midőn csalódás éri az eleven életben.

– Nézd – szóltam az ismeretlenhez –, én csak egy gyenge, tehetetlen, szenvedő és érzékeny nő vagyok, bármilyen büszke tollak lengenek a kalapomról. A ruhám, ami előkelő dámát mutat, egy idegen ember műve, a szabóé. Nyerges cipőmet a suszter varrta. Hajamat a fodrásznő alakítja olyan frizurává, hogy nagyszerűnek tűnök fel az emberek előtt. Gondtalan mosolyom mögött, nevetgélő hangom alatt, víg modorom függőnye alatt egy gyenge, lábán alig járnai tudó, félnék és megszorodott asszony lakik. Te tudod, hogy a szívem jó. Te tudod, hogy az arcfestéket csak azért használom, mert maholnap negyvenesztendő leszek. Gyere elő, te drága, te hatalmas, te megbocsátó, és vedd pártfogásodba meggyötört szívemet. Szavaddal adj erőt, hogy tovább élhessek. Nyugodt, bölcs tekinteteddel adj vigaszt, hogy mindent elfelejthessek, ami velem történt. Simogass meg, mint egy árva gyermeket; szorítsd meg a kezemet, mint egy koldusét. Könyörülj meg rajtam... Gyere, gyere, te jó, te szép, te hatalmas, akinek olyan szeme van, mint a Szentháromságnak, olyan hangja, mint a villámnak, amely a Gellérthegy szikláit látogatja, s olyan mélázó kedve, mint a szélnek, amely Dunakeszi alatt a sárga kukoricaszárak között bujdosott, midőn életem legboldogabb napjaiban erre utaztam. Gyere, akinek bevallhatom minden titkomat, és aki felold jóságos szavaival legrejtettebb bűneim alól. Gyere, te áldott, aki megérted, hogy mit gondolok magamban, amikor nem felelek magamért, mint a bogáncs sem felelős azért, hogy elkapja útközben a süvöltő szél; megsimogatod a homlokomat, ha gondolataim úgy kavarnak, mint a játékos halak. Ó, hol vagy, te legbölcsebb férfi, aki előtt egy asszony meztelenre vetköztetheti a lelkét!

Így sóhajtoztam, epekedtem magamban. Miután lakásunkhoz közel esik a Liget, odajártam felgyógyulásom után. Oly hosszasan elüldögéltem elhagyott utak padjain, mintha többé közöm sem volna a városi élethez. Itt ismerkedtem meg a pappal. Mindig bíztam a kövér emberekben, és mindent bevallottam neki.

A kövér pap jó ideig betöltötte szívemben azt a helyet, amely hely minden nő szívében a vigasztalódás, az élethez való erő és megnyugvás részére van fenntartva. Mily boldogok azok az asszonyok, akik férjeiket ültethetik szívük legszentebb helyére! De még boldogabbak azok, akik gyermekeiket telepítik a kis trónusra, és a szőke vagy barna fejecskék láttára habozás nélkül mendegélnek előre a megszabott úton. Nem szerencsétlenek azok sem, akik egy titkos szerelmet dugdosnak szívük szoknyája alatt. Az ilyen szerelem is jó arra, hogy ne sírjunk vigasztalanul bús magányunkban! – Én azonban sohasem találtam megértést férjemnél, mindig idegen volt ő, legfeljebb egy útitárs lehetett mellettem. Gyermekkel nem ajándékozott meg a végzet. Szerelmeimben csalatkoztam. Örvendeztem tehát, mikor rátaláltam a papra, akit naponként megvártam a kolostor környékén, és vele hosszadalmasan beszélgettem. Ily találkozások után megállapítottam, hogy arcszínem visszatérőben van, szemem olykor felragyog, ok nélkül jutnak eszembe dalok, amelyekről azt hittem, hogy már régen elfelejtettem őket. Majd

mély vallásosság költözött szívembe. Néha arról ábrándoztam, hogy olyan lehetek egykor, mint azok a szentté avatott nők, akiknek színes arcképeivel a pap sűrűn megajándékozott. Az első időben mindig volt reverendája zsebében egy piros, kék és arany színű Mária-kép: elhozta Szent Anna őszi alma pirosságú arcképét, majd a fejedelmi Szent Erzsébetet. Otthonomban körülraktam magam e képecskékkel, mint valamely bűvkörrel, és összefont kézzel ábrándozgattam, hogy valamikor sikerül hasonlóná lehetni e szent nőkhöz! Az utcán menve, változtattam eddigi járásmodoromon, amelyet egy híres pesti kokottól tanultam: nem riszáltam többé a hátamat, a lábammal sem tettem olyan mozdulatot, mint a szűk nadrágos huszártisztek, nem vettem észre, hogy a házmester fia kidülledt szemmel bámulja alsószoknyám fodrát, amint a lépcsőn felfelé haladok, nem törődtem azzal, hogy ki jön mögöttem, midőn a hirtelen kerekedő esőben megemelintettem szoknyámat az aszfalton... Lassúdadon jártam, mint az apácák, a térdemet begömbítettem, a lábamat nem vettem széjjel, hogy a lábfejem állása hasonlatos legyen a nemes foxterrier első lábainak az állásához, és mindig a földre sütöttem a szememet, mint a nagy bűnösök. Ő, nem játszottam többé az előkelő, idegen asszonyságot Pesten, aki hanyag nemtörődömséggel megy végig a Váci utcán; míg fátyola alól mindent és mindenkit jól szemügyre vesz. Alázatos voltam, mint Krisztus szolgálóleánya.

A kövér pap útbaigazítására ellátogattam a különböző templomokba, ahol gyógyulást reméltem. Jártam Budára, Pestre templomba. Lesütött szemmel húzódtam meg az oszlopok mögött, nehogy észrevegyen valaki, mert hiszen nem volt még jogom a boltívek alatt való tartózkodáshoz. A szentképek, oltárképek idegenkedve nézegettek rám, mintha valakinek a lakásában tartózkodnék, aki nincs otthon, és titkai után fürkésznék. Odalopóztam a mellékoltárokhoz a budai templomokban, ahol jól ki voltak kopva a kövek a térdepléstől. De csak messziről mertem nézni azokat a helyeket, ahol a csodák, megváltások történnek. Féltem, hogy valamely nagy szakállú szentkép hangosan elkiáltja magát a délutáni csendben, hogy idegen van a templomban, aki jogosulatlanul akar részesülni az itt kapható malasztból, áldásból. Én nem tudtam a szentképek neveit, de magamban meg voltam győződve, hogy ők ismernek engem a hajam színéről, a ruhám szabásáról, a sűrű fátyolomról; ez a mindentudó galéria tán már értesülve van eddigi életemről... A kövér pap tán közölte előre a plébániákkal, hogy vigyázzanak a templomokban, mert olyan valaki látogatja a szentélyt, akinek még a cipője is bűnös. Azok a viaszgyertya szagú sekrestyések, akik látszólag munkájukba vannak elmerülve az oltárok mögött, titokban engem lesnek, nem viszek-e el valamit. A szundikáló öregasszonykák a hátulsó padosorokban felnyitották veres karikás szemüket, bármilyen halkán jöttem be a templomajtón; s megfigyeltek, nem viszek-e el valamit a csodákból. Még a sötét szenteltvíztartóba is alig mertem bemártani az ujjam, hátha ezzel is meglopkok valakit. Órák hosszáig álltam egy sarokban, amikor nem vettem észre. Felnéztem a templom boltozatára, amelynek íveit bizonyosan az alulról feltörő fohászkodások, sóhajtások tölték felfelé. Az itt elhangzó buzgó imádságok tartják a magas párkányokat, oszlopokat. A fohászoknak mineműsége színesíti az ablakokat. A kék ablakok mögött bizonyosan azok a fohászok gyüle-

keznek össze, amelyeket szent életű, hosszú barchentnadrágos, ritka fogú, nagy fésűvel fésülködő vízivárosi asszonyok gyűjtenek össze az égi posta számára. Ezeket a magasba küldött üzeneteket megvizsgálhatja bármely vámhivatal. Nincs ezekben szó egyetlen bűnös kívánságról sem. Férjeik köszvényéről, gyermekeik gilisztájáról és a maguk apró-cseprő házi bajáról értesítik a Mindenhatót. Miről is imádkozhatna egy asszony, aki halála napjáig a leánykori ingeit hordja? Miről fohászkozhat egy nő, aki egy olyan régi budai házban tölti napjait, amely házat már a nagyanyja idejében az Arany Pékhez címezték? Bizonyosan volt ott imádság, amely azért röppent fel a boltozatra, hogy jól sikerüljenek az eltett ugorkák és befőttek... A leányok imádságainak talán külön helyük volt. Azok egy rózsaszínű ablak mögött várták, mikor szellőztetik a templomot, hogy a fecskékkel együtt a magasba szökkenjenek. De én már olyan régen voltam leány, hogy nem emlékszem arra az időre... Azonkívül bizonyos, hogy ezek a vizes hajkefével fésülködő, pirossal és kézzel slingelt alsószoknyás keresztény lányok mást imádkoznak, mint a zsidó lányok. Az ő vallásuk olyan, hogy a gyónás útján megszabadulhatnak gyötrelmeiktől, bűneiktől. Nem kell Istenhez járulniuk, ha valamely hibát követtek el, kéznél van a gyóntató pap, akinek megsúghatják a titkot, míg mi, szegény zsidó lányok, ugyancsak szenvedtünk, ha valami nyomta a lelkiismeretünket. Ezeknek a hidegvíz arcú, forró szavú keresztény nőknek a gyónását kérte tőlem papom.

Hát a férfiak? Megfigyeltem, hogy a templomba látogató férfiak nagy része harmonikás nadrágot hord, amelyet néha a cipősarokba erősített kis acélgomb tart kellő ráncokban. Ezekért a mély tekintetű, ünnepélyes magaviseletű férfiakért nem tenném tűzbe a kezem, mint az asszonyokért. Gyanús pomádéillat lengett egyik-másik körül. A templomajtóból egyenesen a kocsmába vették útjukat. Szigorú hivatalfőnökök komolyságuk alatt észrevettem, hogy nem vetik meg a női nemet, mert ugyancsak rajtam felejtették a szemüket még a templomban is...

A kövér papnak beszámoltam templomjárásomról, de ő nem volt megelégedve előremenetelemmel. Kevesellte a vezeklésnek ezt a módját. Kijelentette, hogy igazi ájtatos lélek a templomban még a szomszédját sem veszi észre. Többet kellene szenvedni, hogy meggyógyuljak. Gyakrabban kellene magamba mélyedni a templomok csendjében. Főként több igyekezetet kell mutatnom, hogy az anyaszentegyház bárányai közé bejussak. Ez utóbbtól azonban húzódtam. Félttem nagy-atyám, a gazdag malomigazgató átkától.

5

Bennek szikrázott a szeme az éhségtől, amíg az úrnő szenvedélyes szavait befejezte. Ben egy tányér káposztáért eladta volna e percben az úrnő lelkét, ráadásul a magáét is. Bennek a gyomrában a Sharp-féle tűhegyű sarkantyúk dolgoztak, amely sarkantyúk használata miatt Sharp zsokrét három napra eltiltották a lovaglástól.

– Most már tudod élettörténetemet. Szeretsz-e? – kérdezte az asszony.

Ben hevesen bólintott. Hallott ő már máskor is élettörténeteket nőktől elmondani, amikor még állásban volt, és barátaival sűrűn megfordult az éjjeli mulatóhelyeken. Ezek az élettörténetek azonban sokkal érdekesebbek, őszintébbek voltak az úrnő előadásánál, mert a valóságos szegényéletről voltak merítve, amely életet Ben is jól ismerte. Tudhatta ő, hogy mit hallgatott el az úrnő? Mit tudhatta, hogy a jól táplált, gondtalan életű, jómódú és egészséges asszonyok negyvenedik évük felé mily forró vágyakat hordanak a vállfűzőjük alatt? A paráznaságot igaz szerelemnek vélik, a kielégítetlen kéjvágyat boldogtalanságnak, akadályozott élvhajászatukat szerencsétlen házaseletnek minősítik. Ben mindezt nem tudta, csak a szeme kopogott az éhségtől.

– Még nem ebédeltem – morogta Ben, és képzeletében egy tucatszámú tál vonult el párolgó, paprikás káposztával és bennük úszkáló húsdarabokkal.

– Ezen könnyen segíthetünk – mondta az úrnő oly bizalommal, mintha évek óta házaseletet folytatna Bennel. – Nálam mindig van bőséges ebéd. Férjem éppen üzleti úton van. Bizonyosan jobban töltötte eddig idejét Bécsben, mint én Pesten.

Nem sokáig kellett Bennek az ebédre várnia. Az úrnő az Andrassy út környékén egy villa vasból kovácsolt ajtajára tette a kezét, amely ajtó mögött a járókelők véleménye szerint a boldogság lakik. A kapu halkán nyikorgott, aztán becsapódott. Ben azt gondolta magában, hogy fogoly, és szemével a magas kerítést méregette.

A lépcsőház a kertre nyílt, amely kert még tele volt különböző színű virágokkal. Piros, lila, sárga virágok üdvözölték a látogatót. A háttérben sárgult, nagy fa teregette szét gyönyörű szoknyáját. Zöld hajú, leheletlombozatú fenyő állott a sarokban, amely korántsem hasonlított már a viharos hegyeken lakó hatalmas testvéreihöz, elfonnyadt, elfinomodott, mint a szép parasztlányok, akik huzamosabb ideig szobalányok Pesten. Enyhén, lágyan kanyarogtak a kerti utak, mintha gondjuk lett volna rá, hogy a ház lakói ne fejtessenek ki nagy fáradságot, ha a kert különböző pontjait megközelítik. Hosszú szőrű fehér kutya őrizte a gazdag emberek otthonát.

Bíborpiros szőnyeg futott fel a lépcsőkön, öreg inas állott az előszobában, és egy középső teremből jobbra-balra nyíltak a szobák. A szokásos pesti úrilakás volt, amilyenben több ezer ember lakik Budapesten, de Ben még nem látottilyent. Az éhség nem engedte, hogy jól szemügyre vehesse a bútorokat, szőnyeget, ké-

peket, bár kevésbé érezte a sarkantyút a gyomrában, mióta a lakásban tartózkodott. Az éhség nem mert vele jönni e szokatlan helyre. Bizonyosan odakünn maradt a kapuban, és egy rongyos, piszkos eb alakjában várja vissza Bent.

Az úrnő eltűnt egy percre, és virágos háziruhában, frissen mosakodva, illatozva jelent meg. De Bennek elég volt ez a perc, hogy az elébe helyezett konyakosüveget csaknem fenéig kiürítse. Jó konyak volt. A Sacher bárban ivott utoljára ilyet a bécsi versenyek alatt.

Az úrnő vidoran, kedvesen mosolyogva vezette Bent az ebédlőbe, ahol kettőjük részére volt terítve. A fehér kesztyűs, öreg inas már kimerte a levest, amelyben zsemleléből való gombócka úszott, zeller, sárgarépa tarkított, és a levesestáblól egy kakasfej is nézegetett Benre. Finomra szelt kenyér feküdt az asztalkendő mellett, az ezüst halkán csengett, a szolga nesztelenül járt ki és be, az úrnő változatlan kedvességgel mosolygott Benre.

Leves után különböző előételek következtek, amelyeknek olyan ízük volt, mintha sokféle pástétomból keverték volna őket. Bennek egy fogolypástétom nyerte meg tetszését. Ilyen pástétomot evett a Vörös Malomban, miután Rizibizi nyergében a 100 császári és királyi aranyas versenyt megnyerte, és szerelmes volt Fiáker Milibe. Majd a sütek és szárnyasok következtek. A marhahús olyan porhanyós volt, hogy Ben elfelejtette megrágni. A kappan boldog önfeláldozással úszott aranyos levében.

– Három vendégem volt meghíva mára. A költő, a katona, a pap – mondta az úrnő. – De túladtam valamennyin a te kedvedért, emberke. A költő a főtt marhahúst szerette, mert csak ritkán jutott Bécsbe, ahol a világ legjobb marhahúsát mérik. Edd meg tehát az ő marhahúsát, emberke. Brünnből hozatom, ha a költőt ebédre hívom. Azt hiszem, egészségedre válik. – Ez a fél tucát tyúkláb a katona részére volt előkészítve, mert a katonának a tyúkláb volt a kedvenc eledele. Némelyik oly nagy, mintha struccé volna. Egy vidéki majorból küldik az óriás tyúkokat, midőn a katona a vendégem. – Hát ezekhez a kis húspogácsákhoz mit szólsz, emberke? Bárány- és galambkeverék ez, amelynek receptjét ma már csak a kolostorokban ismerik. Én azonban megszereztem a receptet, hogy a papomnak kedveskedjek vele. Edd meg a pogácsákat, mert a papot sem várom többé ebédre. Megbosszulom magam a hűtleneken.

Ben, bár kis termetű ember volt, nem felejtette el, hogy zsoké volt valamikor, és ha hozzálátott, hatalmasan tudott enni és inni. A régi szeretők kedvenc ételeit egymás után pakolta be. Körülnézett, vajon az úrnő törvényes férje részére nem süttetett-e valami csemegét? De nem talált semmit az asztalon.

Az úrnő az italokkal kínálgatta Bent.

Frissen habzó, mélyen ragyogó sörrel telt kancsót tett Ben elé.

– Ez schwechati sör, és a költőmnek volt kedvenc itala. Egyetlen korcsmában mérik Pesten, mégpedig a Király utcában, egy régi sörházban. Költőm mindig több kancsóval felhajtott a sörből, ha vendégül láttam. Kövesd példáját, emberke. Nem mehetünk Bécsbe sört inni a Kulmbacherhoz. Elégedjünk meg Pesttel.

Bent nem nagyon kellett biztatni.

Az úrnő egy palack leánykaaszút nyitattatott fel.

– Ezt katonám kedvelte, de csak elsején jutott hozzá, abban a József körúti kávéházban, ahol zene mellett szoktak a tisztek üldögelni.

Majd zöld likórt öntött az úrnő.

– Ez egyházi ital, emberke. Francia szerzetesek őrzik a titkát. Sokfelé hamisítják, de én papom révén hozzájutottam néhány eredeti palackhoz.

Ben a pap italát is elfogyasztotta.

Ezután az úrnő ölébe vonta Bent, és annyi mindenféle játékot üzött vele, amit csak az ezeregyéjszakabeli nők és a pesti negyvenéves asszonyok tudnak. Hol tanulják a gyönyörnek e titkait? Bizonyosan van valahol egy iskola, ahol őket erre megtanítgatják, mert mindnyájan jól tudják feladatukat. Ben olyan boldog volt, mint élete legszebb napján, miután rogyásig megfogadott lován, egy Feodora nevű kancán az őszi díjat fejhosszal megnyerte.

Ben a díványon elszenderedett, és arra ébredt, hogy javában döngönyözik a mellét, a hátát. Botütéseket érzett teste minden elképzelhető részén. Csépellték, mint még soha életében. Talpra ugrott, amint ezt a botok miatt tehette, és iszonyatosan kezdett jajgatni.

Hárman állottak vele szemben.

A szelíd költőnek vérben forgott a szeme, amint magasra emelt egy léniát. A katona olyan hevesen támadott, mintha háborúban volna. A pap görcsöket kötött a zsebkendőjére, és azzal ütötte Bent.

– Mit akarnak tőlem? – üvöltött Ben, és menekült az asztal körül.

– Te gazember, visszaéltél egy védtelen nő helyzetével, ezért meglakolsz – kiáltotta a költő.

– Itt hagyod mind a két füledet, te rabló – vezényelt a katona.

– Sóba mártott virgács jár neki – tódította a pap.

Az alázatos öreg inas végre galléron ragadta Bent, és kitette az utcára.

Ott állott Ben az út közepén, a pesti villanegyedben. Szemét dörzsölte. Álmodott talán? Ám a testén sajtó botütések, az arcán égő pofonok felvilágosították, hogy korántsem volt álom, ami vele történt. Szégyen és düh fojtogatta a zsekét. Vissza akart menni a házba, hogy felelősségre vonja támadóit, akik talán ugyanígy bántalmazták a jószágos úrnőt is, ámde a leereszkedett sötétségben nem ismerte fel a villát, ahol vendégségben volt. Itt a házak, kertek mind egyformák, mint a boldogság és gazdagság szigetén. Az ablakok függönyei mögül csak gyenge fény ömlik a külvilágba. A halk szavak nem hallatszanak az utcára. A léptek oly csendesek, mintha takarékoskodnának velük. Az indulatok és szenvedélyek elrejtőznek a kapuk megett. Ben hiába kereste a vaskerítések mögött azokat a gyönyörű virágokat, amelyeket nappal látott. A piros és lila virágok elmentek másfelé szolgálatot teljesíteni, ahol a szerelem ütött tanyát. Innen elköltözött az igazi szerelem – gondolta Ben eszeveszett dühvel.

Egész reggelig járt az utcákon, mint egy háborodott. Folyton a gyönyörű asszonyra gondolt, aki oly kegyes és jóságos volt hozzá, akinek arcát, szemét élete végéig nem felejtheti. Vajon mi történt a gyönyörűvel, az egyetlennel? Vajon őt is bántalmazták az üldözők? Bennek úgy rémlett, hogy segélykiáltásokat hall az erkélyekről, amelyek alatt elhalad, zörgetnek a kapukon, amelyek előtt megáll. Futamodó lépések közelednek mögötte, amelyek hirtelen megállanak.

Ben még sohasem szenvedett így életében. Szerelmes volt, szerencsétlen volt. Azt hitte, nem éri meg a reggelt a gyötrelmek miatt, mely lábba borította egész valóját. Egyszer a hideg rázta, hogy a fogai vacogtak, máskor szédülten támaszkodott a falnak.

– Rizili – rebegte, mint egy haldokló.

Amint virradni kezdett, a Városligetnek vette útját, és letelepedett arra a padra, ahol az úrnővel először beszélt. A homokban még felfedezni vélte Rizili lábnyomait. A fák és bokrok még a tegnapi elbeszélésen gondolkodtak. A görbe botos kertőr messziről kérdőleg nézett: hova lett a gyönyörű úrnő Ben mellől?

Dél felé járt az idő, amikor gyors, könnyed léptek közeledtek, mint az ősz jár az erdőn. Az úrnő jött, lesütött szemmel, sápadtan. Tiroli vadászruha volt rajta, mert az idő esőre állt. Ben gondolkodás nélkül térdre vetette magát Rizili előtt.

Az úrnő csodálkozva, megdöbbenve nézett a térdeplő emberkére.

– Megbolondult? – kiáltotta rideg, szigorú hangon.

– Rizili, nem ismer?

– Én sohasem láttam önt. Kotródjék!

Az úrnő gyorsabbra vette lépteit. Az öreg kertőr az elcsapott zsoké vállára helyezte a kezét.

– Sokat tetszett inni, uracskám.

Ben valóban úgy érezte, hogy forog körülötte a világ. Tátott szájjal nézett az úrnő karcsú alakja után. És amint az távolodott az őszi ligetben, amint messzebbre-messzebbre mendegélt a kalapka mellett lengő fehér toll, mint a vitorla; amint a sárga-barna bokrok eltűntették előtte mennyországát, úgy kúszott fel a fájdalom kígyója agyvelejéhez. Futni kezdett... Csak homályosan rémlett előtte, hogy a lóversenyter felé kell sietnie, ahol már tudja a fát, amely már várja őt.

A HÍRLAPÍRÓ ÉS A HALÁL

Széplaki Titusz hírlapírót halálra ítélte a Kaszinó igazgatósága abban a szobában, ahol a kaszinótagok a bizalmas konferenciákat, becsületbíróságukat, párbajtörvényszékeiket szokták tartani, miután ebben a szobában valaha, Albert velszi herceg tiszteletére rendezett mulatságon végül pezsgősüvegekkel mentek egymásnak az urak, a cigányok kezéből kirántották a hegedűket és fúvókat, hogy azokkal is ütlegeljék egymást. E sötét emlékezetű szobában többé nem duhajkodott senki, ellenben a szoba a becsület szolgálatára rendeltetett. Így alakultak át a szobák életei, mint akárcsak az embereké, akik a szobákban tartózkodnak. Csak a nők tudnak olyan szemérmetlenek lenni, mint a szobák.

Széplaki sértő cikket írt lapjában a Kaszinóról: ezért kellett meghalnia. A Kaszinó tagjai közül az ítélet végrehajtására kijelölte P. E. G. szolgálaton kívüli huszár ezredest, akit Magyarország legjobb céllövőjének ismernek. Ezzel a hírlapíró sorsa elintéztetett. Nyugodtan elajándékozhatta már életében földi javait, ha ugyan rendelkezett ilyesmikkel, többé nem leendő szüksége reájuk.

Széplaki, mint az már a koholt családi szerencsétlenségek alkalmával szokás: első gondolata szerint előleget kért a lapjától. Az előleg békíti ki a hírlapírót az étellel és a halállal.

A hírlapíró megkapván előlegét: könnyed lépésekkel hagyta el a Bodzafa utcát, ahol egy ellenséges íróasztal mellett küzdött éveken át egy rossz tollal, vízzel hígított tintákkal, még ellenségesebb betűvetésekkel, amelyek éppen akkor nem akartak sehogy sem sikerülni, mikor Széplaki legjobb cikkeit akarta megírni. Széplaki az előleggel zsebében elhatározta, hogy úriember módjára fog meghalni. Nézzük most Széplakit, hogyan alakul át remélhető halála előtt úriemberré.

Mindenekelőtt méltó kalapot kellett szereznie, mert a hírlapíró kalapja, éjjeli életmódja miatt (amikor a kalapot amúgy sem látja senki), már olyan állapotú kezdett lenni, mint azok a kalapok többnyire, amelyeket fizetség helyett szoktak a kávéházban felejtetni. A vendég megszökött, a kalap vár, amíg beleöregedik. Nagyon ritka az olyan vendég, aki valaha is visszatért volna kalapjáért, amikor azzal az ürüggyel távozik, hogy csak „idemegy a szomszédba”. Széplaki kalapjait, ernyőit, sétapálcáit mindig a kávéházban szerezte be – ő, nem a hamiskodás útján, hanem egyszerűen Olga révén, aki kasszírónő volt abban a kávéházban, ahol Széplaki éjszakánként tanyázott. Nem szabad semmi rosszat feltételezni Olga és a Széplaki barátságáról. A hírlapíró egyszerűen megállott a kávéházi pénztár mellett – mint akár más virrasztó, aki életét a kávéházban töltötte. Állott, és beszélgetett Olgának mindenféle olyan dolgokat, amelyeket a szerkesztőségben hallott. Ezekből az előadásokból Olga megismerhette akár az egész politikai vagy irodalmi világot. Olga ellenben sohasem árulta el, hogy valamely különösebben érdeklődik bárki iránt, akiről Széplaki hosszadalmas mesemondásokkal beszélt. S

Olga ugyancsak nem lepődött meg akkor sem, mikor egyik-másik hírlapíróért (így Széplakiért is) elkerülhetetlen helyzetekben jótállást kellett vállalnia a császárszakkállas főpincérnél kiszolgáltatandó rántották, sonkacsontok, ecetes és olajos párizsiak, szardíniák, tormás virslik, szalámigerezdek, vajjas kenyerek, hagymás heringek, császárhúsok, füstölt kolbászok dolgában, már amilyen eledelekkel a pénztelen hírlapírók táplálkozni szoktak.

És nem csodálkozott Olga akkor sem, amidőn Széplaki nyurgán, sápadtan, kalapját hóna alá szorítva, egy vértanú komolyságával közölte vele, hogy balsorsa többé elkerülhetetlen, meg kell halnia fiatalon, reményteljesen, anélkül hogy befejezhette volna azt a nagy művet, amelyről régi vágású hírlapíró módjára nagy bajban állandóan ábrándozott, amelytől sorsának jobbra fordulását remélte, amely műbe azonban még bele sem fogott, bár azt híresztelte, hogy hajnalonkint a művön dolgozik. Megállott Széplaki borotvátlanul, szilvaszínű szájjal és fátyolozott tekintettel Olga trónusa mellett. Valami csodát várt Olgától, mint ahogy a fuldokló a szalmaszálba is kapaszkodik. Olga azonban nagyon közönyös maradt nagykendője, köpönyege, kalapja társaságában, amely tárgyak ott függtek keze ügyében, ha netalán részeg vendégek elől kellene menekülnie. Pedig máskor, apró-cseprő dolgokban, a szükséges cigaretták és kapupénzek megszerzésében milyen hallatlan barátságot tudott mutatni ez a nő! Mégis, midőn átgondolta a helyzetet, Sz. T. halálos helyzetét, nem titkolt el egy fanyar mosolyt, amellyel szinte a saját sorsa felett is keserves ítéletet mondott.

– Valahogyan csak meg kell halni – mond.

– De ilyen lyukas kalapban! – méltatlankodott a halálraítélt.

Olga délvidéki nő volt, gyorsan változtak kedélyhangulatai, most is csakhamar felülkerekedett benne természetes jósága, amint Széplaki kalapját szemügyre vette. „Valóban kiszolgált! Már vasaltatni se lehet” – mond, nőies figyelemmel kezelvén a kalapot. Aztán elhagyván trónusát, egy kis kamrához ment, ahol bizonyos tárgyakat tartogattak a kávéházi népek.

Olga a kamrából egy zöld vadászkalappal és egy úgynevezett botesernyővel tért vissza. Előbb a kalapot porolta le. Kecseköröm és zergeszakáll volt a kalap mellett.

– Egy vendégünk hagyta itt, aki azt ígérte, hogy a kávéházból egyenesen a Dúnának megy. Próbálja meg, Titusz.

Széplaki fejére helyezte a kalapot, és darab ideig nézegette magát a kávéházi tükörben. Minden oldalról megnézte magát. Tetszett neki a kalap, de ezt nem árulhatta el Olgának, ugyanezért így beszélt:

– Sajnálatos, hogy ebben a kalapban egyszerre a vidéki városka jutott eszembe, amely városkában darab ideig gyerekeskedtem. Ilyen kalapban jöttek rendszerint párosával azok a zöld nadrágos emberek, akiknek a derekán mindenféle drótok, kések csörögtek, akiknek a láttára, szagára veszettül kezdtek ugatni a kutyák, mert megérezték ezeken az embereken az állatvért.

– A miskájerek! – kiáltott fel Olga, és most már némi humorral nézett ő is a kalapra, mert vidéki nő létére ismerte azokat a vándorlegényeket, akik az állatokat nemüktől szokták megfosztani. – Biztosítom, Titusz, hogy egyetlen kollégájának sincs ilyen kalapja. Kiütéseket kapnak irigységükben az arcukra, mikor magát ebben a kalapban meglátják. Már az Egyetértés szerkesztője is kérte, de nem adtam oda. Valami tehetséges, új, fiatal költőt akartam vele megkoronázni, de mostanában nincsenek tehetséges költők.

Széplaki nem vette le fejről a vadászkalapot, mert azt hitte, hogy dzsentrembernek látszik benne. Csak álldogált légvidámsággal, mintha ebben a percben az a szívnyomása is elmúlt volna róla, amely nyomást már órák óta érzett, hogy szinte megfulladt tőle.

Olga most a botesernyőt nyújtotta feléje.

– Mondja, Titusz, volt valaha ilyen esernyője, amely egyúttal sétapálca is, valami céitungsreibernek Budapesten?

Széplaki valóban elálmélkodott a különös sétapálcán, amelyből változó idő esetén esernyőt lehetett előhúzni. Mindjárt kipróbálta az esernyőt, és kalapja fölé tartotta.

– Öreg közgazdák szoktak ilyen esernyőket emlékke kapni a huszonöt éves jubileumukon...

– Meghiszem azt – felelt Olga.

– Vagy pedig azok a polgári férjek, akik a hosszú házasetük alatt már anyi mindenféle apró ajándékban részesültek a feleségük részéről a névnapokon, születésnapokon, évfordulókon, hogy már mindenük van, még dohányfelszerelésük is. Az én mellényzsebem persze tele van dohányporral.

Titusz nem beszélt minden felindulás nélkül, amikor a ritkaságot a kezében forgatta. Bár borult volt az arca, de szemében valami reménység kezdett csillogni, mert eszébe jutott az az eshetőség is, hogy véletlenül élve marad a párbaj után, és még viheti valamire a nagy, zöld kalap és a botesernyő birtokában.

„Mégiscsak derék asszony ez az Olga” – mondogatta magában Titusz, mikor a Ferenc kávéházból kilépett, és esze ágában sem volt a Bodzafa utcai szerkesztőség felé irányítani lépteit, habár itt meglehetősen feltűnőséget kelthetne új felszerelésével, de viszont kitenné magát annak az eshetőségnek, hogy az epebajos szerkesztő éppen halála előestéjén rábízná a könyomatos híreinek a feldolgozását. Inkább meghalni, mint ezen az estén könyomatost látni! Inkább veszítse el az állását, mint ezen az estén, az új kalap és a boternyő birtokában dolgozni, mint nyomorult rabszolgának! Saját magát degradálná, ha még ilyenkor is a rossz szagú szerkesztőségben üldögélne, hogy ott nyüzsögve, hemzsegve munkát kérjen, munkát találjon, hogy mindenáron hasznavehetővé tegye magát! Oktondi hírlapíróknak szokásuk ez, akik még mit sem próbáltak az életben – még csak pisztolypárbajuk sem volt. Itt valahol a környéken, a lágymányosi Duna-parton, ahol amúgy is elhúzna a golyó a Dunába, még ha megtöltenék is a pisztolyokat – mint a régi párbajsegédek mondogatták.

A Barátok terén tízet ütött a toronyóra, amikor Széplaki valamely ellenállhatatlan, belső kényszernél fogva a Nemzeti Kaszinó felé vette útját, ahol a párbajbírótság a halálos ítéletet kimondotta.

Előbb csak a Hatvani utca túlsó oldaláról merészelte szemügyre venni a lovagvárszerű, egyenletes épületet, amelynek kitárt kapuján át behajtottak a kocsik, és döngve állottak meg a hintókerek a piros bársonyszőnyeggel bevont lépcső előtt. Aztán behajtottak a kocsik az udvarba, miután uraságaik kiszállottak belőlük, a meggypiros huszár becsapta a hintó ajtaját, a boltozat alatt függő nagy lámpás megingott, és a kocsik az udvaron álló szökőkutat megkerülve kihajtottak a Szép utcai kapun. A Kaszinó ablakai homályosak és zártak, mintha itt nem volna szüksége senkinek levegőre – pedig langyos, kora őszi éj volt, amikor csillagporral van tele a levegő.

Tituszunk egy kapu alatt meghúzódva, önfelejtkezett tekintettel nézte a komor épületet, ahol nem számít az élet és a halál, mintha élni és meghalni is másképpen tudnának azok az úriemberek, akik e zárt házat látogatják! Mi történne például, ha Széplakink átlépdelne a kocsiúton, és a meggypiros huszárnál P. E. G. szkv. hhezrd. után tudakozódna, hogy beszéljen is végre azzal az úrral, aki holnap öt agyon fogja lőni? A huszár tán szóba sem állna vele, vagy ráförmedne, ha felismerné, mert hiszen az ilyen régi kaszinószolgák tudják a párbajszabályokat is. Az ellenfeleknek nem szabad érintkezniök egymással a párbaj előtt, mondják a szabályok, és Széplaki csúf megaláztatásnak tenné ki magát. Régi rossz kalapjában tán ezt meg is tette volna, de a „miskájerkalap”, amint már magában kalapját nevezgette, bizonyos önérzetet öntött beléje. Inkább elment a leshelyéről, és a Kerepesi útnál a Hatvani utca kaszinói oldaláról kerülve: közönyös sétáló módjára tért vissza, egyetlen pillantást sem vetett a lovagvárra, mialatt annak tárt kapuja előtt elhaladt, csak botesernyőjét ringatta karján, miután annak görbe fogantyúja volt, amelynél fogva azt csuklójára lehetett akasztani. Ringott, és néha térden csapta a botesernyő Széplakit, mintha bátorítaná. Ilyen botesernyő birtokában valóban nem lehet odáig lesüllyedni, hogy egy hitvány életért kegyelmet kérjen az ember. És Titusz, mintha csakugyan arra volna dolga: befordult az elegáns Szép utcába, hogy tekintélyre tegyen szert a meggypiros kaszinói portás előtt, aki véleménye szerint gúnyos, megvető tekintettel nézeget utána a kapuból, mintha csak ez a szemtelen szolga eltalálta volna, hogy a hírlapíró miért sétálgat a Kaszinó környékén... Titusz befordult a Szép utcába, elment a homályos ablakok előtt, amelyek mögött nyilván most vacsoránál ülnek az urak, és az ezredest úgy bámulják, mint valami ritka tengeri rákot.

Széplaki sétájában a sötét belvárosi utcácskákon át megint csak a Ferenciek terén lyukadt ki, mert évek megszokásai vitték erre a helyre. Ugyan elgondolta magában, hogy ő a legnagyobb számár, aki most, miután már „az egész város” amúgy is tudta a másnapi halálos párbajt: nem megy valamely előkelő étterembe, hogy megmutassa magát a világnak, miután amúgy is „mindenki” az ő esetéről beszél. Hogy bemutassa félelemtelenségét, elszántságát, bátorságát, amit annyival könnyebben is megtehetne, miután megfelelő kalapja és botesernyője van a kellő megjelenéshez. Hogy kiélvezze a közérdeklődés örömeit, amelyek bizonyá-

ra sokat érhetnek, mert hiszen annyian küzdenek az örömökért szakadatlanul. Mikor kerül Sz. T. névtelen hírlapíró megint abba a helyzetbe, hogy az emberek mutogassanak utána, íme, itt megy az a hírlapíró, aki a hivatása szolgálatában még a haláltól sem fél?... Mikor veszik észre megint azokban a körökben, ahol a párbajok imponálnak? Mikor válnak a gúnyos, megvető, kötekedő, komiszkodó emberi szemek megint tiszteletteljesekké körülötte, ha még ezen az estén sem – az utolsó estén, amelyet előlegpénzzel a zsebében gondtalanul, nevetgélve lehetne eltölteni?

Széplaki látta magát képzeletben egy nagyon előkelő étterem kellős közepén, ahol a cigány mindig csak neki húzza, és a színházi öltözékes nők pihegve fordítják feléje fejcskájukat, mert most ő a legérdekesebb férfi a városban, aki szembezállni készül az oroszlánal – a bizonyos halállal. Miért? Becsületből.

– Megengedhetnél magadnak egy jobb vacsorát – tanácsolta a könnyelmű vadászkalap. – Például egy bőftököt egy olyan előkelő étteremben, ahol nemcsak a bőftök nevét írják kellő angol helyesírással, de ugyancsak értik a bőftök helyes elkészítését is.

– A tükörtojással – mond a botesernyő, amint Széplaki oldalán kopogott.

– Van pénzed, és nem tudsz úriember lenni – tette szemrehányásait a kalap, amint Széplaki tovább is megtartotta azt az irányt, amely az Athenaeum épületben levő kiskocsmába vezetett. – Sohasem lesz belőled úriember, ha még ezt az alkalmat is elszalasztod. A Hungáriába vagy a Bristolba kell menned, hogy észrevegyenek, te is a világon vagy, és a becsület mezején készülsz meghalni. Ha nem szeretnéd a bőftököt: akad mindig olyan étel a menükártyán, amelyet hajlongva tesz eléd a pincér. Valamely madár... vagy például nyúl, amely augusztus közepe óta élvezhető. Gerince savanyú levében babérlevél úszik, és szerencséd lesz párbajodban, ha sörétszemet találsz húsában. Nem kell rákot enned, amely ilyenkor már igen olcsó portéka a piacokon; úgyse tudnál vele elbánni, mert kézügyesség kell a rák gusztusos fogyasztásához. De egyél például valamely frissensültet, amelynek elkészültéig alázatos, bocsánatkérő pillantásokat vet feléd a pincér. Gondold el, hogy a szerkesztődnek volna olyan párbaja, amelyet napok óta beharangoznak az újságok! Micsoda sikereket aratna le jó előre ökelme! Neked még csak annyi eszed sincs, hogy egy kíváncsi előkelő hölgygel megismerkedjél.

Széplaki már-már engedett az unszolásnak, amely folyamatosan hangzott a botesernyő kopogásában, a kalap zergetollának zizegésében: légy társadalmi úriember, legalább egy napig, mielőtt meghalnál!

Útja ekkor egy éjjeli kofa standja mellett vezetett el, aki lámpás mellett árult kiskocsiról mindenféle gyümölcsöket. A legdrágábbak voltak ez idő tájt a szőlők és a diók, mert még igen újak voltak ők, hogy nappali emberek sajnálták értük a pénzt, de a könnyelmű éjszakai emberek megörvendeztek láttukra. Széplaki, hogy megengedjen magának valamely extravaganciát ezen a különös napon, egy papírzacskóba szőlőt és diót méretett, és alkuvás nélkül fizetett.

Nem születtem úrnak, habár majd olyanformán kell meghalnom holnap, mint egy úrnak – gondolta magában boldogtalanul Széplaki, amint a staniclival a hóna alatt belépett a kis éjjeli kocsmába, amely voltaképpen éjjel dolgozó betűszedők és más éjjeli emberek kedvéért volt nyitva, akikről feltehető a józanság, hogy csak táplálkozás szempontjából veszik igénybe a vendéglőt, nem pedig mulatozás kedvéért. Kersántznak hívták a kocsmárost, és a kávéházi életet élő hírlapírók csak ritkán látogathatták, mert a Kersántznál való tartózkodás drágább volt a feketekávés, kapucíneres kávéházi életnél; itt enni meg inni kellett annak, aki át akarta virrasztani az éjszakát, Kersántzban költekezni kellett, és hitelük csak a nyomdászoknak volt, akik szombatonként becsületesen fizettek. Nem, még maga egy főszerkesztő sem kaphatott volna itt hitelben semmit – ugyanezért Széplaki nem volt egészen elégedetlennek mondható, amikor utolsó éjszakáját ebben a polgári becsületességgel vezetett éjjeli kocsmában akarta eltölteni.

Egy komótos sarokasztalnál foglalt helyet, mint aki teljesen bizonyos a dolgában.

Nem kerülte el figyelmét, hogy Kersántz, egy vörös bajuszú, hallgatag sváb, aki a mérőasztalnál olyan gondosan méregette borait, mint valami patikárius a maga portékáját: a néma Kersántz bizonyos elismerő pillantásban részesítette Széplaki új kalapját, valamint botesernyőjét is. Talán arra gondolt Kersántz, hogy ez a botesernyő egyszer amúgy is az ő birtokába jut? Ki tudná egy kocsmáros gondolatait? Csak a pénztelen emberek hiszik, hogy a kocsmáros mindig őket lesi, hogy fizetség nélkül meg ne ugorjanak a kocsmából.

Széplaki étlapot parancsolt a kis termetű pincérnél, akit a kocsmáros egy halk „János” szóval figyelmeztetett, hogy vendég érkezett. Ezt sem érte még meg Széplaki Titusz. Hiába, a kocsmárosok belátnak a zsebekbe.

János keresztet vetett, amikor Széplaki urat a sarokasztalnál megpillantotta. Tétovázva közeledett, mintha kísértetet látna.

– Azt hallottam, hogy a tekintetes urat párbajban agyonlőtték.

– A jövő zenéje – felelt felnevetve Titusz, mint amilyen nyelven a hírlapírók abban az időben a pincérekkel beszélni szoktak. – Igen, János, ez csak a jövő zenéje. Máskor jobban figyeljen oda, azaz nyissa ki a fülét, amikor a Marich-asztalnál hallgatózik.

János még nagyobb megdöbbenést mutatott arculatán, amely arculat nem képes a titoktartásra.

– Valóban a Marich-asztalnál beszéltek éjszaka a nyomdászok, hogy a tekintetes úr élete nem ér egy fakovát sem. Agyonlőtték máris...

A bolthajtásos kocsmahelyiség belső szobájában egy hosszú asztal állott, amelyre az asztal látogatói, a betűszedők szép nagy betűkkel ezt a felírást szerkesztették: Marich-asztal. (Marich úr volt akkoriban a legtekintélyesebb betűszedő, aki azzal dicsekedhetett, hogy Deák Ferenc húsvéti cikkét ő szedte.) És Marich úr, egy tekintélyes, magas termetű, méltóságteljes úriember, minden éjjél utánkor megjelent az asztalnál, hogy az elnökséget átvegye.

Tituszunknak hízelgett, hogy íme, a Marich-asztalnál is megbeszélték az ő dolgát, mert ehhez az asztalhoz a legtekintélyesebb nyomdászok jártak – de Titusz mégis olyanformán viselkedett, mintha nem érdekelné János lelkendezése, aki nem győzte szalvétájával térdét ütögetni, mintha álmából akarná felébreszteni magát.

– Van savanyú tüdő – mondta, mintha homályosan emlékezett volna rá, hogy Titusz kocsmai megjelenései alkalmából többnyire ezt a bizonyos olcsó, pacalos eledelt szokta fogyasztani. Fél citromot kért mindig az ételhez, és megdicsérte a szakácsnőt, aki nem restelli a tüdőt négyszögletes darabkákra felvagdalni, mert az csak így tud átfőni kellő mértékben.

Titusz oda sem hallgatott János ajánlatára, csak úgy félhalkan mormogott valamit arról, hogy a kis pincér megint „be akarja savanyítani”, mintha nem volna eléggé savanyú a gyomra, az élete, a foglalkozása és kedve.

– Kakast ennék! – kiáltott fel Titusz, miután észrevette, hogy ez az eledel a legdrágább a szerény étlapon.

– Becsinált csirkét, igenis.

– Kakast, ha mondom, akit nem kappanosítottak meg fiatal korában, mint némely tehetségtelen szerkesztőket. Aki megmaradt kakasnak, megkergette még a fiatal szolgálókat is, a pesztonkát pedig megcsípte.

Ki tudná, meddig magasztalta volna a kakast híven írónk, amely kakast ma este elfogyasztani akart – amelynek sarkantyúját is követelte a konyha felé távozó Jánostól, nem beszélve a májáról és zúzájáról –, amikor a kocsmában egy vörös bajusz nyomakodott be.

A vörös bajuszok között vannak mindenféle jellegűek. A legtöbbje mérges, rosszindulatú, elhanyagolt férfijelvény, amely éppen színe miatt nem érdemes az ápolásra. Ám a mi vörös bajuszunk ama századik vörös bajusz volt, amely humort, derűt, megelégedést, örömösséget mutatott, mintha a bajusz alatt mindig valamely mosolygásra volna vonva a szájszöglet. Ez a vörös bajusz megérdemelte, hogy tulajdonosa nagyra növelje, kipödörje, gyakran megsimogassa, mint valami jó kutyát. Kerek szemüveg volt a vörös bajusz felett, amely szemüveg csontkeretével, az orrhegyen való billegésével, fül mögé akasztott szalagjával ugyancsak a vidám szemüvegek közé tartozott, amely mögött nyakkendő vont a magára a figyelmet, amely ugyan kézzel kötött „lavalier”-nyakkendő volt, kék és fehér petytyekkel ellátva, de a nyakkendőben mégis tú volt, amely rubinszemű vadkanfőt ábrázolt.

Valóban vadkereskedő viselte ezt a tűt – Aranyosi Andornak hívták őt, amely nevét még régi hírlapíró korában szerezte, mielőtt a vadkereskedelmi pályára lépett volna.

– Jó, hogy itt talállak, Titusz – kezdte szavait az egykori hírlapíró, aki közeli Bástya utcai házából gyakran jött ebbe a kiskocsmába, mint mondá, azért, hogy egy kis nyomdászagot élvezhessen. Mert a nyomdászagot még vadkereskedő korában sem tudja felejtani. – Azt olvastam az újságokban, hogy neked most bizonyos érintkezésed van a mágnásvilággal, a Nemzeti Kaszinóval, a grófokkal. Ajánlom

figyelmedbe az én régi Salon-Naptáramat, amelyet abban az időben szerkesztettem, amikor a magyar írói világot kapcsolatba akartam hozni a mágnásvilággal. Egy gróf, egy író – egy grófnő, egy írónő... Így váltakozott Naptáram tartalma, beszélyekkel, versekkel, arcképekkel.

– A gondolat nem rossz – felelt a hírlapíró. – De egyelőre halálraítélt vagyok.

Ám Aranyosi nem az az ember volt, aki ilyen könnyedén lemondott volna tervéről, amelynek keresztülvitele kedvéért Bástya utcai házából az éj e késői órájában eltávozott.

– Nem jó nyomokon halad most az irodalom. Csete Lajos, mióta Pokrócz Ádám figuráját élclapjában kitalálta, mindig a vasutasokról ír. Mit akartok a kondoktoroktól meg a bakterektől? A grófkorról meg a grófnőkről kell írni, hogy valami értelme legyen a dolognak. Addig sohasem lesz magyar irodalom, amíg az irodalmi világ nem kompariálódik a mágnásvilággal.

– Kompariálódik... helyesen mondod – felelt neki Széplaki. – Mint mondám, egyelőre halálraítélt vagyok. És „Csetevájó”-t iszom.

– Igen, éppen ez a baj – szólott Aranyosi, az egykori Salon-Naptár szerkesztője, miközben óraláncát is megmutatta, amelyen ugyancsak egy vaddisznóagyar lógott, persze ezüstbe foglalva. – Csete Lajosról nevezik el a spriccert a kocsmárosok, nem pedig Andrásy grófról vagy Festetics hercegről. Ezért nem viszitek semmire, ti, modern magyar írók. Mi, régiek, tudtuk volna helyes irányba kormányozni az irodalmat. Kiütöttétek a tollat a kezünkéből, lejáratatok, most aztán itt vagytok, szemben a Kaszinóval, az egész mágnásvilággal.

Tituszunk cinikusan felelt:

– A „Csetevájó” a legjobb találmány. Egy rész bor, egy rész parádi, egy rész szó-davíz.

Az irodalmi vadkereskedő e konokság felett rosszállóan csóválta fejét.

– Én megtartottam nexusomat a mágnásvilággal, nem is volt okom megbánni. Én még mindig gróf Berchtold erdejéből kapom a fácánokat.

– Sohase eszem fácánt – mond anarchista módjára Széplaki.

– Ami nyulat Degenfeld gróféknál lőnek, azt mind én dolgozom fel, mert szerződésem van az uradalommal.

– Megvoltam eddig is nyúlpecsenye nélkül.

A vadkereskedő ekkor észrevette a fogason függő vadászkalapot a zerge-tollal és saskörömmel díszítve, amelyet nyomban megjegyzés tárgyává tett:

– Pedig aki kalapodról ítélne, testvér, az nyilván hihetné, hogy az úri társadalomhoz tartozol – mond a vadkereskedő.

– Nem akarok tartozni sehová – felelt Titusz, és megvető pillantást vetett az árulkodó kalapra, valamint a vadkereskedőre is.

A vörös bajusz ekkor hirtelen, minden átmenet nélkül, megmutatta, hogy alattomos düh rejtőzködik benne, mint minden vörös bajuszban.

– Hát akkor vedd meg nem történtnek látogatásomat, amelyet éppen a te érdekében tettem.

És a vadkereskedő fontossága, tekintélye, vagyona tudatában, fejcsoválva távozott, miután hiábavalónak látta lépését, amelyet a magyar irodalom és a mágnásvilág kibékítésére tett. A feleségének bizonyára elpanaszolta otthon, hogy milyen hálátlanok a magyar írók a legjobb szándékokkal szemben.

Széplaki is érzett némi elégedetlenséget magában, amikor egyedül maradt a sarokasztalnál Jánossal és a becsinált jércével. Talán éppen az utolsó alkalmat mulasztotta el, hogy ellenfelével kibéküljön... Ki ismerné a véletlen útjait? Talán mégiscsak jobb volna Salon-naptárt szerkeszteni, és tovább élni a holnapi napnál?

– Mondtam, hogy kakas legyen – szólt Széplaki a részvevő pincérhez, aki más vendég hiányában megállott a hírlapíró mellett, és csodálkozni látszott azon, hogy a holt ember egyik harapás után a másikat teszi a csirke combján.

Miután János nem felelt, mert nem tudott mit felelni, Széplaki türelmetlenül folytatta:

– Már Kersántznál sem szolgálják ki kedve szerint az embert. Ilyen körülmények között valóban nem lehet egyebet tenni, mint kimaradni a vendéglőből. Nekem, hál' istennek, meglesz a kimaradáshoz a legjobb okom. Puff! – kiáltotta Széplaki, és a kezében tartott sóskiflit a homlokához emelte.

– Puff! – ismételte a kis pincér, és elodalgott a vendég mellől, mintha annak a közelében nem éreznél jól magát.

Miután Széplaki egyedül maradt, nem cserélhetett senkivel eszmét, megint csak a szomorú gondolatoknak adta magát.

Nem is kíséreljük meg ezeket a gondolatokat leírni, csak annyit jegyzünk meg, hogy e gondolatok között sűrűn szerepelt egy piros ló, amelyen pepita nadrágos, cilinderes lovag nyargal, és a kép aláírása: „Az élet eliramlik.” Vajon nem kellene eliramlni néki is (Széplakinak), mint ostobán odaállni a halálos pisztolycső elé?

Temérdek kis galacsint gyúrt már maga körül az abroszon a kenyérmorzsákból, amikor megint nyílt az ajtó, mégpedig megint Széplaki tiszteletére.

Fellendítem a kocsmaforgalmat – gondolta magában Széplaki, amidőn az érkezetekben felismerte amaz úriembereket, akiket szekundánsainak kért fel pisztolypárbajához. Ezek a párbajsegédek nem a hírlapírói szakmához tartoztak, hanem úgynevezett úriemberek voltak. Láttukra Széplakinak még a rekeszizma is megfájdult, hogy csak kemény akaratallal tarthatta vissza gyomrában az imént elfogyasztott ételt. Fájt, határozottan fájt minden idegszála, halálosan hideg borzongás futamodott végig a testén, és arca jegessé dermedt az úriemberek láttára, akik kedélyesen azzal köszöntöttek be, hogy Széplakit már „mindenfelé” keresték a városban, végre a szerkesztőségben azt mondta valaki, hogy ha ebben a kocsmában sem lehetne feltalálni a hírlapírót, akkor nem történhetett egyéb, mint csak az, hogy Széplaki megszökött a városból.

– Ki mondta ezt? – kérdezte szórakozottan Széplaki, mintha már megbarátkozott volna a szökés gondolatával.

– Szolyvai Aladár mondta – szólt az egyik párbajsegéd.

Ez a Szolyvai Aladár mindig ellensége volt „a lapnál” Széplakinak, mert kifogásolta azt, hogy Széplaki neve többször megjelenik nyomtatásban, mint a Szolyvai név.

– Szolyvai megint hazudott, mint már annyi sokszor – kiáltott fel a hírlapíró jótékony dührohammal, amely darab időre megint visszaadta lelkierőjét.

– Mások is ilyenféle véleményeket hangoztatnak – szólalt meg most a második párbajsegéd. – Azt mondják, hogy Széplaki Titusz nem várja be a párbaj óráját, hanem ellép a fővárosból. Sajnos, ezt hiába tenné, mert az ezredes barátai, a katonatisztek, szolgálati szabályzatukhoz híven mindenütt megtalálnák, és kötelességszerűen összekaszabolnák.

Az a segéd, aki ezt mondta, magas, himlőhelyes, nagy orrú, tótos akcentussal beszélő úriember volt, aki a polgári életben festőművész volt, de neve gyakrabban szerepelt a párbajhistóriákban, mint festmények alatt. Élete nagy részét vendéglői asztaloknál töltötte, ahol mindig borzalmas párbajtörténetekkel mulattatta hallgatóit, mert körülbelül húsz esztendő óta minden párbajhoz volt valamelyes köze, amely párbajt Magyarországon megvívtak.

A másik segéd egy veszedelmes, púpos emberke volt, akinek halvány, ritkás fekete szakállal gyéren beszótt arca, örökös zsakettje és magas tetejű kürtőkalapja, kétcsövű pisztolya, amelyet párosával hordott zsebében, törös botja, mellényzsebében viselt nagy vadászkése, kihívó magaviselete mindenütt ismerős volt a főváros területén, ahol lovagias ügyek elintézéséről volt szó.

Regényalak volt a púpos, aki nyomban észrevette Széplaki sarokba állított botesernyőjét, és azt fitymálva megnézte:

– Egyetlen ütéssel az én botommal: ketté tudnám törni ezt a plebánuaspálcát. Szelíd lelkipásztoroknak illik ez a kezükbe – mondá, és a maga acéltól zörgő botját jó távolra állította Széplaki büszkeségétől.

A púpos ember foglalkozására nézve gyorsíró tanár volt, de nemigen ért rá a tanításra, mert barátai „elhalmozták” lovagias ügyeikkel. Toronygombinak hívták őt, és hivalkodott azzal, hogy ezt a nem mindennapi nevet Mária Terézia adományozta családjának.

Toronygombi a fal mellett helyezkedett el, miután jobbra-balra körülnézett, hogy mely oldalról érhetné krakéler közeledése, váratlan sértés, arculütés, mert ez a párbajsegéd mindig el volt készülve arra, hogy valahol, valamerre megverik. Miután helyet foglalt, elővette az egyik pisztolyát a nadrágzsebből, majd a másikat, és meggyőződött arról, hogy a gyutacsok a helyükön vannak.

– Nekünk a Kaszinóval van dolgunk, amelynek kezei nagyon hosszúak – mond fojtott hangon a kis párbajsegéd, és mellbajos szemei rejtélyesen villogtak. – Nem tételezek fel az urakról semmi lovagiatlanságot, de hátha valamely szolgának, komornyiknak, pincérnek, inasnak, kocsisnak eszébe jutna, hogy bosszút álljon

uraiért?... Hm, Lóczi, nincs igazam? A múltkor is azt a kövér szerkesztőt, aki egy gróf szeretőjéről kellemetlenségeket írt lapjában: a Kaszinó környékén verték meg a hordárok.

A Lóczinak nevezett himlőhelyes úriember helyeslően bólintott, mert nem szeretett mindenféle haszontalanságokon vitatkozni. – Ő csak párbajokról szeretett beszélgetni, nem pedig kocsisverekedésekről. És Lóczi a maga tótos akcentusával folytatta is azt a történetet, amelyet már bizonyára sokszor elmondott Toronygombinak (mert hiszen éjjel-nappal együtt ültek a vendéglőben), amely történetet már valahol útközben megkezdett:

– Mondom, Pista, hogy halálosnak látszott a sebesülés. Becsületszavamra, egy lyukas krajcárt nem adtam volna Pincsi gróf életéért, Bimby gróf golyója a máját járta át. Máját a rosszmájúnak... Engem egész idő alatt ördögösen csíptek az őszi legyek, mert a párbaj színhelyének közelében egy istálló volt... Papot kellett keresnünk, hogy legalább Pincsi gróf igazi katolikus módjára haljon meg... Mert tudod, hogy én mindig nagyon sokat adtam a vallásra, a nagybácsikám esperes volt Rózsahegyen... Becsületszavamra, jöttek utánam a legyek, mint az ördögök...

– Ördögös legyek – mondta elismerőleg Toronygombi, miután a sokszor hallott mesemondást Lóczi úr a legyek új momentumával fűszerezte. Nem, még sohase beszélt a legyekről L. úr, amely legyek a párbajozókat csípni szokták.

Az urak ezután rövidesen befejezték kocsmai tartózkodásukat, mintha csak arról akartak volna meggyőződni, hogy Széplaki nem szökött meg a városból. Nem az igazi korhelyek közül valók voltak, akik szótlán merengéssel és csendes iddogálással órákig tudnak ülni kocsmahelyiségekben, hanem csak amolyan kocsmalátogatók, akik a mindennapi vitatkozás kedvéért mentek be a kocsmába, és ott voltaképpen arra sem ügyeltek, mit esznek, mit isznak, annyira elfoglalta őket a mondanivalójuk. Hősi kalandokkal teli mesemondások kedvéért bármeddig elüldögéltek volna a kocsmában, különösen olyankor, ha önmagukat is belekeverheték a történetek folyományaiba.

A búskomoly hírlapíró nem látszott megfelelő hallgatónak, szinte a nevetlenségig figyelmetlen volt már Lóczi előadása alatt, hiába integetett neki a kis gyorsíró tanár ideges, félelmes szemöldökeivel. Titusz szórakozott maradt még akkor is, amidőn Lóczi kisütötte végül, hogy Pincsi gróf szerencsés meggyógyulását voltaképpen nagybácsijának, a rózsahegy-i plebánosnak köszönhette, aki arról volt nevezetes a Felvidéken, hogy akinek ő az utolsó kenetet feladta: az sohasem halt meg.

(– Te tulajdonképpen milyen valláson vagy? – kérdezte Toronygombi hirtelen Tituszt, nem minden célzatosság nélkül.)

– Római katolikus vagyok – felelt egykedvűen a hírlapíró.

– Ezt előbb is megmondhattad volna – felelt rejtelmesen a párbajsegéd.)

... Ám, amikor az urak szórakozott hallgatójuk elől komolyan távozni készülődtek, a hírlapíró felkiáltott:

– Vigyetek magatokkal, akárhová mentek – mond Sz. T., és feltette zöld vadászkalapját, valamint kezébe vette botesernyőjét, mintha igazolni akarná felszerelésével, hogy külsejében valódi úri társaságba is beillik.

A kalapnak és botesernyőnek volt is valami hatása a párbajsegédekre, mert elgondolkozva összenéztek, végül Toronygombi kimondta:

– Nem bánom, velünk jöhetsz, kedves barátunk. Nekünk az Orfeum kávéházban van találkozásunk vidéki úriemberekkel, akik egy délutáni lovagias ügy lebonyolításában a mi tanácsunkat akarják kikérni. Ezért tehát ne vedd rossz néven, ha majd darab ideig magadra hagyunk.

A párbajsegédeket Budapest legjobb bérkocsija várta a kocsmahelyiség előtt, mert abban az időben a párbajsegédek kétlovas kocsin jártak, ha volt valamely tennivalójuk a városban. Az utcai járókelők tán keresztet vetettek, amikor ezt a kitűnő bérkocsit a komoly úriemberekkel száguldozni látták a városban, míg a bennfentesebb pestiek nyomban találgatni kezdtek, hogy vajon kinek az ügyében hajt Manó oly eszeveszettséggel többször is a Koronaherceg és Váci utcákon át, miközben a himlőhelyes festőművész az utca egyik oldalára köszöngetett, míg Toronygombi cilinderkalapját a kocsi másik ablakánál szertartásosan emelgette, még akkor is, ha nem volt arrafelé ismerőse – mindenesetre köszönt, mert a kocsin járó úrnak mindenkit meg kell előzni a köszönésben.

De most éjszaka volt, és a párbajsegéd urak nem sokat törődtek vele, hogy az alázatos hírlapíró fűrgén a fiákeres mellé kapaszkodott a bakra, mert nem akarta kényelmetlenné tenni az urak üldögélését odabent a bérkocsiban. A hintó paripái szinte kéznymásra állottak meg a rejtélyes fényekben fürdő éjszakai kávéház előtt, miközben a huszárnadrágba öltözött, terebélyes portás előresietett, mintha várva várt vendégek érkeztek volna.

Itt langyos, de tiszta levegő volt már az előcsarnokban, amely levegőben alig volt érezhető a zengerájok szokásos kucséberszaga – inkább csak amolyan gyöngye parfüm szálldosott, mintha nem régen ment volna által a csarnokon egy divatos dalcsarnoki díva, aki kegyesen leeresztette fél válláról hattyúprémes belépőjét a szolgaszemélyzet előtt. Halk, franciás, elgondolkoztató dalokat játszadozott a szürke szakállú prímás, aki olyanformán fektette nagy szakállát hegedűjére, mint ha voltaképpen azon a szakállon húzogatná a vonót.

Régen, „ifjú hírlapíró korában”: Széplaki gyakrabban megfordult ezen a helyen, mikor az „élet iskoláját” tanulgatta Pesten, de mióta a Ferenci kávéház megnyílt, ahol fesztelenebb és kedélyesebb életmód volt divatban – miután Titusz „öregedni” kezdett, és kevesebb súlyt helyezett öltözkéjére –, Széplaki elmaradt az előkelelő helyiségből. Ugyan ki győzne mindennap frakkba öltözködni és hazudozni a különféle estélyekről, ahol megfordult volna az est folyamán? Kezdő hírlapírónak való ez, nem pedig olyan szerkesztőnek, aki immár a halálra is megérett.

...Ugyanezért Széplaki be se ment a kávéház szalonjába, hanem csak a külső traktusban foglalt helyet, ahol is egy üveg sör mellett szándékozott kibicelni mindaddig, amíg barátai odabent a dolgukat elvégzik. Ebben a kávéházi részben az orfeumi színészek biliárdoztak, és többen feltett kalappal foglaltak helyet a már-

ványasztaloknál, mintha itt nagyobb szabadság volna, mint odabent a plüssök és bársonyok világában, ahol a zenebanda elhelyezkedett.

– Hiába, nem születtem úrnak, mégis úgy kell meghalnom, mint egy úrnak – mondta immár másodszer ez estén Széplaki a sarokasztalnál, ahonnan elgondolkozva nézegette Baumann és Gyárfás orfeumi komikusok biliárdjatszámját, és az járt a fejében, hogy ezek a komikusok akkor is tovább játsszák mulatságos pártijukat, amikor ő már régen a föld alatt lesz, pisztolygolyóval a szívében vagy a homlokában – amely testrészét éppen kedve van célba venni az ezredesnek.

De ekkor váratlanul megfordultak a gondolatai, mert gyors egymásutánban a következők köszöntötték őt:

Egy magas termetű lókupec, aki gőgös embernek látszott kipödrött bajuszával, míg itt kedélyesen csupán azt a tennivalót választotta az éji unalmi órák elmulasztására, hogy fekete táblára jegyezte a komikus színészek lökéseinek a számát. – Egy festett bajuszú, ugyancsak magas termetű pincér, aki a belső kávéházi tündérvilágból jött elő, hogy Széplakit üdvözölje, akinek készülődő drámájáról az újságokban olvasott.

Turf Karolin, a virágárusnő, aki hajdanában a grófok szeretője volt, és most öregségére azt mondta a hírlapírónak: „Adok egy virágot, de pénzt nem fogadok el érte.” – A kávéház üzletvezetője, aki olyanforma volt, mint egy civilbe öltözött főhadnagy, és olyan mélyen hajolt meg a hírlapíró előtt, mint akár egy milliomos előtt se különben. – A ruhatáros, aki konfidensül előkészítette már szájában a gombostűt, kezében a ruhatári számot, amellyel Titusz felszerelését majd zálogba veszi, de az asztalra fektetett botesernyőhöz végül mégse mert hozzányúlni.

Széplaki a különböző köszöntések elfogadásakor azt vette észre, hogy kalapban ül a kávéházban, abban a bizonyos miskájer kalapban, amely eddig mindenütt megtette a magáét, amerre megfordult benne. Az aranyrámás tükörben többfelé is láthatta kalapját, amelynek háttéréből legyező alakban emelkedett ki a zerge-szakáll.

Talán mégis viszem valamire ebben az életben – gondolta magában Széplaki –, habár huszonnégy óráig se tart már az életem, ha jól meggondoljuk a dolgot.

Ám most, mikor Széplaki a kísértésébe került volna a borús gondolatoknak, megint csak segítségére sietett a sors, hogy darab időre elfelejtse bánatát. Ez pedig úgy történt, hogy egy szőke, púderezett női fej jelent meg annál a falnál, amely az előkelő világot elválasztotta a köznapoktól, és a női fej olyan mosollyal nézett Széplaki felé, mintha egy fodrászbolt kirakatából kacérkodna a bús szerkesztővel. Más alkalommal talán megfelelő komolyságot öltött volna Titusz arculta e festett, kifejezéstelen bábuarculat láttára, de most, ezen az éjszakán kalapjához nyúlt, is szalutált, mint egy katonatiszt. Erre a hölgy most már teljes alakjában megmutatkozott. Egy modell indult el valamely belvárosi nőiruha-üzlet kirakatából, amely modellre a kirakatrendező segéd gombostűvel cédulát tűz „párizsi divat” felirattal. Buta és gonosz női személyiség volt ez, akit még abból az időből ismert a hírlapíró, amikor mosogatólánynak nevezték az „éjszakai életben”. Azóta egy gazdag asztalosmester kitarottja lett, és mint divathölgy érdeklődött a hírlapíró

íránt, aki másnap a Nemzeti Kaszinó legjobb céllövőjével vívand párbajt. Bizonyára a magas termetű, újságolvasó pincér árulta el Mágnás Elzának azt a körülményt, hogy a halálra ítélt hírlapíró a kávéház külső traktusában tartózkodik, mire a divathölgy érdemesnek tartotta, hogy pávaságából megmozduljon.

A hölgy a távolból jó darab ideig figyelte Titusz kalapját, valamint botesernyőjét, amíg elszánta magát, hogy a hírlapíró asztalához közeledjék. De Széplaki, mint nobilis ember, segítségére volt az orfeumi dáma szereplésének megkönnyebbítésére, felállott asztalától, és Mágnás Elza felé közeledett, miközben zöld kalapját illetudóan levette fejről, és lépéseit olyanformán igazgatta, mintha a gyomai tánciskola növendéke maradt volna a mai napig – lábujjhegyen, de kellő férfiasággal lépett a hölgy elé...

– Ha szerencsém lehetne asztalomnál, nagyon boldoggá tenne! – mondta a hírlapíró, mintha nem is ő mondotta volna e szavakat, hanem valaki más, akiről eddig nem is tudott, aki titkon belsejében rejtőzködött. Nyilván ifjabb Ábrányi Kornél, aki Titusz ifjúságában ideálja volt a hírlapírónak. De ugyanekkor Déri Gyula is eszébe jutott a hírlapírónak, akit Ledérinek neveznek vala hírlapírói körökben, aki ugyancsak híres volt gáláns magaviseletéről a hölgyek körül, bár csak mellénye felső zsebében hordta az ezüstpénzt, nyilván azért, hogy azt el ne lophassák a megtermett hírlapírótól.

– Egy pukkantósat, madmazell! – kiáltott fel Titusz, miután a szépségbálványt karonfogva asztalához vezette, és kalapjával seperte a márványról a cigaretta-hamvakat.

A pezsgőt hamarosan elhozták, akárcsak a régi zengerájok kupléiban, a hölgy viaszmosollyal nézte a műveletet, mert hiszen az ilyesmit minden éjszaka megszokta. Széplaki azonban ágált:

– Mondja, drága Mágnás Elza, mit tehetnék annak eléréséhez, hogy magának egyszer az életben valóban jókedve kerekednék, és engem megcsókolna?

Az orfeumi hölgy sután felelt:

– Mindenekelőtt tegye fejére a kalapot, szerkesztő úr, mert megfázik a feje – szólt a hatyúprémes, ezüstös, selymes, túlvilágiasan ostoba orfeumi angyal, és segített a hírlapírónak abban, hogy a kalapját betyárosan félreacsapva helyezte el fején. A kalapkarimát lehajtogatta, mint abban az időben ez divat volt – diófehérre fakult, dologtalan két kezével.

Mire Toronyombi úr társával a belső kávéházból a külsőbe visszaérkezett az elhagyott baráthoz, az Orfeum kávéház sztárja, valamint a hírlapíró a legmelegebb barátságban látszottak lenni. Széplaki biztatására Mágnás Elza már egy hártavékony pohárkát is a földre ejtett, mégpedig pezsgővel telten, hogy a takarítóasszonynak kellett előjönni. Felük úrias mulatozása határozottan hatással volt a párbajsegédekre. Mégsem lehet egészen utolsó ember az, aki Mágnás Elzával ül együtt asztalánál. A párbajsegédek most kezdtek rájönni arra, hogy felük volta-képpen számít valamit az életben.

– Elvégeztétek a dolgokat? – kérdezte nagy hangon Titusz. – Remélem, halálos esettel van ismét elfoglaltságotok?

Mire a bálvány nő elismerőleg mosolygott a két úriemberre, mintha már régen ismerné őket rettenthetetlen bátorságukról, hősi magaviseletükről. A ragyavert festőművész néhány pohár bor elfogyasztása után megint csak valamely hősi történelembe akart belekezdeni szokása szerint, de Toronygombi, a törpe, nem engedte szóhoz jutni.

– Inkább arra tanítsuk meg Széplaki barátunkat, hogyan kell majd a holnapi pár-bajnál viselkednie. Már csak azért is, hogy ne hozzon szégyent a fejünkre.

A kávéház külső traktusa e hajnali órákban már elég néptelen volt. A színészek, lókupecsek, kucséberék reményvesztetten elballagnak. Csak Blau bácsi, egy öregember ült a sarokban, aki régi tőzsdejátékos módjára mindig egy gazdag embert várt, akit a régi tőzsdejáték titkaiba itt beavathatna. Patti, a kártyabűvész, ugyancsak elődalgott hamis parókájával, százesztendősnak mondott életkorával és kéznél levő kártyacsomagjával. A gyorsírótanár tehát felhevültségében kimérhette a harminc lépést a kávéházban, amelyet stílétes botjára támaszkodva hangosan számolt.

– Egy-kettő... Tizenhárom, huszonhárom... harminc és most öt lépés avansz. Kérek, Lóczi, vezényelj te – kiáltott a púpos a kávéház túlsó sarkából.

A himlőhelyes valóban felemelkedett a poharak mellől, és Széplakit vállon ragadta.

– Gyere, megmutatom neked a helyedet – mondván, miután Széplakit egy bizonyos kockára állította a kávéház parkettjén –, itt megállsz, és a vezényszavakat várod. Első vezényszó: vigyázz! Második vezényszó: kész! Harmadszorra tízig olvasok, amely idő alatt el kell sütnöd a pisztolyodat, féloldalvást állva az ellenfelednek, hogy kevesebb célpontot adjál. Tehát, vigyázz, kész, egy-kettő-három...

Ekkor egy valódi pisztolydörrenés hasította ketté a halk muzsikaszó kárpitját. A gyorsíró tanár a kávéház túlsó oldalán állva, valóban előrántotta pisztolyát, és lőtt. Egy lámpa a csörömpölés hangjai mellett megszűnt élni. „Szoktatni kell az ipsét a fegyverdörgéshez” – mondta később Toronygombi, aki belesápadt a lövésbe. Nagyobb baj nem történt. Mágnás Elza a helyére visszatérő hírlapíró kezét meg-simogatta. Ellenben, mikor a főpincér megérkezett az ezüsttálcára helyezett számlával, viszont külvárosi zsványokra emlékeztető tekintettel, Tituszunk arra eszmélt, hogy a számla kifizetése után legfeljebb kapupénzre való tíz krajcár maradt a tulajdonában, az is csak olyanformán, hogy a pincér borralalójából ügyesen elsanzírozta azt. Mágnás Elza a toalett felé elsuhant. Az urak kocsijukba ültek, és a kocsiaablakból kiáltották a hírlapírónak:

– Holnap délután fél ötkor a Ferenc József laktanyában.

Széplaki az elfogyasztott pezsgő hangulatában még ekkor sem tudta pontosan megállapítani a fatális helyzetet, amelybe keveredett. Az Andrassy úton ballagva, biztosan reménykedő kézzel kutatott zsebeiben ama pénzegységek után, amelyeket eldugdosni szokott, szinte önmaga elől. Természetesnek vélte, hogy vala-

mely zsebében ráakad egy ötforintosra, amelyet a pénztári előlegből oda elhelyezett, mint ezt meg szokta cselekedni mindig, amikor jókedvű hírlapírók lefogják egymást a szerkesztőségben, hogy a zsebeiket kikutassák... „Bohém élet!” – kiáltották, amikor Tituszt néha „anyaszűz meztelenné” vetkeztették. Most azonban minden keresgélés hiábavalónak bizonyult; még ha maradt is Titusznak valamely pénze valamely rejtkezsebében: azt úgy eldugta még önmaga elől is, hogy azt majd halála után találja meg az a valaki, aki eladja Titusz nadrágját, és a handléval való alkudozás közben kipottyán a nadrágzsebéből az ezüst forintos. Ennélfogva sietve vette lépteit a Ferenci kávéház felé, ahol nagy társaságot vélt találni, akik bizonyosan azért töltik ébren az éjszakát, hogy az ő életéről és haláláról vitatkozzanak.

Ámde legnagyobb meglepetésére üres volt a Ferenci kávéház, a hírlapírók hiányoztak a kassza előtti kerek asztal mellől, ahol fontosságuk tudatában pöffeszkedve, vagy pénztelenségük árnyékában megalázkodva ülnek. Csak Olga volt helyén, bágyadtan, melankolikusan, reménytelenül, mint mindig, amikor virradni kezdett, és megint elmúlt egy éjszaka, anélkül hogy történt volna valami. A hírlapíró, kijózanodván, megállott a kaszírnoi trónus mellett, és így szólt:

– Olgácskám, lelkem, felvirradt az utolsó nap, amikor határozni lehet arról, hogy akar-e a feleségem lenni.

Olga ezt már nyilván többször hallotta Széplakitól, mert nem mutatott meglepetést a hírlapíró szavaira. Csak a tekintete lett melankolikusabb, a kézimunka a kezében megremegett.

– Olgácskám – beszélt lelkendezve Titusz, mintha eldorbézolt éjszakáját, pénzét és pénztelen jelenét akarná felejtetni gurgulázó szavaival, amelyek őt magát is mulattatni látszottak. – Olgácskám, én sokkal nyugodtabban halnék meg, ha nevem továbbra is fennmaradna, ha csak olyan formában is, hogy egy özvegyasszony viselné ezt a nevet. Özvegy Széplakiné! Nem is hangzana ez olyan rosszul, mintsem hiszi, Olga.

– Özvegy Széplaki Tituszné – mondta Olga, és a ceruzát elővette, amellyel felírta a kasszalap margójára: özvegy Széplaki Tituszné, és bekarikázta a nevet, mintha örök emlékül akarná eltenni.

Titusz lelkendezve gurgulázott, mint azok a férfiak, akik ritkán jutnak olyan alkalomhoz, hogy magukról is beszélhessenek.

– Egy macska sem marad utánam, hogyha meghaltam... Nevemet egy-két napig emlegetik az újságok, aztán többé soha senki nem mondja ki a nevemet ebben az országban. Még csak véletlenül sem. De ha maradna egy özvegy Széplakiné ezen a világon, aki néhanapján tán a síromat is meglátogatná, mindjárt könnyebb volna a helyzetem odalent a sírban. Azt mondanák az emberek, mégse volt utolsó ember az a Széplaki, halála előtt becsületbeli kötelességének tartotta beváltani ígéretét, amelyet oly sokszor hangoztatott a Ferenci kávéház felírónőjének. Valami nimbusz venné körül emlékemet, hogy nem éltem léhán, percről percre, pillanatról pillanatra, de volt valamelyes célom is a világon, amelyet megvalósítottam.

Az érzelmes szavaknak valóban megvolt a maguk foganatjuk, mert Olga egyik kezével felnyúlott a pálinkásüvegek felé, míg a másik kezével egy kis pohárkát villantott meg, amelynek tisztaságáról meggyőződött.

– Azt hiszem, hogy ez az a bizonyos húsvéti szilvórium, amelyet a szent zsidók inni szoktak. A gazda mindig ebből iszik. Széplaki fáradt, búcsúzkodó mosollyal felhajtotta a pálinkát. A pálinka felelevenítette, hogy még mindig beszélni szeretett volna. De Olga komolyan ránézett, és hazaküldte, mielőtt Széplakit újabb érzelmesség ragadta volna el. „Holnap beszélünk tovább.” – Titusz pálinkarekedten felelt: „Azt hiszi?” „Ez az érzésem” – felelt Olga. És Széplakinak kezét nyújtá.

Csodálkozott-e a zöld vadászkalap vagy a botesernyő, amikor hosszas séta után végtére elérkezett Széplaki kvártélyára?

Széplaki mindig olyanformán dobta magát ágyába, mintha minden hajnalban a másvilágról tért volna vissza. Hogy megint gyermek legyen, aki méhmagzat módjára összegörnyedve fekszik egy fekete rámába foglalt gyászjelentés alatt, amely közvetlenül a feje mellé volt akasztva az alvónak. Ez a gyászjelentés – vagy mint ebben az időben mondják: pártécédula – azt tartalmazta, hogy Széplaki Róbertné harminckét esztendőskorában, hosszas szenvedés után elhunyt. Ez a Széplaki Róbertné volt Titusz édesanyja, és a gyászjelentés volt egyetlen vagyona Titusznak. Nem nagy gazdagság, de ilyen érzelmes férfiúnak éppen elegendő.

Leírjuk Széplaki szobáját. Akkor volt az, mint egy lyukas mogyoró. De a kulcslyuk, amelyen a szobába kémleni lehetett volna: mindig rongydarabbal volt eldugaszolva. Az ajtó külső részén egy papírcédulát lobogtatott állandóan a léghuzam az ódon belvárosi ház folyosóján. „Mindjárt jövök!” – mondá az írás –, de a lakó sohasem jött.

A hírlapírót félálmában a következők látogatták meg: egy kis suszterinas, aki olyan piszkos kis cédulát szorongatott a kezében, mintha már ezzel a cédulával jött volna a világra. – Darab ideig bámulva állt az ajtó előtt, mintha először látná azt különös feliratával, aztán a ház udvarára tévedt fénymázás tekintete, és csatlakozott ahhoz a menethez, amely egy vak énekest kísért házról házra abban az időben. – A hírlapíró ismerte lépteit egy szabónak, aki reménytelen szerelmes módjára látogatta már esztendőskor óta, és ha besurranhatott az ajtón: mindig azzal kezdte mondanivalóját, hogy csak véletlenül járt erre, mert igazán nem akarja zaklatni Széplaki urat ama csekélység miatt. A szabó sóhajtozása szinte hallható volt az ajtó előtt, leguggolt a kulcslyukhoz, és mindenféle kedveskedő szavakat kiáltott be a hírlapíróhoz:

– Csak látni akarom, szerkesztő úr. Csak szerencsét jöttem kívánni. Csak egy kis megnyugtatás végett jöttem, hogy előbb-utóbb rám kerül a sor. Eresszen be, drága jó szerkesztő úr, esküszöm, hogy számlát nem hoztam magammal.

De Titusz még inkább elbújt a paplan alá, és a legravaszabb szavaknak is fittyet hányt. Utóvégre nemhiába írta ki az ajtóra, hogy mindjárt jön. Várjon a szabó, ha kedve van hozzá. A szabó elment, majd hirtelen visszajött, és indignálódva kiáltott be a kulcslyukon:

– Bizony isten, be fogom perelni, ha nem ereszt be nyomban!

A szabó várt, de Széplaki meg se moccant, pedig már magában bánkódni kezdett ama fatális cédula miatt, amelyet ajtajára akasztott.

És Széplaki (mert végeredményben jó ember volt) bűnbánattal hallgatta csüggedten távolodni a szabó lépéseit ajtaja elől. Valóban nem akarta megbántani a jó embert, de nem tehetett vele kivételt.

De most házrengető lépések közeledtek azon a csigalépcsőn, amely a régi belvárosi házban összekötötte a földszinttel az emeletet, amely csigalépcsőnek a láttára gyakran esett csodálkozóba Titusz, hogyan vihették le vala innen a koporsókat? Veszedelmet hirdető, felhevült, szinte rohamozó lépések voltak ezek, amelyek olyanformán közeledtek Titusz ajtaja felé, mintha legalábbis hatósági felszólítást hoznának. Kegyetlen, vad lépések, ahogyan a drabantok közelftik meg áldozataikat.

A hírlapíró ismerte a lépések előidézőjét: Munk úr volt ő, a részletkereskedő, aki olyan goromba szokott lenni vevőivel, mint a pokróc. Munk úr tagbaszakadt, nagy darab, vörös ember volt, aki azt tűzte ki életcélul, hogy a főváros minden lakója neki fizessen részletet. Munk úr hallhatólag gúnyosan felkacagott, mikor a cédulát megpillantotta az ajtón.

– Jól van, tisztelt szerkesztő úr – mondotta –, ez nagyon is jól van!

És hallani lehetett, amint fogait csikorgatta, fűjt, és verejtékező homlokát törölgette egy nagy vászonkendővel.

– Skandalum! – ismételte, és valahonnan egy széket szerzett, és letelepedett az ajtó előtt.

A hírlapíró azt számolgatta magában, hogy melyik ellensége adhatott Munk úrnak széket. A házmester talán... vagy egy szomszéd bábaasszony, aki Titusztól nem remélhetett semmit? Az emberek gonoszak és kárörvendők – gondolta magában Titusz borúsan, ott, a gyászjelentés alatt, mintha az a saját gyászjelentése volna. Egy csepp erőt sem érzett magában arra nézve, hogy Munk úrral megmérkőzzön; olyan tehetetlennek érezte magát, hogy ez már szinte jólesett neki, mert legalább egyetlen mozdulatot nem kell tennie, mint akár a nagybetegnek, aki megadja magát sorsának, és legfeljebb a csodatételben bizakodik. De Munk úrral szemben már a csoda sem segít, letelepedett az ajtó elé, és szuszogása, krákogása, bőfőgése behallatszott a szobába, mintha Munk úr a várakozás alatt is abban gyakorolná magát, hogy legyen minél utálatosabb. Valamely újságpapír is csörgött Munk úr kezében, aztán pedig jegyzőkönyvecskéjében lapozott, a plajbász nyikorgását világosan lehetett hallani, amint jegyzeteit kiegészíti. Vannak ilyen rettenetes percei az életnek: az ember nem tud megszabadulni valamely bosszantó tehetőtől, amely szíve fölé hengeredett. Munk úr nagy teher volt.

A hírlapíró a győtrelemtől szinte félholtan feküdt ágyában, moccanni se merészkedett, mert így megvolt az a reménysége, hogy Munk úr a legjobb esetben elhalszik, hogy alszik, és nem szólaltatja meg ama rettenetes, tolakodó, elviselhetetlen hangját, amellyel adósait a másvilágra szokta üldözni.

Ebben a percben hírlapírónk szívesebben állott volna már az ezredes pisztolya előtt, mint Munk úr őrizete alatt. A pisztoly egy másodperc alatt dörren (hallotta éppen az éjszaka), de Munk úr órák hosszáig elüldögélhet az ajtó előtt. S Munk úr egyébként korántsem unatkozott, amint azt talán hinné valaki. Köhögött. Városi ember módjára, halkán. Majd falusi ember módjára, aki a köhögésben is meg akarja találni a maga élvezetét. Vakaródzott. Vakarta a tenyerét, fejét, rázta a gyufaszálat a fülében, amely művelethez kéjesen nyögött – majd a lábszárait dörzsölgette össze. Vannak emberek, akik sohasem unatkoznak, mert mindig találnak valamely elfoglaltságot a testükkel. Így Munk is, mikor már nem tudott egyéb szórakozást kitalálni: letolta lábáról a cúgos cipőt, és harisnyában üldögélt.

Szerencsére vannak események, amelyek a legelszántabb várakozókat is megrendítik. Ilyenforma esemény volt az Munk úr életében, hogy egy közeli belvárosi toronyban megszólalt a harang. A déli harang, amely minden emberben külön gondolatot termel, még ha Munk úrnak is hívják az illetőt. Munk úr előbb csendesen szitkozódott, majd hangos káromkodással verte az ajtót öklével, lábával, szakadatlanul, mintha feltette volna magában, hogy okvetlenül botrányt rendez a hírlapíró „utolsó napján”. De a hírlapíró most már mind könnyebben lélegzett, mert kiszámította magában, hogy meddig bírja Munk úr az ostromot. Igaz, hogy Munk sokáig bírta a dörömbölést, mert megfelelő gyakorlata volt az ilyen dolgokban. Ám viszont Titusz az órák hosszáig tartó szenvedés alatt ugyancsak felkészült az utolsó rohamra, és ostobaságnak tartotta most megadni magát, miután a csata vége felé közeledett. Mire odakünn Munk úr az átkozódásig ért mondani-valójában: Széplaki már az ágy szélén üldögélt, mert tudta, hogy Munk úr végre megsiketül a maga dürrögő átkaitól.

Munk úr lement csatavesztesen, meg-megállva a lépcsőkön, mintha még törné valamiben fejét, de végül is elhangzott utolsó dobbanása is, mint valami emlék, amely végül kellemetessé válik. Széplaki, Munk úrtól megszabadulván, most már nappali világításnál vette szemügyre kalapját és botesernyőjét. Nappal is mutatósak voltak ezek a dolgok, habár az éj folyamán jobban imponáltak ők. Most már látszott rajtuk némi kopás, minthogy sokáig állottak a kávéház kamrájában. A hírlapíró azzal vigasztalta magát, hogy a vadonatúj dolgoknak voltaképpen nincs olyan értékük, mint a használtaknak, mert íme a nagyurak is új cipőiket mindig az inasokkal tapostatják ki. Jó darab ideig gyönyörködött hát tárgyában, amíg valamely különös, halálos szorongás nem támadt a szíve körül, amely oly váratlanul jött, hogy csaknem visszazuhant az ágyba. A délutáni párbaj jutott eszébe, amelyre látogatói miatt voltaképpen nem is volt ideje kellően gondolni. Az ember néha megfeledkezik a halálról, ha egyéb kellemetlenségek vannak.

Amíg búbanatos öltözködésével, reménytelen mosakodásával, szájának huzamos öblögetésével foglalkozott Széplaki: egy másodpercre se mozdult el mellőle a halál gondolata. Szinte belegörnyedt a félelembe – a feltörekvő sírásba, amelynek nem tudott utat nyitni: bármint szerette volna is jól kisírni magát.

– Ha sírni tudnék, mindjárt jobb volna – mormogta magában Széplaki, amikor leletepedett egy székre, amikor a megváltó sírást közelegni érezte. De az nem

akart sehogy se beköszönteni. Csak a nőknek van olyan szerencsájük, hogy akkor tudnak sírni, amikor akarnak. Nem. Széplaki könnyei nem tudtak kiperegni, akár mint hívogatta őket. Fel kell öltöznie, és sírás nélkül kell elmennie a nagyvilágba.

És mégis szerencséje volt, mert belépdelvén az újságja kiadóhivatalába, éppen a főszerkesztőt találta ott, akinek az volt a híre, hogy senkinek se tudja megtagadni a kérését: hiúságból vagy szeszélyből, mintha mindig azt akarná bebizonyítani, hogy mennyire nem törődik a pénzzel, habár jóformán minden héten árveréseket tűztek ki ellene az ügyvédek. Széplaki huszáros „bevágást” csinált, őszintén bevallotta a főszerkesztőnek, hogy a tegnapi kapott előleget az utolsó krajcárig elköltötte, és most már annyi pénze sincs, hogy megebédelhessen. A „bevágásnak” sikere volt, vagy talán a kalap és a botesernyő tette meg a magáét? A főszerkesztő szerette, ha munkatársai megállották helyüket a „becsület mezején”, ugyan ezért tíz forintot nyújtott Széplakinak, aki most már valóban vidámabban nézett a délutáni események felé. És három kocsmát is meglátogatott, amíg végre olyan helyre érkezett, ahol még főtt marhahúst talált, amely kedvenc étele volt hírlapíróknak. A sors kedvezni látszott, mert a „csonthús” valóban olyan volt, amelyet irigykedve néztek a szomszéd asztaloktól. Különböző is, ez a vendéglői étel az, amelyet a legközbösebb lelkek is mindig szemügyre vesznek, amikor a pincér elhalad vele a tálon. Mérlegelik, méltatják, irigylik, és ízét érzik. A hírlapíró húsdarabja tekintélyes volt, a vendéglősnek volt eltéve, de az végül lemondott róla a vadászkalapos és botesernyős ismeretlen vendég kedvéért. És Titusz hálából két porciót rendelt a mártásból. Az ecetes tormából.

Tulajdonképpen a szerencsés „csonthús” elfogyasztása után változott meg Széplaki sorsa olyanformán, hogy talán még manapság is él valahol, ha ugyan meg nem halt. Az ezredes golyója nem találta el őt. Ellenben igenis eltalálta Széplaki golyója az ezredes, aki sebesülésébe bátor katona módjára meghalt. Titusz kocsiját, amelyen a párbaj színhelyéről visszatért, a szerkesztőségi szolga fizette ki. És ezért nem tett szemrehányást.

UTOLSÓ SZIVAR AZ ARABS SZÜRKENÉL

Az ezredesnek aznap agyon kellett lőni egy embert a Kaszinó megbízatásából, miután a velszi herceg látogatásáról elnevezett Angol szobában így döntöttek az urak.

A párbajt délután tartják meg a kaszárnyában, annak az embernek, aki a Kaszinót megsértette, nem szabad élve eljönni a hely színéről. Az ezredes vállat vont. Jó, hát majd belelövök az újságíróba – mondta egykedvűen. De közben nagyon megéhezett. Éppen csak annyi volt izgalma, amely a halálos párbaj napján elfogta. Fertelmes, soha nem érzett éhség vett rajta erőt. Éhes volt a gyomra, éhes volt a szája, félálomban forgatta a nyelvét, szájában soha nem érzett, soha el nem ért ételek ízeivel. Azt mondták neki, hogy az az újságíró, akit a Kaszinó Angol szobájában halálra ítélték, és az ítélet végrehajtását rábízták, az ország legjobb céllövője: az újságíró olyan koldusszegény, hogy tepertőt vacsorázik esténként, papirosból, tíz körmével, a sót a mellénye zsebében tartogatja, és a retek, hagyma az íróasztala fiókjában várja, amíg a tepertőt elfogyasztja, jó borra persze nem telik neki, ezért messzi utakat tesz meg, amíg valamely olcsó kocsmát elér, ahol hideg bort lötyyenthet égő gyomrába.

Az ezredes, aki legfeljebb annyit szokott gondolkozni az élet és halál dolgai felett, mint egy bástya a sakkjátékban, fertelmesen megéhezett, és olyan gusztusok vettek rajta erőt, mint az asszonyokon szokott bizonyos állapotokban. „Végül még meszet eszem!” – morfondírozott magában az ezredes.

Civilben volt, bő esőköpönyeg volt rajta, kanárisárga cipője nyikorgott, boternyőt vitt a kezében, benézegetett a csukott fiákerbe, mert azt hitte, hogy áruhájában onnan nem ismeri fel őt senki, amint a párbaj előtt némi bolyongást tett az esős városban. Ezt az órát úgysem mondja el soha senkinek, azért bizonyos habozás után, körültekintés, gyanakodások után végül csak elszánta magát, és beugrott egy külvárosi hentesüzletbe. Őszülő bajszának egykedvűen köszönt a hentesné – az a mindenkori hentesné, a maga zsiradékos ruhájában, fehér kötényében, könyökig felgyúrt ruhájú, pállott karjaival. Az ujján a karikagyűrű már elég mélyen be volt nőve, tehát régi háziasszonynak számított, mint ahogy a faderekakban is elmélyednek a tavaszok jegygyűrűi. A tepertő éppen frissiben párolgott, szagoskodott, ingerkedett a hentesné apró orra előtt, és az ezredes a tepertős táltra mutatott.

– Egy fél kilóval – mondja az ezredes.

– Az sok lesz, uram – szólalt meg most az asszony olyan intelligens hangon, hogy az ezredes meghökkent. – Ebből a tepertőből elegendő néhány dekával is, így, uzsonna idején. Különben nem állnék jót gyomra állapotáért. Nem könnyű étel.

– Adjon tehát húsz krajcár árút – felelte mogorván az ezredes, aki nem szeretete maga körül az okoskodásokat. A hentesné verseskönyvet vett elő, amelyből kiszakított néhány lapot, hogy staneclit formáljon belőlük. Az ezredesnek eszébe jutott az ő újságírója. Azt mondják, hogy az is verseket ír.

– Miféle versek ezek? – kérdezte, mintha áruhájában álló foglalkozású embernek akarna feltűnni itt a hentesné előtt.

– Járt ide egy császárszakállas öregúr, aki verseskönyveket hordott nekem. Ismeri talán. Vajdának hívják... Vajda Jánosnak.

– Ismerem – felelt elpirulva az ezredes, most nem mondott igazat. De csak nem állhat sokáig diskurzusban egy Üllői úti hentesnével.

A hentesné még kiválogatott néhány húsos zöldpaprikát is egy kosárból, nagy darab barna kenyeret szelt le.

„Csak tessék eltenni” – mondá jólelkűen, mialatt a papirosba burkolt csomagot átnyújtogatta az ezredesnek, hogy az esőköpenyeye belsejében elhelyezze azokat. Az ezredes maga sem tudta, hogy miért engedelmeskedik ennek a sohase látott asszonyszemélynek.

– Aztán miféle kocsmában lehetne ezt elfogyasztani? – kérdezte bizonyos leereszkedéssel.

– Itt van közelben az Arabs Szürkéhez címzett kocsmá. Egy simli meg egy cigány van a cégérébe festve. Csak tessék nyugodtan odamenni: ott adnak sót is, bort is – mondta a hentesné, és már elgondolkozva nézett ki a nyitott ajtón, mintha újabb vevőket várna.

Az ezredes vadászkalapjához emelte a két ujját, aztán boternyőjét lóbálva kiment a hentesboltból, s alig vette észre, hogy már odabent is ül az Arabs Szürkéhez címzett kiskocsmában. Az embernek csak az első lépést kell megtenni a züllés útján, a második lépés már természetsszerűleg következik. Az ezredes, a Kaszinó tagja, valóban még álmában sem gondolhatta, hogy valaha az Arabs Szürke vendége legyen. Hallotta ugyan néha a Kaszinó társalgójában, abban az ünnepélyes teremben, ahol még a bőrfotelek is bronzból látszottak öntve lenni, nemcsak a kandalló díszei, hallotta is, hogy a fiatal grófok milyen mulatozásokat csaptak némely reggel bérkocsisokkal a külvárosi kocsmákban, ahol verkliszó mellett táncoltatták a konyhaszemélyzetet, de ő a maga részéről sohase gondolt arra, hogy ebben az életben valaha egy ilyen külvárosi kocsmá vendége lehessen. És íme, most itt ül, veres terítékű asztal mellett, fekete nyelvű kést és villát, valamint porcelán tányért tesz elébe egy felgyúrt ingujjú legény, aki voltaképpen csak azért él, hogy a sörshordót fél kézzel felemelje, ha majd megtelik a kocsmá látogatókkal.

– Hogy hívnak, fiam? – kérdezte az ezredes atyai hangon.

– Jánosnak hívnak – felelt a legény minden jelentőség nélkül.

– No hát, János fiam, tudd meg, hogy én még ma agyonlövök egy embert, akit sohasem láttam, akit nem ismerek, akit elémbé állítanak, mint egy sajbát a katonaságnál.

A Jánosnak nevezett legény talán nem is értette meg az ezredes szavait, mert voltaképpen már hosszabb idő óta várakozott a friss csapolásra, csak a klinikai szolgák megérkezését várta. Ezeknek az egyenruhás embereknek a megérkeztével adatott meg arra nézve a jel, hogy érdemes a hordót a szokott ceremóniák közepette csapra verni. A lókereskedőknek, akik az egyik sarokasztalnál kártyáztak a természetes kocsmáros vezetése mellett, amúgy is inkább sprincer kellett, mert azt maguk mellé állíthatták a székre, és a szivar– vagy pipahamut akkor halászhatták ki belőle, amikor éppen akarták. Az a néhány „futó” vendég, bérkocsis, akinek erre volt fuvarja, hullaszállító kocsis, hivatalos kézbesítő, postás, lóvasúti, akinek éppen erre volt dolga, amúgy sem szokott mást inni, mint bort, mert a borban több az érték, mint a sörben. Csak a klinikai szolgák jelentették a komoly sörözőket, akiknek volt elég idejük a sörök elfogyasztásához és a sörök mellett szokásos beszédek meghallgatásához; – mert odaát amúgy is befejeződött a mindennapi boncolás, az életunt tanár véglegesen megmosta a kezét, megcédulázta a hullákat, amelyeket már végleg el lehetett temetni, míg másokéra talán holnap is szükség lehet, hogy az ördög vinné el a szokásukat. Mondom, a klinikai szolgák huzamosabb látogatóknak ígérkeztek, miután dolgaikat elvégezték. János tehát mit sem felelt az ezredesnek.

De talán az ezredes nem is várt feleletet, mert szóltanul kitergette maga előtt a tepertőt tartalmazó papirosokat, a hűvös zöldpaprikát, nagy élvezettel szelt a barna kenyérből, és azon a ponton volt már, hogy hozzákezdjen a falatozáshoz, amikor János megint előlépett a mérőasztal mellől:

– Sört vagy bort? – kérdezte vakmerően.

– Egy jó korsó sört – felelte az ezredes, pedig a szívbillentyűi miatt egy katonavos eltiltotta neki a sörivást. János bólintott, mert tudta, hogy még egy korsóval kell lenni a tegnap megcsapolt hordóban. És már indult is a csap felé, amikor hirtelen megállott. Nem, mégse adhatja oda az ezredesnek ezt a tegnapi sört, mert azt voltaképpen egy környékbeli házmesternek szánta, aki elcsapott a kezéről egy leányt, de azért minden este ideküldözgeti sörért a kisleányt.

– Tessék inkább bort inni – mondta János visszakiáltozva az ezredeshez.

Az ezredes felfortyant:

– Volt maga katona? Így tanítják manapság a katonákat? Sört kértem, sörre van kedvem. Azt a...

A hullaszállító kocsisok és más alkalmi vendégek az ezredes asztala felé pillongtak, aminthogy a söntésben és szalonokban egyformán szórakozásuk az embereknek a hangos szót meghallani. Aki hangosan mer beszélni, az nem lehet mindennapi ember.

– Gim im, János – mond most a gazda, aki valamely bonyolult kártyapartiba volt elmélyedve. – Gim im! – kiáltotta, és a kezében tartott kártyával nagyot ütött egy másik kártyára, amely véletlenül az asztalra, a kék abroszra került. Az ütés után fürkésző pillantást vetett az ezredesre, aki az ő kocsmájában hangosan mer beszélni. A gazda valaha fiákereszmester volt, elég jó emberismerete volt, de még az

ő tekintete se ismerte fel a Kaszinó tagját a sárga cipős zsentlémenben. – János tehát a hordó többszöri megdőlletésével kicsapolt még egy korsóval a tegnapi hordóból, és a csap alatti maradékot a lyukon át kiöntötte egy edénybe, amelyet majd talán mégiscsak megmenthet az ellenséges házmester részére, aztán elrúgta a hordót, mintha arra többé az életben semmi szükség nem volna. Hiszen ott volt már az új hordó a mérőasztal alatt, a klinikai szolgák bizonyosan megörvendeznek neki, és beváltják ígéretüket, amelyeket Jánosnak tettek arra nézve, hogy falusi sógorasszonyát, aki egy régi pattanását akarja meggyógyíttatni, majd gondjaikba veszik.

Az ezredes pedig ezalatt tíz ujjával eszegette a tepertőt. – Egyik keményebbre volt sülve, a másik lágyan omlott el a szájában. Mint az élet, gondolta magában az ezredes, és eszébe jutottak mindenféle fiatalkori évek, amikor vidéki garnizonokban szolgált, és tisztiszolgájával a hónap vége felé titkon tepertőt hozatott a hentesből, otthon maradt, mintha már hadnagy korában is törzstiszti vizsgára készüldne, ahelyett hogy követte volna bajtársai példáját, akik a nem fizetett vacsorához a nagyvendéglőben azért ittak meg annyi pezsgőt, mert a pusztá vacsorakontót szégyellték volna. Pezsgős számlával garnírozva a hitelt: ezen igazán nem lehetett megütödni senkinek. Még borotválkozni is megtanult, mint mondá, csak azért, mert idegen kezét nem ereszt közel az arcához. A sámfákat maga verte be a csizmáiba, mert a legénye ügyetlen volt. A finom bajuszpedrőt pedig elzárta szekrényében, mert a tisztiszolga szemében egyszer alattomos pillantást vett észre a bajuszpedrős skatulya felé. Ő, ezek a régi tisztiszolgák, még arra is hajlandók voltak, hogy az orvosságot bevegék a gazdájuk helyett, de a bajuszpedrős skatulyának ellenállni nem tudtak.

Az ezredes evés közben megemelte a söröskancsót, és gyanakodva az ablak felé fordította:

Bizonyosan az a kófic is, akit ma a másvilágra küldök,ilyent iszik, mert jobbra nem telik neki! – gondolta magában az ezredes, behunyt szemmel hajtott fel a korsóból, mintha ama kófic lelki üdvösségéért inna.

S az ezredesnek ízlett a sör. Isten tudná megmondani, hogy mi az íz, amely az állott sörből fakad. Mintha a komló virágozna ki benne, mintha csillapítana, mérsékelne, jóllakatna ízével. Az állott sörnek éppen úgy vannak kedvelői, mint a frissen csapolt sörnek. Miért isszák némely vidéken „csizmából” a sört, miután azt felhajtani amúgy sem tudja egyszerre senki? És az igazi sörivők, a rendes emberek miért nem kapnak mohón a frissen csapolt sör után, hanem kívárlják megüledését, miközben elgondolkozó szemmel nézik a kriglit? Van valami rejtély a sör körül, amely rejtélyre voltaképpen sohasem jó rá emberfia. – Ilyenféléket gondolt magában az ezredes, miközben keserű sörét iszogatta, a tepertő apróságait felszedegette, a zöldpaprika szára körül még mindig felfedezett apró, kis húsos darabocskákat, amelyeket onnan kivagdalni nem volt utolsó élvezet. És a barna kenyér majdnem olyan tüneményes volt, mint az egykori prófun, amelyet valahol, valamerre egy hadgyakorlaton evett, és a prófunon megérződött a nyergek és lószerszámok szaga. Most már barátságosabban tekintett körül az Üllői úti kis-

kocsmában, miután ama tintapocsékoló kivégzéséhez még éppen elegendő ideje volt.

Az élet furcsa – gondolta magában éppen a Kaszinó ezredese, amikor a kocsmárosnét pillantotta meg, aki bizonyosan most kelt fel délutáni szenderegéséből, és töntörögve végighaladt az ivóban, hogy elsősorban megnézze a férjét, vajon nem kaphatná-e rajta olyan bűncselekményen, amely miatt majd estére, a családi szobában komoly szemrehányásokat lehetne tenni?

– Borsócskám! – kiáltott fel a természetes kocsmáros, amikor nejjének lopakodó közeledését ama hangtalan és örök életű posztópapucokban észrevette. Lekapta a fejről piros bojtos sapkáját, amelyet nem emelt meg senki előtt, és meglengette azt a levegőben. – Borsócskám! – kiáltotta még egyszer, aztán nagyot durrantott a kezében levő kártyával az asztal lapján, mint a nyerők szoktak. Ezzel a durrantással bizonyára a felesége délutáni álmát akarta helyreigazítani, mert az asszonyok délutáni álmai lehetnek veszedelmesek is. Néha megálmodják az igazat, és akkor többé nem lehet beléjük visszacsókolgatni a régi lelket. Féltékenység szokta kínozni az ilyen délután alvó kocsmárosnékat, akik mindig azzal a gondolattal ugranak fel csak félig lehúzott éberlaszting cipőikben, hogy éppen most kapják rajta az urukat a szolgálóval való szerelmeskedésben. Lehet akármilyen tekintélyes, tiszteletre méltó múltja egy kocsmárosnak, dicsekedhetik apjával, anyjával, akiktől családi erkölcsöt tanult: olyan kocsmáros még nem akadt a világon, akire méltán ne lett volna féltékeny a felesége. Pedig, ugyebár, nehéz dolog egy kocsmárosnak elszökni a maga otthonából, hogy méltatlan szenvedélyeknek éljen? Pedig, ugye, nehéz eltévedni a maga kocsmájából más, idegen kocsmákba, ahol persze hitelben lehet dorbézolni, mint szakmabelinek; hiába veszi el este a pénztárcát az asszony? Pedig, ugye, szinte a lehetetlenséggel határos, hogy egy ismert kocsmáros szerelmi kalandokba bonyolódhatnék a maga környékén, mert hiszen ez megakadályozná üzleti tevékenységében? – És a kocsmárosné a világ kezdete óta mindig aggodalommal hajtják fejüket délutáni álmokra. – Ezért durrantott kártyáival akkorát az Arabs Szürkéhez címzett vendéglő tulajdonosa, amikor cimborák között üldögélve, megpillantotta feleségét.

Az ezredes is szemügyre vette a kocsmárosnét.

Jelenség ő, akit joga van minden vendégnek megszemlélni, akár vérmes, akár jámbor gondolatok kíséretében. Az ezredes a következőket gondolta a kocsmárosnéról:

Nem egészen értéktelen asszony, habár persze Denise grófnőt vagy más ismerőseit nemigen lehetne hozzá hasonlítani. Helyes volna, ha a nép és a polgárság asszonyai sok ilyenféle női lényt tartalmaznának...

Tudniillik az ezredesben még néha-néha felfortyant a gőg, amikor a maga hivatottságára gondolt. Voltaképpen ma délután egy embert kell kivégeznie, aki megsértette az újságjában a Kaszinót... A mellénygombja tájkán azonban megmozdult valami idegszál, amelyről idáig vajmi keveset tudott, és az idegszál megint fertelmes éhséget jelentett gazdájának. Ha babonás ember lett volna az ezredes, még tán valami különös intésre is gyanakodott volna. De nem volt babonás em-

ber, ugyanezért hódolatteljes pillantásokkal kísérté a kocsmárosné mozdulatait, amelyek egyszerre rugalmasak lettek, amikor férjét csak kártyás cinkosok, nem pedig konyhai szolgálók között találta. Nincs nagyobb szégyene egy asszonynak, mintha a saját szolgálójával csalja meg őt ura. A kocsmárosné jó kedélyhangulatban tehát vállalta, hogy az ismeretlen vendég fejbólintásait, köszönetését észre vegye.

– Mivel szolgálhatok? – kérdezte a kocsmárosné, amikor az ezredes körülbelül tizedszer is köszönt. Az ezredes, mintha álmában beszélne, itt, az Arabs Szürke bolthajtása alatt így szólt:

– Nem kell azt hinnie, asszonyom, hogy valóban az vagyok, aminek különös öltözetemben látszom. Igen rendes társadalmi állásom van, csak pillanatnyi körülmények kényszerítenek arra, hogy olyan ruhában mutakozzam, mint bármely polgári egyén a városban. Ismétlem, asszonyom, csak annyi az egész, hogy idő előtt fel ne ismerjenek, mielőtt dolgomat bizonyos úrral, bizonyos helyen ezen a környéken elintéztém.

És az ezredes ekkor valamely irányba mutatott, amelyről a kocsmárosné alig találhatta ki, hogy az irány az Üllői úti kaszárnyát jelenti. A fogadósné a köténye zsebébe nyúlt, és türelmetlenül megcsörgette a kulcscsomagját.

– Talán a férjemmel beszélne, ha valamely kívánsága van – felelt egészségesen az asszony, és már távozóban is volt posztópapucsában. De az ezredes felélénkült:

– Ez a dolog, az én ügyem pedig csak egyedül nagyságos asszonyra tartozik – mond az ezredes hirtelen elhatározással. – Szeretnék valamely olyan ételt enni, amely véleményem szerint egyedül az Arabs Szürkénél található.

– Mi legyen az?

– Kérem, hogy ne nevéssen ki furcsa ötletemért. Én például most valamely pörköltmaradékot szeretnék enni, mely délről a fazék fenekén maradt, és jól összefőtt a maga levével. Nem baj, ha kissé megkozmásodott is. Én ugyanis azt hiszem, hogy minden ételnek a vége jó, amely legtovább főtt. És pénzem is van.

– A mi vendégeink korán reggel szeretik a perkeltet – mondta a kocsmárosné.

– A pörköltet. – A perkeltet – felelt a kocsmárosné. – Majd utána nézek, hogy van-e valami maradék a konyhán. Délben marhaperkelt volt.

Az ezredesnek villogni kezdett a szeme, pedig a szemöldökbozontok már régen nem voltak ehhez hozzászokva. A kocsmárosné darab idő múltával kiszólt a konyhaablakon.

– János, add oda ezt az úriembernek – szólt, és becsapta az ablakot.

Hát valóban pörköltmaradék volt az, amelyet János otromba ujjával a tányéron hozott. Sűrű volt a leve, mint a kifőtt paradicsomé. Kozmás a húsa, és többnyire csak olyan csontos darabok voltak benne, amelyeket a kocsmárosné egyetlen vendégnek sem adott volna oda. Hiszen valószínű, hogy a különös úriembert amúgy sem látja többé az életben. Az ezredes nagy deliciával nézegette a húsdarabot.

rabokat. Villájával megforgatta egyiket-másikat, különösen a kozmásabbakat, mintha ezeket kedvelné leginkább. A csaposlegény darab ideig bizonyos leereszkedéssel állott mellette. Olyan étel volt ez, amelyet még az erre tévedő konfortáblisok se vettek volna szívesen, mert ezek a kocsisok is a frisset szerették az ételben. Az ezredes, miután kiválasztott egy kedvére való darabot (a csontosak közül), szájában megforgatta a húsneműt, és a stílszerűség kedvéért ujjával piszkálta ki a csontot a fogai közül. Úgy látszik, mindenáron el akart zülleni...

– Tudja, János – mondta a pörköltcsont szopogatása közben –, én az osztrigát is szeretem, de ma ilyen fura gusztusom van, hogy olyan ételeket egyek, mint amilyen ételekkel valahol, valamerre, valaki táplálkozni szokott, hogy annak az embernek a helyébe képzeljem magamat. Igen, olyan akarok lenni, mint egy nyavalyás kófic, aki most valahol a végrendeletét írja, ha van hozzávaló esze. Én ezt a „perkeltet” vezeklésből eszem. Előre bocsánatot kérek, előre bejelentem a szándékomat, mert nem akarok véletlenségeket előidézni. Egy úriembernek, mielőtt valakit arcul ütne, illik előre figyelmeztetni azt a bizonyosat, aki a pofont előbbutóbb megkapja. Csak a haramia üt orvul, hátulról. Én előre figyelmeztetem az úriembert, hogy rossz vége lesz a dolognak. De most halála küszöbén leereszkedem hozzá, megbékülök vele, vezeklek vele együtt, habár én igazán ártatlan vagyok...

A csaposlegény gyufaszállal piszkálta a fülét, mintha egy árva szót sem értett volna a vendég szavaiból.

– Nem tanácsos itt verekedni. A gazda nagyon erős ember.

Az ezredes mosolygott a bajsza alatt. Mintha csak azt akarta volna mondani, hogy álöltözete nagyon sikerült; senki se ismeri fel benne a Kaszinó tagját. A megmaradott kenyérből hintett a pörköltzafába, és a villájára tűzdelte:

– Látom, hogy itt értenek a pörköltalj elkészítéséhez, úgy érzem, hogy paradicsom is volt a lében, pedig az nem mindenütt szokásos. Az odasült zöldpaprika és krumpoli is megteszi a magáét. De mégiscsak az a legérdekesebb, hogy az egész ételnek olyan íze van, mintha már nagyon régen készült volna azoknak a fiákereseknek és más vendégeknek a részére, akik valamely okból nem tudnak visszajönni. Várakozni kell nekik, eresz alatt kell álldogálni, bele kell bámolni a járókelők arcába, és privát mulatságként ki kell számítani, hogy ki állna be vendégnek a járókelők közül, ha a kocsi véletlenül nem volna elfoglalva. Szerencsére azonban el van foglalva a kocsi, a pasasér valamely szép hölgynek udvarol egy olyan emeleten, amelyet a kocsisal nem szokás közölni. Úgy látszik, mostanában nem jönnek ide a kocsisok? – tudakozódott az ezredes.

A csaposlegény jóformán maga sem tudta, hogy miért felel az idegennek, aki semmi körülmények között se állná meg helyét az idevaló vendégek között. Azt se lehetne rá mondani, hogy a rendőrségtől jött, hogy itt valami után nyomozzon, mert hiszen a rendőrségi emberek hamarosan felismerhetőkké teszik magukat, ha nem a szokásaikkal, hát a hangjukkal.

A csaposlegénynek tehát még jobban le kellett ereszkedni a vendéghez, amikor kérdésére felelt (miután az a házmester sörét megitta).

– Talán lovat akar eladni az úr? A fiákeres gazdák csak úgy hatra szoktak jönni a Ferenciek teréről, a Gizella térről meg azokról a helyekről, akinek merre van dolga.

Az ezredes csaknem megpukkant nevetében. Valóban nem árt néhanapján álruhába öltözködni, hogy az ember megismerkedjen a „néppel”. Rudolf királyfit sokszor kárhoztatták a Kaszinóban, hogy nem viselkedik mindig rangjához méltóan, de íme kiderül, hogy a királyfinak volt igaza, amikor álruhájában elvegyült a „nép” között. No hiszen csak az kellene, hogy Lucziánovics, Wampetics, Müller vagy valaki a Kaszinó fiákeresei közül itt találná az Arabs Szürkénél. Volna másnap heccelődés a Kaszinóban! Nevetett, de tisztára törölte a tányért a piros zaftoktól, még a kenyér héját is felhasználta erre a célra.

– Azt mondják, hogy a mágnások sokat esznek – fordult most szemhunyorogva a csaposlegényhez. – Nem tudom, hogy kimehetnék-e a nagyságos asszonyhoz a konyhába, mert nem ismerem őnagysága természetét. De mindenesetre szeretném tudni, hogy nincs-e odakint valami kis disznóhús maradék? Persze hideg disznópecsenyét gondolok, amelyből éppen csak a vége, a resztlije, a csonkja marad meg – az „abgesnittesz”, mint mondják? Csak éppen egy falatnyit, amelyet már nem is lehet egy komplett porciónak eladni, de az ilyen magamfajta délutáni vendég ezt szívesen eszi. – Bizonyosan az a halálra ítélt lurkó is ilyesmit szokott enni, amikor az éjszakai korhelykedés után felébred a tömeglakásban vagy a menedékhelyen, ahol az ilyenfajta emberek lakni szoktak. Meg vagyok győződve arról, hogy ég a gyomra, fáj a feje, kábult a halántéka, talán éppen a zálogházban van most a barátja kabátjáért.

Az Arabs Szürke vendégének tagadhatatlan szerencséje volt mindenben, amelyet fékezhetetlen gyomoridegei ezen a napon elképzelték. Az ezredes gyomra, amelynek éppen olyan borlópó alakja volt, mint a legtöbb emberi gyomornak: valamiképpen nem érezte jól magát ezen a napon, ideges tünetek mutatkoztak benne, amelyek befolyásolták még az ezredes szigorú gondolkozását is. Miért kíván ez a gyomor mindenféle olyan ételleket, amelyeket az ezredes sohasem vehetett volna tudomásul, csak éppen a mai napon, akkor is szánalomból szegény ellenfele iránt, akihez jószívűségében odáig akart leereszkedni, hogy pusztán gavallériából szegényes életmódját akarta utánozni. Ne mondhassa, hogy egy életpáholyban ülő úr durrantotta le, hanem egy olyan valaki, akinek volt érzéke a szegénység bajai iránt is. A csaposlegény valóban visszatért egy darab disznóhússal, mégpedig a karajnak azzal a végével, amely leginkább megsült volt, maradt rajta némi konyhakorom is, és csontok szerepeltek, mint jégtörők, amelyek próbára teszik a fogakat. Némelyek a karajnak a szép, sima, egyenletes részeit szeretik, de az ezredes mindenben hasonlatos akart lenni nyomorult ellenfeléhez, mert azt hitte, hogy annak a bizonyos újságírónak amúgy sem telik jobb falatokra. Csak éppen retket és hagymát kért az ételhez, pedig ezektől a szagosítóktól egyébként tartózkodni szokott.

– Módomban lett volna a Kaszinóban reggelizni, talán éppen rákot, amely ezekben a hónapokban jónak mondható – magyarázott az ezredes a csaposlegény-

nek, akit furcsaságával lassan a bűvkörébe vont. – Ismerem Finkelstein kisaszszonyt is, aki a rákokat a Kaszinó konyhájának szokta liferálni, és ebéd előtti sétáiban a piacon figyelmeztetni szokott, hogy miféle rákokat szállított ma a Kaszinónak. A múltkor megtudtam a kisaszszonytól, hogy az apró, levesnek, tölteléknek való tiszai rákok mellett egy különösen nagy rákot küldött a Kaszinónak. Ennek a ráknak csak egy ollója volt – mint egy kard. Valóságos buzogány a farka. Ezt a rákot kísérem figyelemmel, vajon mi történik vele a Kaszinóban. Nyomban a Kaszinóba siettem tehát, és bejelentettem igényemet a féllábú rákra. Valóban igen szép porció lett belőle, miután még három más rákkal garnírozták ökelmét. Ez a három kisebb rák is a családhoz tartozott, mert ritka példányok voltak. De az öreggel egyik se vetélkedhetett. Az embernek szemesnek kell lennie, ha jó falathoz akar jutni. Igazam van, János?

Az ezredes szavaitól talán más, jelentékenyebb ember, mint az Arabs Szürke csaposa, is zavarba jöhetett volna. Az ezredes vagdalta, majd csontjairól rágicsálta a hideg disznóhúst, hogy minden tekintetben hasonlatos legyen ahhoz a nyavalyáshoz, aki talán ugyanígy eszik valamely kocsmában, ha ugyan van neki pénze ennivalóra. Az ezredes jó ember volt, és szívesen látta volna vendégül azt a nyomorultat, akit a Kaszinó határozatából kifolyólag ma délután hat órakor a másvilágra kell útba igazítania; természetesen egy másik asztalnál kellene ülni ennek a bizonyosnak, mert a legjobb szív sem szegheti meg a lovagi könyvek szabályait. Hányszor kénytelen egy fedél alatt ülni például halálos ellenségeivel a társadalmi úriember? Utóvégre nem lehet botrányt csinálni minden véletlen találkozásból. A sült hús vége valóban jól át volt sülve, az ezredes evés közben valamiféle ígéretet tett Jánosnak arra nézve is, hogy ha megint erre lesz dolga (és kezével hátrafelé mutatott), nem mulasztja el látogatását az Arabs Szürkénél.

– Sajnos, előre nem tudom megmondani a napot – mond az ezredes, amikor a keze ügyébe került retket felvágta, és figyelmesen szemügyre vette annak a húását. A retken látszott, hogy szakemberek látogatják az Arabs Szürkét, mert kifogástalannak bizonyult minden felvágott retek. Könnyed verejték mutatkozott hófehér húson, de nyoma sem például annak a barna hernyónak, mely féregútjában a retek szívéhez alattomosan közeledik, nyoma sem a fásult, rothadásos részeknek, melyeknek a megpillantása úgy elszomorítja a retek szakértőket, mintha arra gondolnának, hogy már nincsenek a világon sem tisztességes emberek, sem retkek, a külszín csal, és pudvás lehet belülről a legbecsületesebb gyümölcs is. Az ezredes retkei nem csaltak. Valóban azt adták belülről is, amit külsejükkel ígértek. Egészséget.

Az ezredes ropogtatott – retket, szegények ételét, amelynek fogyasztása sok mulatságos megjegyzésre adott alkalmat bizonyára már az Arabs Szürkében és más előkelő fogadóknak is.

– Az osztrigát is nagyon szeretem – szólalt meg az ezredes a retekevés ceremóniái közepette, mire János valóban gyanúsán nézegetett vendégére, hogy vajon nem akarja-e őt végleg falhoz állítani ez az idegen ember. – De ma csak ez a koszt járja, bőjti koszt, a vezeklés kosztja, mert az embernek valahogy mégiscsak

gondoskodnia kell a maga lelkiismeretéről is. Ha teli hassal, francia pezsgő hangulatában puffantom le azt a szegény ördögöt, akkor még utólag valamely szemrehányást tehetnék magamnak, hogy nem küzdöttünk egyenlő fegyverekkel. Én vidám és bátor voltam, tehát okvetlenül nyernem kellett, mert a bátraké a szerencse. Mondom, az osztrigát is nagyon szeretem, de sohasem ettem meg többet két tucatnál. Egy barátom ugyanis abba halt bele, hogy huszonnyolc osztrigát evett meg egy ültében. Huszonnyolc darabot, az igaz, hogy a kisebb fajtából. Más dolog a polip, tengeri pók, amelyet fejszével szoktak agyonütni a halászok. A tengeri pók lábai savanyú pácban, bőséges vöröshagymában, borssal, fűszerrel éppen olyan ártatlan eledelek, mint akár az ángolna. – Nincs itt maguknak valamely szalámi-csutkájuk? – kérdezte hirtelen nyugtalankodva az ezredes, mintha szalámiszagot érzett volna. – Tudja, János, a szalámirúdnak a végét gondolom, amelyet már félretettek, mert a kicsinysége miatt nem alkalmas arra, hogy belőle vágjanak. A szalámirúdnak a végét, ahol a spárga van: nem mindenki tudja meg-rágni, de hál' Istennek az én fogaim egészségesek, talán a rézkrajcárt is el tudnám harapni.

A csaposlegény immár teljesen az ezredes szolgálatában állott, mert volt valami varázslat az idegen szavaiban, amelyet napestig lehetett hallgatni. A jégszekrényben csak keresgélni kellett. A kiskocsmák jégszekrényében gyakran akadnak ilyen szalámirudacsok, amelyek néha hetekig várnak a szakértőre, máskor pedig nyomban megtalálják a maguk gazdáját egy siető bérkocsis alakjában, aki majd valahol várakozás közben előveszi őket a köpönyeg zsebéből.

Így jutott el az ezredes különös étvágyában a lipthói túróig, amely csipős volt, átható szaga volt, vékony lemezekben helyezkedett el a sós kiflin, mert az igazi sajt kemény szokott lenni. Már éppen befejezni készült étkezését, amikor az Arabs Szürke előtt gyors perdüléssel állott meg egy fiáker, és a kocsiból egy halvány, magas termetű fiatalember szállott ki.

Ha az ezredesnek lett volna érzéke a civilek öltözködése iránt, észre kellett volna vennie azt a keresettséget, amelyet a fiatalember öltözékével elárult. Galléros köpönyege volt, feketéből, amilyenben a regényhősök vannak a múlt században. Kihajtós inggallérja volt és csipkés kézelője. Fehér pettyes kék nyakkendő hanyagul volt a nyakán megkötve, és a mellénye teremtuccse hímezett, fehér mellény volt – mintha az összes ruhadarabokat valamely színházból kérte volna kölcsönbe. De az is lehet, hogy örökbe. Olyan vékony lábszárai voltak, mint egy komédiásnak. És lábszárai karcsúságát még fokozta a szűk, fekete nadrággal is. Magas sarkú, nőies cipője volt.

A fiatalember nagyon halovány arccal lépett be az ajtón, mintha segítséget keresne itt. Dúlt vonásai bizonyos leküzdhetetlen félelmet mutattak, mintha menekvésben ért volna ide. Hosszú haja volt, amely homlokába, fülére hullott. Az arca szörnytelen, szenvedélyes, epedő... „No, ezért a pénzért lehetne valami muzsikás is” – gondolta magában az ezredes, akinek figyelmét nyomban felköltötte a bérkocsiból kiugró fiatalember, pedig egyébként nem szokott embertársaival törődni. Valami vonzódást érzett ehhez a különös fiatalemberhez, azt se bánta volna talán,

ha az más hely hiányában az ő asztalához telepedik. Ám a fiatalember nem nézett se jobbra, se balra, hanem egyenesen a mérőasztalnak tartott, mint valami gyógyszerárban a sürgős esetekben. Vonagló ujjával pénzdarabot vett elő, és alkoholistá mohósággal kopogtatott a pénzdarabbal a mérőasztal bádogján. A csaposlegény féloldalt elfordult az ezredestől, hogy végigmérje a kopogtatót.

– Egy pohár erős szilvóriumot kérek – szólott a fiatalember, valamely másvilági hangon. – Szilvaszeszt – tette hozzá kesernyés nevetéssel, mintha önmaga felett gúnyolódna, hogy olyan helyzetbe került: szilvaszeszt kell innia.

Az ezredes, bár második „fröccsét” mérette ki (hogy talán ezzel is hasonlatos legyen ama részeges újságíróhoz), csendesen megcsóválta a fejét, és arra gondolt, hogy mi lesz az ilyen emberből, aki már kora fiatalságában kocsmák mérőasztalai előtt ácsorog.

A fiatalember azonban még mindig nem törődött az ezredes kötekedésével, amint az kihívólag nézegette őt. A csaposlegény arcába meresztette a szemét, mintha élete nagy bajában attól kérne kegyelmet. A csapos azonban érzéketlenül nyújtotta feléje a szeszepoharat. A fiatalember a poharat szájához kapta, és már éppen felhajtani készült azt, amikor váratlanul az ezredes gunyoros, lenéző, dölyfös arcával került szembe a tekintete. Bár az ezredes ezt bizonyára nem akarta: igen sértő volt az arckifejezése, mint közönségesen lenni szokott. Hja, a nagyvilági életben szükségünk van olyan arckifejezésekre is, amelyek nem mások, mint álarcok. Némely embernek csak akkor látszik meg az igazi arca, amikor a halál csinálja azt.

A fiatalember, amint az ezredest megpillantá, oly rémületet fejezett ki a tekintetével, mintha az ördöggel vagy a halállal találkozott volna. A pohár kicsusszant ujjai közül, és sikoltva törött el a görbe padlón, pedig ezeket a pohárkákat rendszerint vastag üvegből öntik. Aztán hirtelen felemelte a kezét a fiatalember, és eltakarta a két szemét, mintha nem bírná tovább látni a rémet, amely elébe állott. Vakon, imbolyogva fordult meg, és szellemlépéssel szökkent ki az ajtón. „Gyerünk a laktanyába” – kiáltotta hörgő hangon a kocsis fülébe, aki olyan gyorsan vágott a lovai közé, mint a halál. (Valóban, mint a későbbi megbeszéléseknél kitudt, ezt a fiákerest nem ismeri vala senki a környéken, pedig itt, az Arabsnál minden valamirevaló bérkocsi meg szokott fordulni. Még ha kerülőt is kellett evégből tennie.)

– Hát a fizetéssel mi lesz? – ordított János, a gazda is felugrott csendes kártyázásából, mert ilyen dolog már régen fordult elő kocsmájában, nem lehet ezt túrni, még ha néhány fillérről van is szó. A gazda éppen azt akarta parancsolni Jánosnak, hogy futamodjon a bérkocsi után, ha kell, a laktanyáig is, amikor az ezredes, a másik idegen, most csendes, komor arccal intett:

– Azt a pohárkát majd én fizetem.

Az ezredes szavai, bár azok meglehetősen csendes hangon mondtak ki: feltűnést keltettek a kocsmában. Vajon mi köze volt a fiatal idegennek az idősebb idegenhez? Vajon miféle titok rejtőzik itt? Végre egy bölcs fiákereszmester (nyugalomban) oldotta meg a kérdést a maga természetes eszével. Így szólott a kártyázóasztalnál:

– Valószínűleg a bácsikája! – mondta hüvelykujjával az ezredes felé bökve. És tovább folyt a játék, mert a klinikai szolgák még mindig nem érkeztek meg. Némely napokon több a boncolás.

Az ezredes most nagyon elcsendesedve ült helyén, mintha valami búskomoly sejtelem szállotta volna meg a fiatalember kocsmái megjelenése óta. Bár nem volt mondható kalandos gondolkozású férfiúnak: még az a különös ötlet is felbuggyant benne, hogy ez a fiatalember volna az az újságíró, akivel neki a mai nap folyamán halálos párbajt kell vívnia. Hiszen az ezredes sohase látta az újságírót, ő a Kaszinó megbízásából teend mindent, amit elégtételnek lehet nevezni, akár halállal is végződjön az. János, a csaposlegény az iménti jelenettől még felhevülten állott helyén, és az ezredesnek panaszkodott, miután a gazda megint elmélyedt a kártyázásban.

– Jól néznénk ki, ha csupa ilyen vendégünk volna, aki földhöz vágja a poharat, és azután fizetés nélkül megszökik!

Az ezredes csak bólogatott a legénynek, miközben többször elővonta zsebéből óráját. Még körülbelül negyedórája volt a párbaj előtt, amelyhez éppen kellő időre akart megérkezni. (Kétpercnyi séta innen a laktanya.) Tudniillik az ezredes egészen feleslegesnek tartotta, hogy a civilekkel, a párbajsegédekkel, orvossal hosszadalmasabban ismerkedjék a párbaj előtt, amit nem lehet amúgy sem elkerülni. Az ő szekundánsai, az ezredesek – orvosa, Kosztká Emil bizonyosan a helyükön lesznek. Ami pedig nincs jogában senkinek, feltételezni, hogy P. E. G. szolgálaton kívüli huszár ezredes gyávaságból késlekedik. Csak éppen a felesleges beszédet akarja elkerülni. Vezényszóra löni, aztán zsebre tett kézzel várni, hogy az ellenfél tud-e még visszalöni. De valószínűleg nem lö már vissza. Habár egy haldoklóról mondják, hogy végső erejével még elsütötte a pisztolyát, és talált. Bolondság, az egy században egyszer fordul elő.

Ha valóban ezt a bolondos külsejű fiatalembert találná ott maga előtt a kaszárnya fedett lovaglójában, amint kihajtott fehér gallérjával és hosszú, fehér mandzsettáival biztos célpontnak állana ki pisztolya elébe – ha valóban ez a nyavalyás, beszámíthatatlan fiatalember volna az ellenfél: akkor igen kellemetlen volna a dolog, de a helyzeten ez mit sem változtatna. Utóvégre az ezredesnek semmi köze sincs az illető személyéhez, se rokonságához, se esetleges szeretőjéhez, se apjához, se anyjához: a Kaszinó döntött ebben az értelemben, a Kaszinó döntése ellen pedig nincs apelláta...

– Kérek abból a pálinkából én is – szólalt meg most az ezredes, szinte akarata ellenére, mert most már némileg restelkedett, hogy ennyire azonosítja magát ellenfelével, aki valóban csak egy újságíró lehet hízmott fehér mellényben, amint a pisztolypárbajhoz öltözködik.

János nem értette mindjárt a szót, mert hiszen nem volt beszélyíró, aki nyomon követhetné egy ezredes gondolatait, de lassan észbe kapott, és pálinkát öntött egy pohárkába, talán éppen olyanba, amelyet az imént az ismeretlen fiatalúr elejtett. Az ezredes rövid szagolás után szilárd kézzel leöntötte a pálinkát gallérja mögé. Valóban különösen erős pálinka volt – nyilván azoknak a kocsisoknak

kedvence, akik téli hóföregtegből érkeznek meg ide, a város végére, miután egész napjukat mindenféle haszontalan pasasérokkal töltötték. Vagy pedig azok a kocsisok kedvelték ezt a pálinkát, akik egész életükben hullákat fuvaroznak a szomszédos bonctani intézetbe. Szó se róla – mindenki kedvelte az Arabs Szürke híres pálinkáját a környéken – miért ne izlene az ezredesnek is.

– No, most már csak mehetünk – mond az ezredes, miután titokban krákogott egyet-kettőt, mert a világért sem akarta észrevétni, hogy a kocispálinka kissé elkábította. De hát megitta a nyavalyás tintafaló helyett.

A fizetéshez az asszony jött elő a konyhából, mégpedig palatáblával és krétával, ami nagy mulatságot szerzett az ezredesnek. Elgondolta magában, hogy milyen jó tréfa volna, ha egyszer Stettner, a Kaszinó főpincére is táblán számolna, és a visszajáró pénzt ezüsttálca helyett a szoknyazsebből adogatná elő. Az ezredes, hálából, hogy az asszonnal van dolga, a legropogósabb bankjegyet kereste elő a pénztárcájából, amely olyan keményre volt vasalódva, mintha még a múlt hónapi nyugdíjból maradt volna meg. Az asszony számolt, a pénz iránti tiszteletből mindig meghajlított nyakkal, jámboran, naivan, mintha a legfontosabb dolgot művelné, amelyre az élettől megbízást kapott.

– Reménylem, minden jó volt? – kérdezte az aprópénz visszaadása után, miután a ropogós bankón még egyet roppantott, mielőtt azt férfias pénztárcájában elhelyezte volna. – Talán csak a perkelt...

– A pörkölt igen jó volt – felelt türelmetlenül az ezredes, mert gyanakodni kezdett, hogy ezt a szót az ő bosszantására találta ki az asszony.

Majd szivartárcájában keresgélt, miután ott egyenkint szemügyre vette kincseit, a különböző szivarokat, amelyeket néha hetekig tartogatott, hogy kellő, illendő alkalommal gyűjthasson rájuk. A csaposlegénynek való rövid szivart hamar megtalálta, amelyet át is nyújtott a legénynek, mint valami érdemrendet, de a maga számára nem tudott hirtelenében szivart választani. Végre is egy bunkó formájú havanna szivarra esett a választása, amilyen szivarra az Arabs Szürke fennállása óta nem gyűjtöttek rá ebben a helyiségben.

Nem, most már semmi körülmények között se akart hasonlítani ahhoz a kófic emberhez, miután azt látni vélte. Miután megállapította róla, hogy az ejtette el a pálinkáspoharat, miután az ezredest megpillantotta és felismerte, mert az ezredes feltette magáról, hogy őt az egész városban ismerik. Pláne ellenfelei.

Nem, sehogy se illett volna más arcra ez az emberfeletti rémület, csak az ellenfele arcára.

Komolyan és ünnepélyesen gyűjtötte meg kis bunkóját az ezredes, miután az aranypiros papírszalagot megvetéssel leszakította róla. Mily balga volt, hogy csak egy délutánra is el akarta felejteni rangját, társadalmi állását, baráti körét és megszokott életmódját, hogy „leereszkedjen” egy ismeretlen emberhez, annak feltételezendő szokásaihoz, mintegy kiengesztelésül azért, hogy estére agyonlövi – megszabadítván őt a földi élet gyötrelmeitől. Az a legnagyobb számár, aki valaha is bocsánatot kér valamiért – mert igazi megbocsátásról amúgy sem lehet szó –,

mondta az ezredes, kis bunkós szivarja rágyújtása közben. Hátrább az agarakkal annak, aki az életét félti: pöffentette az első füstgomoly, amelyet az ezredes szétfújt maga körül, mintha mindent el akarna egyszerre fűjni, ami ezen a délutánon történt vele.

A havanna valóban ízletes volt, mint az utolsó szivarhoz illik.

Ezzel a szivargyújtási jelenettel körülbelül végeztünk is az Arabs Szürkével és mindazokkal az urakkal, akik oda a város különböző részeiből megérkezendők voltak, mert erre nézve belső ösztönzésük volt. Bizonyos, hogy a klinikai szolgák végre megérkeztek, mert még a klinikán sem boncolnak éjjel-nappal. Megjöttek a város különböző részeiből a hullaszállító kocsisok, mert hiszen a hullaszállításban is bekövetkezik némi szünet. És estefelé a ház elé állottak a fiákeres urak, akiknek ezen a környéken volt valahol az istállójuk. Dolog lett a mérőasztal körül, és a nyíló konyhaajtón át új „perkelt”-szag áramlott ki. Jánosnak, a kocsmárosnének és még másoknak is éppen elég idejük volt már elfelejteni az ezredest, aki itt félelmetesen forgatta délután kerek szemeit, de voltaképpen kedélyes ember volt, aki még a csaposlegénnyel is szívesen szóba állott. Amikor estefelé egy késői hullaszállító kocsis jelentkezett a mérőasztal előtt, és ott mogorván megállott, mint aki elégedetlen a foglalkozásával, a lábfejevel álltában megvakarta a másik láb-szárát, és mindaddig egy szót sem szólt, amíg két pohárkával le nem eresztett az erős pálinkából.

– Valami civilbe öltözött ezredest kellett fuvaroznom – mondta, miután piszkos zsebkendővel megtörölte a bajuszát, és Jánosnak is volt ideje az odahallgatásra. – Ezek az urak egész életükben fényes egyenruhában járnak, és soha semmi dolgunk nincs velük, mert azt a katonaság intézi el. Ha egyenruhában halnak meg. Az én fuvarom persze civil ruhába öltözött a halála előtt, hogy nekünk is legyen vele dolgunk. Azt mondták, hogy párbajban lelőtték őt a kaszárnnyában. Mostanáig gondolkoztak azon, hová szállítsák. Végre is itt vagyunk mi, nekünk kell fuvarozni mindenkit. Ott van már a Szvetenay utcában.

A csaposlegény nem felelt a hullaszállító kocsisnak, mert éppen egy belvárosi fiákeres jött be, akinek itt sok ismerőse volt, és vigyázni kellett a rendelésére, mert hamar lármát csinált.

Éjfél felé, amikor csillapodott a vendégforgalom, János, a csaposlegény a hátát a szekrény sarkának vethette, és a délutáni vendég furcsaságain gondolkozott. Nem, sehogy se jutott eszébe, hogy ő volna az a bizonyos hullá, amelyet elfuvaroztak. Aki után a cifra szivarszalag maradt a sarokban.